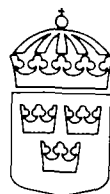

Regeringens proposition

1993/94:21

Vissa ändringar i vallagen (1972:620) m.m.

Prop.
1993/94:21

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 9 september 1993

Carl Bildt

Reidunn Laurén
(Justitiedepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås vissa ändringar i vallagstiftningen.

I syfte att omedelbart minska statens kostnader för valsedelsframställning föreslås att antalet gratisvalsedlar generellt sett skall bli lägre. I besparingssyfte föreslås också att framställningen av röstlängder och röstkort förenklas och att de särskilda innerkuverten vid röstning med valsedelsförsändelse slopas. Någon lagändring som rör röstning på posten under valdagen föreslås inte. Däremot gör regeringen den bedömningen att det inom ramen för det nuvarande systemet är möjligt att minska kostnaderna för denna typ av röstningsförfarande.

Bland övriga förslag kan nämnas att kvalifikationsdagen för framställning av röstlängd flyttas till den 1 juli, att bestämmelserna om budröstning reformeras och att den särskilda makeröstningen tas bort efter 1994 års val.

Vidare föreslås en försöksverksamhet vid 1994 års riksdagsval beträffande bl.a. att valsedlarna räknas med optiska läsare, att vissa kommuner tar hand om den slutliga rösträkningen, att centrala valmyndigheten skall genomföra den slutliga namnordningen för riksdagsval när det gäller partiernas kandidater och att kommunerna skall ta över ansvaret för den s.k. institutionsröstningen vid bl.a. sjukhus och kriminalvårdsanstalter. Andra typer av röstmottagning som föreslås bli prövade under valen år 1994 är "ambulerande" röstmottagning och inrättande av flera röstmottagningsställen i ett och samma valdistrikt.

Slutligen föreslås att det förfarande med brevröstning i Förbundsrepubliken Tyskland och i Schweiz, som tillämpats vid tidigare val, skall komma till användning också vid 1994 års val.

De nya reglerna föreslås träda i kraft den 1 januari 1994 för att kunna tillämpas vid 1994 års val.

1	Förslag till riksdagsbeslut	3
2	Lagtext	3
2.1	Förslag till lag om ändring i vallagen (1972:620)	3
2.2	Förslag till lag om ändring i lagen (1972:704) om kyrkofullmäktigval, m.m.	27
2.3	Förslag till lag om ändring i folkomröstningslagen (1979:369)	31
2.4	Förslag till lag om ändring i lagen (1987:813) om homosexuella sambor	33
2.5	Förslag till lag om försöksverksamhet vid de allmänna valen år 1994	34
2.6	Förslag till lag om brevöstning i Förbundsrepubliken Tyskland och i Schweiz	35
3	Ärendet och dess beredning	38
4	Partiernas rätt till gratis valsedlar	39
5	Röstlängder och röstkort	43
6	Röstning med valsedelsförsändelse	48
7	Postens röstmottagning	56
8	Försöksverksamhet vid 1994 års val	60
9	Brevöstning i Förbundsrepubliken Tyskland och i Schweiz	66
10	Specialmotivering	68
10.1	Förslaget till lag om ändring i vallagen (1972:620)	68
10.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (1972:704) om kyrkofullmäktigval, m.m.	81
10.3	Förslaget till lag om ändring i folkomröstningslagen (1979:369)	82
10.4	Förslaget till lag om ändring i lagen (1987:813) om homosexuella sambor	82
10.5	Förslaget till lag om försöksverksamhet vid de allmänna valen år 1994	82
10.6	Förslaget till lag om brevöstning i Förbundsrepubliken Tyskland och i Schweiz	84
11	Genomförande av förslagen	85
	Bilaga 1 Vallagsutredningens sammanfattning av delbetänkandet VAL, Organisation Teknik Ekonomi (SOU 1992:108)	88
	Bilaga 2 Förteckning över remissinstanser som yttrat sig	95
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 9 september 1993	96

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till

- lag om ändring i vallagen (1972:620),
- lag om ändring i lagen (1972:704) om kyrkofullmäktigval, m.m.,
- lag om ändring i folkomröstningslagen (1979:369),
- lag om ändring i lagen (1987:813) om homosexuella sambor,
- lag om försöksverksamhet vid de allmänna valen år 1994,
- lag om brevröstning i Förbundsrepubliken Tyskland och i Schweiz.

2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i vallagen (1972:620)

Häriigenom föreskrivs i fråga om vallagen (1972:620)¹

dels att 4 kap. 5, 8, 10, 17 och 21 §§ samt 11 kap. 1 - 2 §§ skall upphöra att gälla,

dels att 4 kap. 1 - 4, 6, 7, 9, 12 - 16, 18 och 20 §§, 6 kap. 5 - 7 §§, 7 kap. 2 - 3 §§, 8 kap. 3, 7 - 9 §§, 10 kap. 8 och 14 §§, 11 kap. 3 - 5, 6 a och 7 - 9 §§, 12 kap. 4 §, 13 kap. 4 - 6, 9 - 10 §§, 14 kap. 4 och 8 §§ samt 15 kap. 4 och 7 §§ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

1 §

Allmän röstlängd upprättas årligen för varje valdistrikt av skattemyndigheten. Längden skall vara upprättad senast den 20 juni.

Allmän röstlängd upprättas årligen för varje valdistrikt av skattemyndigheten. Längden skall vara upprättad senast den 15 juli. Utskrift av röstlängden skall göras varje år då ordinarie val till riksdagen och val i hela landet till kommun- och landstingsfullmäktige skall hållas. En sådan utskrift skall också göras inför extra val eller inför folkomröstning som hålls under andra år.

¹ Lagen omtryckt 1991:95.

2 §²

I allmän röstlängd tas upp svensk medborgare som den 1 juni enligt skattemyndighetens personband är folkbokförd i valdistriktet och som har fyllt eller före den 1 september det år röstlängden upprättas fyller sjutton år. Om en beslutad ändring i den kommunala indelningen skall träda i kraft vid följande årsskifte, tas i längden upp den som skall vara folkbokförd i distriktet enligt den nya indelningen.

Under de förutsättningar som i första stycket anges för svenska medborgare tas i röstlängden upp även de utlänningar som enligt skattemyndighetens personband har varit folkbokförda i riket den 1 november de tre åren närmast före valåret.

För den som ej fyllt aderton år den 1 september det år röstlängden upprättas antecknas den dag då han blir röstberättigad.

För utlänningar antecknas att rösträtt ej föreligger vid val till riksdagen.

I allmän röstlängd tas upp svensk medborgare som den 1 juli enligt skattemyndighetens personband är folkbokförd i valdistriktet och som har fyllt eller före den 1 september det år röstlängden upprättas fyller sjutton år. Om en beslutad ändring i den kommunala indelningen skall träda i kraft vid följande årsskifte, tas i längden upp den som skall vara folkbokförd i distriktet enligt den nya indelningen.

3 §

Allmän röstlängd skall vara *framlagd* för granskning hos skattemyndigheten varje vardag med undantag av lördag under tiden den 26 juni - 15 juli eller, om sistnämnda dag är en lördag eller söndag, till och med närmast följande måndag.

Länsstyrelsen får bestämma att röstlängden skall vara framlagd för granskning även på annat ställe än hos skattemyndigheten.

Allmän röstlängd skall *hållas tillgänglig* för granskning hos skattemyndigheten varje vardag med undantag av lördag under tiden den 16 juli - 25 augusti eller, om sistnämnda dag är en lördag eller söndag, till och med närmast följande måndag.

² Senaste lydelse 1991:490.

4 §

Den som anser att allmän röstlängd är felaktig i det att han oriktigt uteslutits från rösträtt eller att annan oriktigt upptagits som röstberättigad får senast den 15 juli skriftligen framställa anmärkning mot längden hos länsstyrelsen. Den omständigheten att någon tagits upp i röstlängd för annat valdistrikt än han anser sig tillhöra utgör ej grund för anmärkning mot längden.

Anmärkning som göres för sent upptages ej till prövning.

Har anmärkning framställts i rätt tid mot någons rösträtt enligt längden, skall länsstyrelsen genast underrätta denne om innehållet i anmärkningshandlingen samt om tid och plats för prövning av anmärkningen.

Den som anser att allmän röstlängd är felaktig på så sätt att han oriktigt uteslutits från rösträtt eller att han tagits upp i röstlängden för ett annat valdistrikt än det där han är folkbokförd eller att någon annan uppgift om honom är oriktig får senast den 25 augusti skriftligen begära att uppgiften rättas.

Omständigheter som inträffat efter den 1 juli får inte ligga till grund för rättelse.

Frågor om rättelse prövas av skattemyndigheten. Ett beslut om rättelse skall genast föras in i röstlängden.

6 §

Länsstyrelsens beslut över anmärkning mot allmän röstlängd får överklagas endast i samband med överklagande av det val vid vilket beslutet har gällt. I ett sådant ärende får endast bevis som har företetts hos länsstyrelsen åberopas.

Skattemyndighetens beslut i ärenden om rättelse enligt 4 § får överklagas endast i samband med överklagande av det val vid vilket beslutet har gällt. I ett sådant ärende får endast bevis som har företetts hos skattemyndigheten åberopas.

7 §

Allmän röstlängd gäller från och med den 1 september det år röstlängden upprättas till och med den 31 augusti påföljande år, om ej annat följer av 8 eller 9 §.

Allmän röstlängd gäller från och med den 1 september det år röstlängden upprättas till och med den 31 augusti påföljande år, om inte annat följer av 9 §.

9 §

Har allmän röstlängd i någon del förklarats felaktig på grund av *tal* som har förts i samband med överklagande av ett val, skall länsstyrelsen rätta längden i enlighet med förklaringen.

Har allmän röstlängd i någon del förklarats felaktig på grund av ett överklagande i samband med att ett val överklagats, skall skattemyndigheten rätta längden i enlighet med förklaringen.

12 §

Särskild röstlängd för val till riksdagen upprättas årligen för varje valkrets av centrala valmyndigheten. Längden skall vara upprättad senast den 20 juni.

I särskild röstlängd upptas, efter ansökan, den som den 1 juni har rösträtt enligt 11 §. Under år då ordinarie val till riksdagen *ej* äger rum tas i längden upp, även utan ansökan, den som har tagits upp i särskild röstlängd för det närmast föregående året, om han fortfarande har rösträtt enligt 11 §. Även den som den 1 juni *ej* fyllt *aderton* år tas upp i den särskilda röstlängden, om han fyllt eller före den 1 september det år röstlängden upprättas fyller sjutton år och det inte möter hinder i övrigt. För den som *ej* fyllt *aderton* år den 1 september det år röstlängden upprättas antecknas den dag då han blir röstberättigad.

Framgår i anmärkningsärende att någon upphört att vara röstberättigad på grund av omständighet som inträffat efter den 1 juni, skall han ej vara upptagen i särskild röstlängd.

Särskild röstlängd för val till riksdagen upprättas årligen för varje valkrets av centrala valmyndigheten. Längden skall vara upprättad senast den 15 juli.

I särskild röstlängd upptas, efter ansökan, den som den 1 juli har rösträtt enligt 11 §. Under år då ordinarie val till riksdagen *inte* äger rum tas i längden upp, även utan ansökan, den som har tagits upp i särskild röstlängd för det närmast föregående året, om han fortfarande har rösträtt enligt 11 §. Även den som den 1 juli *inte* fyllt *arton* år tas upp i den särskilda röstlängden, om han fyllt eller före den 1 september det år röstlängden upprättas fyller sjutton år och det inte möter *något* hinder i övrigt. För den som *inte* fyllt *arton* år den 1 september det år röstlängden upprättas antecknas den dag då han blir röstberättigad.

13 §

Ansökan att bli upptagen i särskild röstlängd görs skriftligen hos centrala valmyndigheten senast den 1 juni. I ansökningshandlingen skall sökanden på heder och samvete försäkra att han är svensk medborgare. Försäkran skall vara avgiven samma år som röstlängden upprättas. Ansökan som görs för sent eller saknar försäkran som har sagts nu tas inte upp till prövning.

Blanketter till ansökan skall finnas tillgängliga hos centrala valmyndigheten samt hos svensk beskickning och annan svensk utlandsmyndighet som centrala valmyndigheten bestämmer.

Ansökan att bli upptagen i särskild röstlängd görs skriftligen hos centrala valmyndigheten senast den 1 juli. I ansökningshandlingen skall sökanden på heder och samvete försäkra att han är svensk medborgare. Försäkran skall vara avgiven samma år som röstlängden upprättas. Ansökan som görs för sent eller saknar försäkran som har sagts nu tas inte upp till prövning.

14 §³

Beslut över ansökan att bli upptagen i särskild röstlängd meddelas så snart det kan ske.

Den som skall upptagas i särskild röstlängd uppföres i röstlängden för den valkrets där han senast varit folkbokförd.

Bifalles *ej* ansökan om att bli upptagen i särskild röstlängd, skall centrala valmyndigheten genast underrätta sökanden om beslutet. *I beslutet skall anges tid och plats för prövning av anmärkning.*

Bifalles *inte* ansökan om att bli upptagen i särskild röstlängd, skall centrala valmyndigheten genast underrätta sökanden om beslutet.

15 §

Så snart röstlängden har upprättats, sänds den till *länsstyrelsen i det län till vilket* valkretsen hör. Hos *länsstyrelsen* skall röstlängden *vara framlagd* för granskning varje vardag med undantag av lördag under tiden

Så snart röstlängden har upprättats, sänds den till *den skattemyndighet till vilken* valkretsen hör. Hos *skattemyndigheten* skall röstlängden *hållas tillgänglig* för granskning varje vardag med undantag av lördag under tiden

³ Senaste lydelse 1991:490.

den 26 juni - 15 juli eller, om sistnämnda dag är en lördag eller söndag, till och med närmast följande måndag.

den 16 juli - 25 augusti eller, om sistnämnda dag är en lördag eller söndag, till och med närmast följande måndag.

16 §

Den som vill att ändring skall göras i särskild röstlängd får senast den 15 juli skriftligen framställa anmärkning mot röstlängden hos länsstyrelsen.

Anmärkning som göres för sent upptages ej till prövning.

Har anmärkning framställts i rätt tid mot någons rösträtt enligt längden, skall länsstyrelsen genast underrätta denne om innehållet i anmärkningshandlingen samt om tid och plats för prövning av anmärkningen.

Den som anser att särskild röstlängd är felaktig på så sätt att han oriktigt uteslutits från rösträtt eller att någon uppgift om honom är riktig får senast den 25 augusti skriftligen begära att uppgiften rättas.

Omständigheter som inträffat efter den 1 juli får inte ligga till grund för rättelse.

Frågor om rättelse prövas av centrala valmyndigheten som ansvarar för att en rättelse genast förs in i röstlängden.

18 §

Länsstyrelsens beslut över anmärkning mot särskild röstlängd får överklagas endast i samband med överklagande av det val vid vilket beslutet har gällt. I ett sådant ärende får endast bevis som har företetts hos länsstyrelsen åberopas.

Har röstlängden i någon del förklarats felaktig på grund av talan som avses i första stycket, skall länsstyrelsen rätta längden i enlighet med förklaringen.

Centrala valmyndighetens beslut i ärenden som sägs i 16 § får överklagas endast i samband med överklagande av det val vid vilket beslutet har gällt. I ett sådant ärende får endast bevis som har företetts hos centrala valmyndigheten åberopas.

Har röstlängden i någon del förklarats felaktig på grund av talan som avses i första stycket, skall centrala valmyndigheten rätta längden i enlighet med förklaringen.

20 §

När val äger rum, skall särskild röstlängd vara tillgänglig i vallokalen för det valdistrikt som

När val äger rum, skall särskild röstlängd vara tillgänglig i vallokalen för det valdistrikt som

länsstyrelsen bestämmer. Beslut härom meddelas senast vid anmärkningssammanträdet och antecknas på röstlängden.

centrala valmyndigheten bestämmer. Beslut om detta meddelas senast den dag som enligt 15 § är sista dag för granskning och förs in i röstlängden.

6 kap.

5 §

I fråga om ett parti, som deltar i riksdagsval och som vid något av de två senaste riksdagsvalen har fått eller vid det förestående valet får mer än en procent av rösterna i hela landet, svarar staten för kostnaden för blanketter till valsedlar till ett antal som motsvarar *fyra* gånger antalet röstberättigade i valkretsen. Detta gäller även ett parti som utan att ha uppnått den angivna röstandelen är eller genom det förestående valet blir representerat i riksdagen.

I fråga om parti, som *deltager* i val av *landstingsledamöter* eller *kommunfullmäktige* och som är eller genom det förestående valet blir representerat i den församling valet gäller, svarar *statsverket* för kostnaden för blanketter till valsedlar till ett antal som motsvarar *fyra* gånger antalet röstberättigade i valet.

Vid tillämpning av första och andra styckena beräknas antalet röstberättigade på grundval av *stommarna till mantalslängderna för året*.

I fråga om ett parti, som deltar i riksdagsval och som vid något av de två senaste riksdagsvalen har fått eller vid det förestående valet får mer än en procent av rösterna i hela landet, svarar staten för kostnaden för blanketter till valsedlar till ett antal som motsvarar *tre* gånger antalet röstberättigade i valkretsen. Detta gäller även ett parti som utan att ha uppnått den angivna röstandelen är eller genom det förestående valet blir representerat i riksdagen.

I fråga om ett parti, som *deltar* i val till *kommun- eller landstingsfullmäktige* och som är eller genom det förestående valet blir representerat i den församling valet gäller, svarar *staten* för kostnaden för blanketter till valsedlar till ett antal som motsvarar *tre* gånger antalet röstberättigade i valet.

Vid tillämpning av första och andra styckena beräknas antalet röstberättigade på grundval av *uppgifterna i folkbokföringen den 1 november föregående år*.

6 §

Har blanketter till valsedlar be-

Har blanketter till valsedlar be-

talats i förskott och har valsedlarna använts för parti som enligt 5 § är berättigat att få valsedelsblanketter kostnadsfritt vid valet, skall förskottet återbetalas i den mån antalet valsedlar som partiet får kostnadsfritt därigenom *ej* kommer att överstiga, i fråga om val till riksdagen *fyra* gånger antalet röstberättigade i valkretsen och i fråga om annat val *fyra* gånger antalet röstberättigade vid valet. Antalet röstberättigade beräknas på grundval av *stommarna till mantalslängderna för året*. Belopp som återbetalas tillställs partiet oavsett vem som har erlagt förskottet.

talats i förskott och har valsedlarna använts för parti som enligt 5 § är berättigat att få valsedelsblanketter kostnadsfritt vid valet, skall förskottet återbetalas i den mån antalet valsedlar som partiet får kostnadsfritt därigenom *inte* kommer att överstiga, i fråga om val till riksdagen *tre* gånger antalet röstberättigade i valkretsen och i fråga om annat val *tre* gånger antalet röstberättigade vid valet. Antalet röstberättigade beräknas på grundval av *uppgifterna i folkbokföringen den 1 november föregående år*. Belopp som återbetalas tillställs partiet oavsett vem som har erlagt förskottet.

7 §

Om beställaren begär det, förser centrala valmyndigheten utan särskild ersättning valsedelsblanketterna med partibeteckning, kandidatnamn samt valkrets- och valbeteckningar.

Centrala valmyndigheten får förse valsedelsblanketter och valsedlar med särskild *siffer- eller bokstavs*beteckning (*listtypbeteckning*).

Centrala valmyndigheten får förse valsedelsblanketter och valsedlar med särskild *beteckning för att underlätta räkningen av dem*.

7 kap.
2 §

Röstkort upprättas *för den som är upptagen i allmän röstlängd* av skattemyndigheten *och för den som är upptagen i särskild röstlängd av länsstyrelsen*.

Vid ordinarie val till riksdagen och val i hela riket *av landstingsledamöter och kommunfullmäktige* skall röstkortet sändas

Röstkort upprättas av skattemyndigheten.

Vid ordinarie val till riksdagen och val i hela riket *till kommun- och landstingsfullmäktige* skall röstkortet sändas till de röst-

till de röstberättigade senast 30 dagar före valdagen. Vid annat val skall röstkorten sändas till de röstberättigade senast 16 dagar före valdagen

berättigade senast 45 dagar före valdagen. Vid annat val skall röstkorten sändas till de röstberättigade senast 16 dagar före valdagen.

För val som äger rum samtidigt upprättas gemensamt röstkort.

3 §⁴

Har röstberättigad förlorat sitt röstkort eller har röstkortet ej kommit honom till handa, är han berättigad att efter framställning få ett duplett-röstkort.

Framställning om duplettröstkort göres hos den myndighet som enligt 2 § har att upprätta röstkortet. Duplettröstkort får ej lämnas ut senare än dagen före valdagen. Vid framställningen skall sökanden uppge

1. sitt fullständiga namn och personnummer samt

2. sitt hemvist i den ort där han är uppförd i allmän röstlängd eller, om han är uppförd i särskild röstlängd, hemvistet i den ort i riket där han senast var folkbokförd.

Första och andra styckena äger motsvarande tillämpning, om den röstberättigade önskar få röstkort innan röstkorten blivit översända till de röstberättigade. Röstkort får dock icke utlämnas innan den röstlängd som skall gälla vid valet kommit till stånd enligt 4 kap. 5 eller 17 §.

Framställning om duplettröstkort görs hos skattemyndigheten. Duplettröstkort får inte lämnas ut senare än dagen före valdagen. Vid framställningen skall sökanden uppge sitt fullständiga namn och personnummer samt, om han är uppförd i särskild röstlängd, hemvistet i den ort i landet där han senast var folkbokförd.

Motsvarande gäller om den röstberättigade önskar få röstkort innan röstkorten blivit översända till de röstberättigade.

Röstkort får inte lämnas ut före den 15 juli.

8 kap.

3 §

Väljare bör vid röstning i vallokal medföra sitt röstkort.

⁴ Senaste lydelse 1991:490.

Röstning på postkontor, hos utlandsmyndighet eller på fartyg får *icke* ske utan att röstkortet avlämnas. Väljare som vill rösta hos utlandsmyndighet eller på fartyg får dock *i stället för att avlämna röstkort förete giltigt svenskt pass*. Vidare får väljare som innehar sjöfartsbok eller annan giltig identitetshandling rösta på fartyg utan att röstkort avlämnas. I fall då väljaren *ej* avlämnar röstkort skall röstmottagaren upprätta ett adresskort för honom.

Röstning på postkontor, hos utlandsmyndighet eller på fartyg får *inte* ske utan att röstkortet avlämnas. Väljare som vill rösta hos utlandsmyndighet eller på fartyg får dock *rösta utan att röstkort avlämnas om han visar upp en giltig identitetshandling*. Vidare får väljare som innehar sjöfartsbok rösta på fartyg utan att röstkort avlämnas. I fall då väljaren *inte* avlämnar röstkort skall röstmottagaren upprätta ett adresskort för honom.

7 §

Vid röstning med valsedelsförsändelse lägger väljaren för varje val in sin valsedel i ett *innerkuvert*. Iordningställda kuvert läggs därefter in i ett ytterkuvert för valsedelsförsändelse som tillsluts. Detta lämnas genom bud till valförrättaren eller röstmottagaren.

Avlämnas valsedelsförsändelse i vallokal, öppnar valförrättaren ytterkuvertet och lägger de *innerkuvert* som väljaren *iordningställt* i valurna.

Avlämnas valsedelsförsändelse på ett postkontor, hos en utlandsmyndighet eller på ett fartyg, lägger röstmottagaren in försändelsen tillsammans med väljarens röstkort i ett fönsterkuvert. I de fall som avses i 11 kap. 8 § andra stycket läggs adresskortet i fönsterkuvertet i stället för röstkortet. Fönsterkuvertet behandlas därefter som anges i 6 §.

Vid röstning med valsedelsförsändelse lägger väljaren för varje val in sin valsedel i ett *valkuvert*. Iordningställda kuvert läggs därefter in i ett ytterkuvert för valsedelsförsändelse som tillsluts. Detta lämnas genom bud *eller lantbrevbärare* till valförrättaren eller röstmottagaren.

Avlämnas valsedelsförsändelse i vallokal, öppnar valförrättaren ytterkuvertet och lägger de *valkuvert* som väljaren *gjort i ordning* i valurna.

8 §

Kuvert tillhandahålles endast genom centrala valmyndighetens försorg. Valkuvert och innerkuvert för valsedelsförsändelse skall vara så

Valkuvert skall vara *utformade på ett sådant sätt att färgen på*

beskaffade att färgen på inneliggande valsedel kan iakttagas utan att valhemligheten röjes.

den valsedel som väljaren lagt i kuvertet kan ses utan att valhemligheten röjs.

9 §

Valkuvert tillställs valnämnder och röstmottagare. Fönsterkuvert som avses i 5 § tillställs röstmottagare.

Valkuvert får lämnas ut endast i samband med röstning. Inner- och ytterkuvert för valsedelsförsändelse skall i god tid före valet finnas tillgängliga

Valkuvert och ytterkuvert för valsedelsförsändelse skall i god tid före valet finnas tillgängliga

1. hos valnämnden och hos de personer åt vilka nämnden har uppdragit att gå väljarna till handa i sådant hänseende,

2. på postkontor samt hos lantbrevbärare som tar emot valsedelsförsändelser,

3. hos utlandsmyndigheter och på fartyg där röstning skall äga rum.

Inner- och ytterkuvert för valsedelsförsändelse skall dessutom på begäran kostnadsfritt tillhandahållas parti som vid något av de två senaste riksdagsvalen har fått mer än en procent av rösterna i hela landet.

Valkuvert och ytterkuvert för valsedelsförsändelse skall dessutom på begäran kostnadsfritt tillhandahållas parti som vid något av de två senaste riksdagsvalen har fått mer än en procent av rösterna i hela landet.

10 kap.

8 §

Röstning hos utlandsmyndighet går till på följande sätt.

När väljaren visat upp sitt röstkort eller giltigt svenskt pass för röstmottagaren, får han av denne ett valkuvert för vart och ett av valen. Han uppsöker därefter en av de avskilda platserna och lägger där för varje val in sin valsedel i ett valkuvert. Valsedel får ej vikas.

Väljaren lämnar valkuvert och röstkortet till röstmottagaren. Kan väljaren inte förete röstkort skall röstmottagaren med ledning

Av röstmottagaren får väljaren ett valkuvert för vart och ett av de val som han vill delta i. Han uppsöker därefter en av de avskilda platserna och lägger där för varje val in sin valsedel i ett valkuvert. Valsedel får inte vikas.

Väljaren lämnar valkuvert och röstkortet till röstmottagaren. Kan väljaren inte visa upp röstkort skall röstmottagaren med ledning av giltig identitetshand-

av *väljarens pass* och de uppgifter denne kan lämna upprätta ett adresskort. Röstmottagaren kontrollerar att väljaren ställt i ordning endast ett valkuvert för varje val och att kuvertet inte är försett med någon obehörig märkning. Därefter lägger röstmottagaren i väljarens närvaro in mottagna valkuvert i ett fönsterkuvert tillsammans med väljarens röstkort eller adresskort, vilket placeras närmast det kuvertets fönster, och tillsluter fönsterkuvertet. Röstmottagaren tar slutligen hand om fönsterkuvertet samt antecknar väljarens namn på en särskild förteckning. På fönsterkuvertet antecknas det värdepostnummer som är angivet i förteckningen.

Väljare som *ej* är känd för röstmottagaren skall legitimera sig. Gör han *ej* det, får han *icke* rösta.

ling för väljaren och de uppgifter denne kan lämna upprätta ett adresskort. Röstmottagaren kontrollerar att väljaren ställt i ordning endast ett valkuvert för varje val och att kuvertet inte är försett med någon obehörig märkning. Därefter lägger röstmottagaren i väljarens närvaro in mottagna valkuvert i ett fönsterkuvert tillsammans med väljarens röstkort eller adresskort, vilket placeras närmast det kuvertets fönster, och tillsluter fönsterkuvertet. Röstmottagaren tar slutligen hand om fönsterkuvertet samt antecknar väljarens namn på en särskild förteckning. På fönsterkuvertet antecknas det värdepostnummer som är angivet i förteckningen.

Väljare som *inte* är känd för röstmottagaren skall legitimera sig. Gör han *inte* det, får han *inte* rösta.

14 §

I fråga om röstning på fartyg äger 8 - 10 §§ motsvarande tillämpning. Röstmottagare på fartyg får dock lämna mottagna fönsterkuvert till svensk utlandsmyndighet som centrala valmyndigheten bestämmer för vidarebefordran till centrala valmyndigheten.

Kan väljaren *ej förete* röstkort eller *giltigt svenskt pass* men innehar han *sjöfartsbok eller annan giltig identitetshandling*, skall röstmottagaren i stället upprätta ett adresskort för honom med ledning av *identitetshandlingen* och de uppgifter han kan lämna. Adresskortet *lägges* in i fönsterkuvertet tillsammans med valkuvert som väljaren *avgivit*.

Kan väljaren *inte visa upp* röstkort eller *en giltig identitetshandling* men innehar han *sjöfartsbok*, skall röstmottagaren i stället upprätta ett adresskort för honom med ledning av *sjöfartsboken* och de uppgifter han kan lämna. Adresskortet *läggs* in i fönsterkuvertet tillsammans med valkuvert som väljaren *lämnat*.

11 kap.

3 §

Väljare, som på grund av sjukdom, rörelsehinder eller hög ålder *ej* kan inställa sig i vallokalen för det valdistrikt där han är upptagen i röstlängd eller, om han vistas utomlands, hos *närmaste* utlandsmyndighet där röstning äger rum, får lämna valsedel genom bud. Bud får den vara som är väljarens barn, barnbarn, fader, moder eller syskon eller *hans vårdare och som* fyllt 18 år. *Sådan valsedelsförsändelse* anordnas på följande sätt.

Väljaren lägger för varje val själv in sin valsedel i ett *innerkuvert*. I närvaro av budet och ett vittne lägger han sedan in *iordningställda innerkuvert* i ett ytterkuvert för valsedelsförsändelse och tillsluter detta. Därefter tecknar väljaren på ytterkuvertet försäkran på heder och samvete att han *förfarit* på detta sätt samt att han av anledning som anges i första stycket *ej* kan inställa sig för röstning i vallokalen för valdistriktet eller hos utlandsmyndigheten. Budet och vittnet intygar skriftligen att väljaren *egenhändigt* undertecknat försäkran samt att något förhållande som strider mot innehållet *ej* är känt för dem. Vittne skall ha fyllt 18 år. Väljarens make eller barn eller makens barn får *ej* vara vittne.

Väljare, som på grund av sjukdom, rörelsehinder eller hög ålder *inte* kan inställa sig i vallokalen för det valdistrikt där han är upptagen i röstlängd eller, om han vistas utomlands, hos *en* utlandsmyndighet där röstning äger rum *eller, om han befinner sig ombord på fartyg där röstning äger rum*, får lämna valsedel genom bud. Bud får den vara som är väljarens *make, sambo*, barn, barnbarn, fader, moder eller syskon eller *makes eller sambos barn*. *Den som yrkesmässigt eller på ett därmed likartat sätt ger väljaren vård av mera varaktigt slag eller på annat sätt brukar hjälpa väljaren i personliga angelägenheter får också vara bud*. Budet skall ha fyllt 18 år. *Valsedelsförsändelse genom bud* anordnas på följande sätt.

Väljaren lägger för varje val själv in sin valsedel i ett *valkuvert*. I närvaro av budet och ett vittne lägger han sedan in *de valkuvert han ställt i ordning* i ett ytterkuvert för valsedelsförsändelse och tillsluter detta. Därefter tecknar väljaren på ytterkuvertet *en* försäkran på heder och samvete att han *gjort* på detta sätt samt att han av anledning som anges i första stycket *inte* kan inställa sig för röstning i vallokalen för valdistriktet eller hos utlandsmyndigheten *eller hos röstmottagaren på fartyget*. Budet och vittnet intygar skriftligen att väljaren *själv*

undertecknat försäkran samt att något förhållande som strider mot innehållet *inte* är känt för dem. *Budet skall på ytterkuvertet anteckna sitt namn, sitt personnummer och sin adress.* Vittne skall ha fyllt 18 år. Väljarens make eller barn eller makens barn får *inte* vara vittne, *och inte heller väljarens sambo eller sambos barn.*

4 §

Valsedelsförsändelse enligt 3 § lämnas i vallokalen för det valdistrikt där väljaren är upptagen i röstlängd. Sådan försändelse får lämnas även på postkontor *eller* hos utlandsmyndighet där röstning äger rum.

Valsedelsförsändelse enligt 3 § lämnas i vallokalen för det valdistrikt där väljaren är upptagen i röstlängd. Sådan försändelse får lämnas även på postkontor, hos utlandsmyndighet *eller på fartyg* där röstning äger rum.

5 §

Väljare som betjänas av lantbrevbärare får lämna valsedel genom denne, om röstning äger rum vid det postkontor till vilket lantbrevbäraren är knuten. Vid val som ej omfattar hela riket får dock centrala valmyndigheten på förslag av Postverket begränsa antalet linjer vid vilka valsedel får lämnas genom lantbrevbärare.

Valsedelsförsändelse som avses i första stycket anordnas på följande sätt. Väljaren lägger för varje val själv in sin valsedel i ett *innerkuvert*. I närvaro av ett vittne lägger han sedan in *iordningställda innerkuvert* i ett ytterkuvert för valsedelsförsändelse och tillsluter detta. Därefter tecknar väljaren på ytterkuvertet försäkran på heder och samvete att han *förfarit* på detta sätt. Vittnet intygar skriftligen att väljaren *egenhändigt* undertecknat försäkran. Vittne skall ha

Valsedelsförsändelse som avses i första stycket anordnas på följande sätt. Väljaren lägger för varje val själv in sin valsedel i ett *valkuvert*. I närvaro av ett vittne lägger han sedan in *de valkuvert han ställt i ordning* i ett ytterkuvert för valsedelsförsändelse och tillsluter detta. Därefter tecknar väljaren på ytterkuvertet *en* försäkran på heder och samvete att han *gjort* på detta sätt. Vittnet intygar skriftligen att väljaren *själv* undertecknat försäkran. Vittne skall ha

fyllt 18 år. Väljarens make eller barn eller makens barn får *ej* vara vittne, *ej* heller lantbrevbäraren.

fyllt 18 år. Väljarens make eller barn eller makens barn får *inte* vara vittne, *och inte heller väljarens sambo eller sambos barn. Inte heller lantbrevbäraren får vara vittne.*

Väljaren lämnar själv valsedelsförsändelsen och sitt röstkort till lantbrevbäraren. Väljare som *ej* är känd för lantbrevbäraren skall legitimera sig. Gör han *ej* det, får han icke lämna försändelsen. Lantbrevbäraren intygar på ytterkuvertet att han mottagit försändelsen av väljaren.

6 a §

Vid ordinarie val till riksdagen och val i hela riket av landstingsledamöter och kommunfullmäktige får valsedelsförsändelse vara anordnad tidigast 24 dagar före valdagen. Försändelse som lämnas på fartyg får dock vara anordnad tidigast 55 dagar före valdagen.

Vid andra val får en valsedelsförsändelse som lämnas i vallokalen eller på ett postkontor vara anordnad tidigast 10 dagar före valdagen. En försändelse som lämnas hos en utlandsmyndighet får vara anordnad tidigast 20 dagar före valdagen och en försändelse som lämnas på ett fartyg tidigast 30 dagar före valdagen.

Dagen för försändelsens anordnande anges på ytterkuvertet.

Väljaren skall på ytterkuvertet intyga att han inte anordnat försändelsen tidigare än vad som är tillåtet.

7 §

Lämnas valsedelsförsändelse i vallokal, kontrollerar valförrättaren att väljaren är upptagen som röstberättigad i röstlängden, att han *ej* redan röstat i valet, att försändelsen är i föreskrivet skick *och har anordnats inom föreskriven tid* samt att ytterkuvertet är tillslutet. Därefter bryter valförrättaren ytterkuvertet och kontrollerar att *iordningställda innerkuvert är av föreskriven beskaffenhet*, att väljaren ställt i ordning endast ett *innerkuvert* för varje val samt att

Lämnas valsedelsförsändelse i vallokal, kontrollerar valförrättaren att väljaren är upptagen som röstberättigad i röstlängden, att han *inte* redan röstat i valet *och* att försändelsen är i föreskrivet skick samt att ytterkuvertet är tillslutet. Därefter bryter valförrättaren ytterkuvertet och kontrollerar att väljaren ställt i ordning endast ett *valkuvert* för varje val samt att *valkuvertet inte* är försett med obehörig märkning. I närvaro av den som lämnat valsedelsförsändelsen

innerkuvert ej är försett med obehörig märkning. I närvaro av den som lämnat valsedelsförsändelsen lägger därefter valförrättaren mottagna *innerkuvert* i valurnorna. I samband härmed antecknas i röstlängden att väljaren röstat.

lägger därefter valförrättaren mottagna *valkuvert* i valurnorna. I samband härmed antecknas i röstlängden att väljaren röstat.

Ytterkuvertet för valsedelsförsändelsen skall tas om hand av valförrättaren och överlämnas till valnämnden. Valnämnden skall förvara kuvertet till utgången av den tid som valet gäller.

8 §

Lämnas en valsedelsförsändelse på ett postkontor, hos en utlandsmyndighet eller på ett fartyg, kontrollerar röstmottagaren att försändelsen är i föreskrivet skick och *har anordnats inom föreskriven tid samt* att ytterkuvertet är tillslutet. I närvaro av den som har lämnat valsedelsförsändelsen lägger därefter röstmottagaren in försändelsen i ett fönsterkuvert tillsammans med väljarens röstkort, vilket placeras närmast det kuvertets fönster, och tillsluter fönsterkuvertet. Röstmottagaren tar slutligen hand om fönsterkuvertet samt antecknar väljarens namn på en särskild förteckning. Röstmottagare på postkontor skall *där* anteckna även den valnämnd till vilken fönsterkuvertet skall sändas. På fönsterkuvertet antecknas det värdepostnummer som är angivet i förteckningen.

Om den som vill lämna en valsedelsförsändelse hos utlandsmyndighet eller på fartyg inte kan *förete* väljarens röstkort, skall röstmottagaren upprätta ett

Lämnas en valsedelsförsändelse på ett postkontor, hos en utlandsmyndighet eller på ett fartyg, kontrollerar röstmottagaren att försändelsen är i föreskrivet skick och att ytterkuvertet är tillslutet. I närvaro av den som har lämnat valsedelsförsändelsen lägger därefter röstmottagaren in försändelsen i ett fönsterkuvert tillsammans med väljarens röstkort, vilket placeras närmast det kuvertets fönster, och tillsluter fönsterkuvertet. Röstmottagaren tar slutligen hand om fönsterkuvertet samt antecknar väljarens namn på en särskild förteckning. Röstmottagare på postkontor skall *på förteckningen* anteckna även den valnämnd till vilken fönsterkuvertet skall sändas. På *ett fönsterkuvert som tagits om hand av en röstmottagare på ett postkontor* antecknas det värdepostnummer som är angivet i förteckningen.

Om den som vill lämna en valsedelsförsändelse hos utlandsmyndighet eller på fartyg inte kan *visa upp* väljarens röstkort,

adresskort med ledning av *väljarens pass* och de uppgifter om väljaren som budet kan lämna. Vid röstning på fartyg får väljarens sjöfartsbok *eller annan giltig identitetshandling företes* i stället för *pass*.

Är den som vill lämna valsefelsförsändelsen *ej* känd för röstmottagaren, skall han legitimera sig. Gör han *ej* det, får han *icke* avlämna försändelsen.

skall röstmottagaren upprätta ett adresskort med ledning av *en giltig identitetshandling för väljaren* och de uppgifter om väljaren som budet kan lämna. Vid röstning på fartyg får väljarens sjöfartsbok *visas upp* i stället för *identitetshandling*.

Är den som vill lämna valsefelsförsändelsen *inte* känd för röstmottagaren, skall han legitimera sig. Gör han *inte* det, får han *inte* avlämna försändelsen.

9 §

Föreligger brist eller *felaktighet* i något hänseende som valförrättaren eller röstmottagaren skall kontrollera enligt 7 eller 8 §, skall valsefelsförsändelsen eller *innerkuvertet ej mottagas*. Detsamma gäller om *innerkuvert* är tomt eller om det *ej* klart framgår att kuvert innehåller valseedel. Har väljaren ställt i ordning mer än ett *innerkuvert* för något val, får *ej* något av dessa *mottagas*. *Innerkuvert* som *ej mottages* skall *före återlämnandet* läggas in i ett särskilt kuvert som tillslutes. Valsefelsförsändelse som *medföres* av lantbrevbärare men som *ej mottages* skall av lantbrevbäraren återställas till väljaren.

Finns det brister eller *felaktigheter* i något hänseende som valförrättaren eller röstmottagaren skall kontrollera enligt 7 eller 8 §, skall valsefelsförsändelsen eller *valkuvertet inte tas emot*. Detsamma gäller om *ett valkuvert* är tomt eller om det *inte* klart framgår att kuvert innehåller valseedel. Har väljaren ställt i ordning mer än ett *valkuvert* för något val, får *inte* något av dessa *tas emot*. *Ett valkuvert* som *inte tas emot* skall *innan det lämnas tillbaka* läggas in i ett särskilt kuvert som tillslutes. Valsefelsförsändelse som *medföres* av lantbrevbärare men som *inte tas emot* skall av lantbrevbäraren återställas till väljaren.

12 kap.

4 §

Omslag med fönsterkuvert som sänts till valdistrikten förvaras där obrutna till dess röstningen i vallokalen förklarats avslutad och rösträkning enligt 13 kap. 1 § påbörjas. I protokollet antecknas antalet mottagna

omslag och det antal fönsterkuvert som omslagen enligt anteckning på dem innehåller.

Kommer omslag med fönsterkuvert valförrättarna till handa efter det att röstningen i valdistriktet avslutats, skall omslaget inte brytas utan återsändas till valnämnden efter förrättningens slut enligt 13 kap. 7 §. En anteckning om återsändandet skall göras i protokollet.

Om förhållandena medger det, får valförrättarna under pågående röstning företa åtgärder enligt 13 kap. 3 - 5 §§ beträffande fönster- och ytterkuvert för valsedelsförsändelse vilka kommit in till valdistriktet. Därvid skall dock iakttas att valkuvert och innerkuvert, som efter granskning befunnits vara i behörigt skick, åter läggs in i fönsterkuvertet tillsammans med väljarens röstkort. Innerkuvertet skall dessförinnan åter läggas in i ett ytterkuvert för valsedelsförsändelse. Först när röstningen har förklarats avslutad får valkuvert och innerkuvert läggas i urna.

Om förhållandena medger det, får valförrättarna under pågående röstning företa åtgärder enligt 13 kap. 3 - 5 §§ beträffande fönster- och ytterkuvert för valsedelsförsändelse vilka kommit in till valdistriktet. Därvid skall dock iakttas att valkuvert, som efter granskning befunnits vara i behörigt skick, åter läggs in i fönsterkuvertet tillsammans med väljarens röstkort. Valkuvert i valsedelsförsändelse skall dessförinnan läggas tillbaka i sitt ytterkuvert. Först när röstningen har förklarats avslutad får ett sådant valkuvert läggas i urna.

13 kap.

4 §

När kontroll enligt 3 § skett, öppnas de fönsterkuvert som inte lagts åt sidan och inläggande röstkort, adresskort, valkuvert och valsedelsförsändelser tas ut.

Valkuverten granskas. Därvid kontrolleras att varje kuvert är av föreskriven beskaffenhet och inte försett med obehörig märkning samt att väljaren har ställt i ordning endast ett valkuvert för varje val. Godkända valkuvert läggs i urnorna. I samband därmed antecknas vid väljarens namn i röstlängden att han utövat sin rösträtt.

Valsedelsförsändelserna granskas. Därvid kontrolleras att försändelsen är i föreskrivet skick och har anordnats inom föreskriven tid samt att ytterkuvertet är tillslutet. Därefter brytes ytter-

Valsedelsförsändelserna granskas. Därvid kontrolleras att försändelsen är i föreskrivet skick och att ytterkuvertet är tillslutet. Därefter öppnas ytterkuvertet. Valkuverten granskas. Därvid

kuvertet. *Innerkuverten* granskas. Därvid kontrolleras att de är av föreskriven beskaffenhet, att väljaren ställt i ordning endast ett *innerkuvert* för varje val och att *innerkuvert* ej är försett med obehörig märkning. Godkända *innerkuvert* läggs i urnorna. I samband därmed antecknas vid väljarens namn i röstlängden att han utövat sin rösträtt.

kontrolleras att de är av föreskriven beskaffenhet, att väljaren ställt i ordning endast ett *valkuvert* för varje val och att *valkuvertet* inte är försett med obehörig märkning. Godkända *valkuvert* läggs i urnorna. I samband därmed antecknas vid väljarens namn i röstlängden att han utövat sin rösträtt.

Ytterkuvertet för valsedelsförsändelsen skall tas om hand av valförrättaren och överlämnas till valnämnden. Nämnden skall förvara sådana kuvert till utgången av den tid som valet gäller.

5 §

Föreligger brist eller felaktighet i något hänseende som valförrättaren skall kontrollera enligt 4 §, skall det bristfälliga kuvertet tillsammans med väljarens röstkort eller adresskort åter läggas in i fönsterkuvertet. Detsamma gäller om innerkuvertet är tomt eller om det inte klart framgår att kuvertet innehåller valsedel. Innerkuvertet skall dessförinnan åter läggas in i ett ytterkuvert för valsedelsförsändelse. Fönsterkuverten läggs åt sidan.

Finns det brister eller felaktigheter i något hänseende som valförrättaren skall kontrollera enligt 4 §, skall det bristfälliga kuvertet tillsammans med väljarens röstkort eller adresskort läggas tillbaka i fönsterkuvertet. Detsamma gäller om ett valkuvert i en valsedelsförsändelse är tomt eller om det inte klart framgår att kuvertet innehåller valsedel. Valkuvert i en valsedelsförsändelse skall dessförinnan läggas tillbaka i sitt ytterkuvert. Fönsterkuverten läggs åt sidan.

Fönsterkuvert som har lagts åt sidan enligt första stycket eller enligt 3 § andra stycket läggs därefter in i särskilda omslag.

6 §

Sedan de i 3 - 5 §§ föreskrivna åtgärderna vidtagits, förfäres för varje val för sig på följande sätt.

1. *Val- och innerkuvert* tages ut ur urnan och räknas. Antalet

1. *Valkuverten* tas ut ur urnan och räknas. Antalet personer

personer som enligt röstlängd deltagit i valet räknas. Antalet kuvert och röstande antecknas i protokollet. Överensstämmer de framräknade siffrorna *ej* med varandra, anges i protokollet den sannolika orsaken till skillnaden.

2. Valsedlarna *tages* ut ur kuverten. Innehåller kuvert mer än en valsedel, *lägges* valsedlarna tillbaka i kuvertet.

3. Kan det *antagas* att valsedel är ogiltig enligt 14 kap. 4 § *läggs* valsedeln tillbaka i kuvertet.

4. Valsedlar som lagts tillbaka i sina kuvert enligt punkterna 2 och 3 läggs därefter in i särskilda omslag, som tillsluts. Varje omslag förses med anteckning om det antal kuvert som omslaget innehåller.

5. Övriga valsedlar ordnas i grupper efter partibeteckning. Antalet valsedlar inom varje grupp räknas och antalet antecknas i protokollet. Valsedlarna *lägges* därefter partivis in i särskilda omslag. På omslagen antecknas vilket partis valsedlar omslaget innehåller och valsedlarnas antal.

6. De särskilda omslagen förses med uppgift om valdistriktet och förseglas.

som enligt röstlängd deltagit i valet räknas. Antalet kuvert och röstande antecknas i protokollet. Överensstämmer de framräknade siffrorna *inte* med varandra, anges i protokollet den sannolika orsaken till skillnaden.

2. Valsedlarna *tas* ut ur kuverten. Innehåller kuvert mer än en valsedel, *läggs* valsedlarna tillbaka i kuvertet.

3. Kan det *antas* att *en* valsedel är ogiltig enligt 14 kap. 4 § *läggs den* tillbaka i kuvertet.

5. Övriga valsedlar ordnas i grupper efter partibeteckning. Antalet valsedlar inom varje grupp räknas och antalet antecknas i protokollet. Valsedlarna *läggs* därefter partivis in i särskilda omslag. På omslagen antecknas vilket partis valsedlar omslaget innehåller och valsedlarnas antal.

9 §

Vid offentlig förrättning som påbörjas så snart det kan ske, dock tidigast onsdagen efter valdagen, granskar valnämnden de fönsterkuvert som kommit in till nämnden och behållits där samt kuvertens innehåll. Därvid äger 3 - 5 §§ motsvarande tillämpning. På samma sätt granskar nämnden de fönsterkuvert som valförrättarna har lagt åt sidan enligt 3 och 5 §§. God-

Vid offentlig förrättning som påbörjas så snart det kan ske, dock tidigast onsdagen efter valdagen, granskar valnämnden de fönsterkuvert som kommit in till nämnden och behållits där samt kuvertens innehåll. *Motsvarande gäller de fönsterkuvert som kommer in till valnämnden innan någon valurna tömts. Vid granskningen* äger 3 - 5 §§ motsvarande tillämpning. På samma

kända val- och innerkuvert läggs i urnor. För varje val och valkrets används en urna. I samband med att kuvert läggs i urnan antecknas vid väljarens namn i röstlängden att han utövat sin rösträtt.

sätt granskar nämnden de fönsterkuvert som valförrättarna har lagt åt sidan enligt 3 och 5 §§. Godkända valkuvert läggs i urnor. För varje val och valkrets används en urna. I samband med att kuvert läggs i urnan antecknas vid väljarens namn i röstlängden att han utövat sin rösträtt.

Avgivna röster räknas. Därvid äger 6 § motsvarande tillämpning.

10 §

Kommer fönsterkuvert in efter förrättningens början, lägges det utan vidare åtgärd åt sidan. Kuvert som lagts åt sidan lägges därefter in i ett eller flera särskilda omslag som förseglas och förses med anteckning om innehållet.

Om ett fönsterkuvert kommer in efter att någon valurna tömts, läggs det utan vidare åtgärd åt sidan. Kuvert som lagts åt sidan läggs därefter in i ett eller flera särskilda omslag som förseglas och förses med anteckning om innehållet.

14 kap.

4 §

Valsedel är ogiltig, om den

1. saknar partibeteckning eller upptager mer än en partibeteckning, eller
2. är försedd med kännetecken som uppenbarligen blivit anbragt på valsedeln med avsikt.

Finns i ett valkuvert mer än en valsedel, är valsedlarna ogiltiga. Innehåller valkuvertet två eller tre valsedlar och bär alla samma partibeteckning, skall dock en valsedel räknas som giltig. Uppvisar i sådant fall valsedlarna olikheter i fråga om kandidatnamn, skall namnen på sedlarna anses obefintliga.

Finns i ett valkuvert mer än en valsedel, är valsedlarna ogiltiga. Innehåller valkuvertet flera valsedlar och bär alla samma partibeteckning, skall dock en valsedel räknas som giltig. Uppvisar i sådant fall valsedlarna olikheter i fråga om kandidatnamn, skall namnen på sedlarna anses obefintliga.

8 §

Sedan de i 6 och 7 §§ föreskrivna åtgärderna vidtagits, lägges valsedlarna in i särskilda omslag, de godkända för sig och de ogiltiga för sig. Omslagen förseglas. Valsedlarna förvaras till utgången av den tid för vilken valet gäller.

Sedan de i 6 och 7 §§ föreskrivna åtgärderna vidtagits, läggs valsedlarna in i särskilda omslag, de godkända för sig och de ogiltiga för sig. Omslagen förseglas. Ogiltiga valsedlar och godkända valsedlar där det förekommer strykningar eller tillägg förvaras till utgången av den tid för vilken valet gäller. Övriga valsedlar förvaras till dess valet har vunnit laga kraft.

Förrättningen avslutas genom att protokollet läses upp. Protokollet sändes genast till centrala valmyndigheten.

15 kap.

4 §⁵

Beslut, varigenom centrala valmyndigheten eller länsstyrelsen har fastställt utgången av val eller av sådan förrättning som avses i 14 kap. 13, 14, 22 eller 23 §, får överklagas hos valprövningsnämnden.

Ett beslut får överklagas av den som enligt röstlängd var röstberättigad vid valet samt av den som enligt beslut av länsstyrelsen över anmärkning mot röstlängden var utesluten från röst rätt. Det får också överklagas av ett parti som har deltagit i valet.

Ett beslut får överklagas av den som enligt röstlängd var röstberättigad vid valet samt av den som enligt beslut av skatte-myndigheten i ärende om rättelse enligt 4 kap. 4 § var utesluten från rösträtt. Motsvarande gäller den som efter prövning av centrala valmyndigheten i fråga som sägs i 4 kap. 16 § inte tagits upp i den särskilda röstlängden. Det får också överklagas av ett parti som har deltagit i valet.

Skrivelsen med överklagandet skall ges in till beslutsmyndigheten och vara myndigheten till handa inom tio dagar efter det att valet eller förrättningen avslutades. Har skrivelsen kommit in till valprövningsnämnden före överklagandetidens utgång, skall den omständigheten att inlagan

⁵ Senaste lydelse 1991:1654.

kommit in till beslutsmyndigheten först därefter dock inte föranleda att överklagandet inte tas upp till prövning. Valprövningsnämnden prövar om skrivelsen har kommit in i rätt tid.

Snarast möjligt efter överklagandetidens utgång skall beslutsmyndigheten samtidigt kungöra samtliga överklaganden och sända skrivelserna till valprövningsnämnden. Om ett överklagande avser riksdagen, införs kungörelsen i Post- och Inrikes Tidningar. Om ett överklagande avser landstingsfullmäktige eller kommunfullmäktige, införs kungörelsen i ortstidning inom landstinget respektive kommunen. I kungörelsen anges viss kort tid inom vilken förklaring över överklagandena skall ha kommit in till valprövningsnämnden. Beslutsmyndigheten skall dessutom skyndsamt inkomma till valprövningsnämnden med yttrande över överklagandena. Bestämmelserna i 27 och 28 §§ förvaltningslagen (1986:223) om omprövning av beslut skall inte tillämpas.

Överklagande av beslut, varigenom utgången av val i hela riket av landstingsledamöter eller kommunfullmäktige har fastställts, prövas av valprövningsnämnden i den sammansättning denna hade vid tiden för valet.

7 §⁶

Har i den verksamhet för förberedande och genomförande av val, för vilken en myndighet svarar, förekommit avvikelser från föreskriven ordning eller har någon hindrat röströrelsen, förvanskad avgivna röster eller otillbörligen verkat vid valet på något annat sätt, skall valprövningsnämnden, om det med fog kan antas att vad som förekommit har inverkat på valutgången, vid prövning av ett överklagande upphäva valet i den omfattning som behövs och förordna om omval i valkrets. Kan rättelse åstadkommas genom förnyad sammanräkning eller annan sådan mindre ingripande åtgärd, skall nämnden dock i stället för att förordna om omval uppdraga åt beslutsmyndigheten att vidta sådan rättelse.

Har vid förrättning som avses i 14 kap. 13, 14, 22 eller 23 § förekommit avvikelser från föreskriven ordning och är det inte osannolikt att avvikelserna har inverkat på utgången av förrättningen, skall valprövningsnämnden vid prövning av ett överklagande upphäva förrättningen och uppdraga åt beslutsmyndigheten att vidta den rättelse som behövs.

Om en länsstyrelse har gjort anmälan enligt 14 kap. 21 §, skall valprövningsnämnden upphäva valet och besluta om omval beträffande samtliga ledamöter och ersättare i landstingsfullmäktige eller kommunfullmäktige.

Om enligt någon bestämmelse i lag ett visst beslut inte får överklagas

⁶ Senaste lydelse 1991:1654.

eller om det skall överklagas i särskild ordning, får en omständighet som avses med beslutet inte åberopas vid ett överklagande som avses i denna paragraf.

I 4 kap. 6 §, 8 § *tredje stycket* och 18 § första stycket finns bestämmelser om talan i samband med ett överklagande av val mot en *länsstyrelses* beslut *över anmärkning mot röstlängd* eller om rättelse av *allmän* röstlängd.

I 4 kap. 6 § och 18 § första stycket finns bestämmelser om talan i samband med ett överklagande av val mot en *skattemyndighets respektive centrala valmyndighetens* beslut om rättelse av röstlängd.

1. Denna lag träder i kraft, i fråga om 11 kap. 1 - 2 §§ den 1 januari 1995, och i övrigt den 1 januari 1994.

2. Vid val år 1994 skall vad som i denna lag sägs om valkuvert gälla också sådant innerkuvert som sägs i 11 kap. 1 §.

kyrkofullmäktigval, m.m.

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1972:704) om kyrkofullmäktigval, m.m.¹ att 8, 19, 36 - 37 samt 50 §§ skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

8 §

Vid upprättandet av allmän röstlängd skall utöver vad som sägs i 4 kap. vallagen (1972:620) följande särskilda bestämmelser iakttas.

För den som den 1 juni enligt skattemyndighetens personband *ej* är medlem av svenska kyrkan eller som enligt personbandet tillhör icketerritoriell församling göres anteckning i röstlängden om detta förhållande.

Omfattar valdistrikt, som avses i vallagen, två eller flera församlingar eller distrikt eller delar av församlingar eller distrikt vid val av kyrkofullmäktige, skall särskild del av röstlängden uppläggas för varje församling eller kyrkligt valdistrikt eller del därav. Om det behövs med anledning av beslutad ändring i församlingsindelningen, skall särskild del av röstlängden uppläggas för det område av församlingen som indelningsändringen avser.

Har det *beträffande* någon gjorts anteckning enligt andra stycket och har *anmärkning här- emot ej* framställts på sätt som föreskrives i 4 kap. 4 § första stycket vallagen, skall *länsstyrelsen efter ansökan av honom eller* skattemyndigheten besluta om rättelse i röstlängden, om det är uppenbart att anteckningen är felaktig. *Sådan* ansökan skall ha gjorts hos *länsstyrelsen* senast den 1 oktober det år då röstlängden upprättades. I fråga om sådan ansökan och beslut med anledning därav äger 4 kap. 8 § vallagen motsvarande tillämpning.

För den som den 1 juli enligt skattemyndighetens personband *inte* är medlem Svenska kyrkan eller som enligt personbandet tillhör icketerritoriell församling görs anteckning i röstlängden om detta förhållande.

Har det *om* någon gjorts *en* anteckning enligt andra stycket och har *begäran om rättelse inte* framställts på *det* sätt som sägs i 4 kap. 4 § första stycket vallagen, skall skattemyndigheten besluta om rättelse i röstlängden, om det är uppenbart att anteckningen är felaktig. *En sådan* ansökan skall ha gjorts hos *skattemyndigheten* senast den 1 oktober det år då röstlängden upprättades. I fråga om *en* sådan ansökan och beslut med anledning därav äger 4 kap. 4 § vallagen motsvarande tillämpning.

¹ Lagen omtryckt 1991:96

19 §

Kuvert tillhandahålls endast genom centrala valmyndighetens försorg.

Valkuvert och innerkuvert för valsedelsförsändelse skall vara så beskaffade att färgen på inneliggande valsedel kan iakttas utan att valhemligheten röjs

Valkuvert skall vara utformade på ett sådant sätt att färgen på den valsedel som väljaren lagt i kuvertet kan ses utan att valhemligheten röjs.

36 §

Väljare som är gift får lämna valsedel genom sin make. Väljare, som på grund av sjukdom, rörelsehinder eller hög ålder ej kan inställa sig i vallokalen för det valdistrikt där han är upptagen i röstlängd, får lämna valsedel genom bud. Bud får den vara som är väljarens barn, barnbarn, fader, moder eller syskon eller hans vårdare och som fyllt 18 år.

Väljare, som på grund av sjukdom, rörelsehinder eller hög ålder inte kan inställa sig i vallokalen för det valdistrikt där han är upptagen i röstlängd, får lämna valsedel genom bud. Bud får den vara som är väljarens make, sambo, barn, barnbarn, fader, moder eller syskon eller makes eller sambos barn. Den som yrkesmässigt eller på ett därmed likartat sätt ger väljaren vård av mera varaktigt slag eller på annat sätt brukar hjälpa väljaren i personliga angelägenheter får också vara bud. Budet skall ha fyllt 18 år.

Väljare som betjänas av lantbrevbärare får lämna valsedelsförsändelse genom denne, om röstning äger rum vid det postkontor till vilket lantbrevbäraren är knuten. Vid val som ej omfattar hela riket får dock centrala valmyndigheten på förslag av Postverket begränsa antalet linjer vid vilka valsedel får lämnas genom lantbrevbärare.

37 §

I fråga om anordnande av valsedelsförsändelser tillämpas 11 kap. 1 § andra stycket, 3 § andra stycket, 5 § andra stycket samt 6 a § tredje stycket vallagen (1972:620). En valsedelsförsändelse får vara anordnad, vid val i hela landet tidigast 24 dagar

I fråga om anordnande av valsedelsförsändelser tillämpas 11 kap. 3 § andra stycket, 5 § andra stycket samt 6 a § tredje stycket vallagen (1972:620). En valsedelsförsändelse får vara anordnad, vid val i hela landet tidigast 24 dagar och vid annat

och vid annat val tidigast 10 dagar före valdagen. I fråga om avlämnande av valsedelsförsändelser till lantbrevbärare tillämpas vidare 11 kap. 5 § tredje stycket vallagen.

val tidigast 10 dagar före valdagen. I fråga om avlämnande av valsedelsförsändelser till lantbrevbärare tillämpas vidare 11 kap. 5 § tredje stycket vallagen.

50 §²

Beslut, varigenom länsstyrelsen har fastställt utgången av val eller av förrättning för utseende av efterträdare för fullmäktige eller av ytterligare ersättare, får överklagas hos valprövningsnämnden.

Ett beslut får överklagas av den som enligt röstlängd var röstberättigad vid valet samt av den som enligt beslut av *länsstyrelsen över anmärkning mot röstlängden* var utesluten från rösträtt. Det får också överklagas av ett parti som har deltagit i valet.

Ett beslut får överklagas av den som enligt röstlängd var röstberättigad vid valet samt av den som enligt beslut av *skattemyndigheten i ett ärende som sägs i 4 kap. 4 § vallagen (1972:620)* var utesluten från rösträtt. Det får också överklagas av ett parti som har deltagit i valet.

Skrivelsen med överklagandet skall ges in till länsstyrelsen och vara denna till handa inom tio dagar efter det att valet eller förrättningen avslutades. Har skrivelsen kommit in till valprövningsnämnden före överklagandetidens utgång, skall den omständigheten att inlagan kommit in till länsstyrelsen först därefter dock inte föranleda att överklagandet inte tas upp till prövning. Valprövningsnämnden prövar om skrivelsen har kommit in i rätt tid.

Snarast möjligt efter överklagandetidens utgång skall länsstyrelsen samtidigt kungöra samtliga överklaganden och sända skrivelserna till valprövningsnämnden. Kungörelsen införs i ortstidning inom den kommun som församlingen ingår i. I kungörelsen anges viss kort tid inom vilken förklaring över överklagandena skall ha kommit in till valprövningsnämnden. Länsstyrelsen skall dessutom skyndsamt inkomma till valprövningsnämnden med yttrande över överklagandena. Bestämmelserna i 27 och 28 §§ förvaltningslagen (1986:223) om omprövning av beslut skall inte tillämpas.

Den som vill överklaga har rätt att hos länsstyrelsen genast få utdrag ur protokoll eller annan handling över förrättningen.

² Senaste lydelse 1991:1655.

1. Denna lag träder i kraft, beträffande 37 § den 1 januari 1995, och i övrigt den 1 januari 1994.
2. Vid val år 1994 får den som är gift och vill lämna valsedel genom sin make göra det också enligt de äldre bestämmelserna i 36 §.

(1979:369)

Härigenom föreskrivs att 5, 16 och 17 §§ i folkomröstningslagen (1979:369) skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

5 §

Rösträtt vid folkomröstning tillkommer den som är röstberättigad vid val till riksdagen.

Frågan huruvida rösträtt enligt första stycket föreligger avgörs på grundval av en före omröstningen upprättad röstlängd. Allmän och särskild röstlängd enligt 4 kap. vallagen (1972:620) länder till efterrättelse. Bestämmelserna i 4 kap. 6 §, 8 § *tredje stycket*, 9 och 18 §§ samma lag om talan mot beslut *över anmärkning mot röstlängd respektive talan mot beslut* om rättelse av röstlängd i samband med besvär över val skall gälla även i fråga om besvär över folkomröstning.

När omröstning äger rum, skall särskild röstlängd vara tillgänglig i omröstningslokalen för det distrikt som avses i 4 kap. 20 § vallagen.

Frågan huruvida rösträtt enligt första stycket föreligger avgörs på grundval av en före omröstningen upprättad röstlängd. Allmän och särskild röstlängd enligt 4 kap. vallagen (1972:620) länder till efterrättelse. Bestämmelserna i 4 kap. 6, 9, 16 och 18 §§ samma lag om talan mot beslut om rättelse av röstlängd i samband med besvär över val skall gälla även i fråga om besvär över folkomröstning.

16 §

Talan mot beslut, varigenom centrala valmyndigheten fastställt utgången av folkomröstning, förs hos valprövningsnämnden genom besvär. Besvären prövas av valprövningsnämnden i den sammansättning denna hade vid tiden för omröstningen. I fråga om sådan talan tillämpas i övrigt bestämmelserna i 15 kap. 4 § tredje och fjärde styckena vallagen (1972:620) om besvär som avser riksdagen samt 5, 6 och 9 §§ samma kapitel.

Talan får föras av den som enligt röstlängd var röstberättigad vid folkomröstningen samt av den som enligt beslut av

Talan får föras av den som enligt röstlängd var röstberättigad vid folkomröstningen samt av den som enligt beslut som

länsstyrelsen över anmärkning mot röstlängden var utesluten från rösträtt. Talan får också föras av ett parti eller en kampanjkommitté som har verkat för något av de förslag som omröstningen har gällt.

sägs i 4 kap. 4 och 16 §§ vallagen (1972:620) var utesluten från rösträtt. Talan får också föras av ett parti eller en kampanjkommitté som har verkat för något av de förslag som omröstningen har gällt.

17 §¹

Har i den verksamhet för förberedande och genomförande av folkomröstning, för vilken myndighet svarar, förekommit avvikelse från föreskriven ordning eller har någon hindrat omröstningen, förvanskad avgivna röster eller otillbörligen verkat vid omröstningen på något annat sätt, skall valprövningsnämnden, om det med fog kan antas att vad som har förekommit har inverkat på utgången av omröstningen, vid prövning av besvär över omröstningen upphäva denna i den omfattning som behövs och förordna om ny omröstning beträffande ett eller flera områden som bildar valkrets vid val av kommunfullmäktige eller, om rättelse kan åstadkommas genom förnyad rösträkning, uppdra åt centrala valmyndigheten att vidta sådan rättelse. Förordnande om ny omröstning får dock, såvitt gäller rådgivande folkomröstning, meddelas endast om vad som förekommit kan ha lett till att resultatet av folkomröstningen har blivit missvisande med hänsyn till omröstningens ändamål.

Om enligt bestämmelse i lag talan mot visst beslut inte får föras eller skall föras i särskild ordning, får omständighet som avses med beslutet inte åberopas vid besvär som avses i denna paragraf.

Att bestämmelserna i 4 kap. 6 §, 8 § tredje stycket och 18 § första stycket vallagen (1972:620) om talan i samband med besvär över val mot länsstyrelsens beslut över anmärkning mot röstlängd eller om rättelse av allmän röstlängd skall tillämpas i fråga om besvär över folkomröstning följer av 5 § andra stycket.

Av 5 § andra stycket följer att bestämmelserna i 4 kap. 6 § och 18 § första stycket vallagen (1972:620) om talan i samband med besvär över val mot en skattemyndighets respektive centrala valmyndighetens beslut om rättelse av röstlängd skall tillämpas i fråga om besvär över folkomröstning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1994.

¹ Senaste lydelse 1982:413.

2.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1987:813) om homosexuella sambor

Prop. 1993/94:21

Härmed föreskrivs att lagen (1987:813) om homosexuella sambor¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Om två personer bor tillsammans i ett homosexuellt förhållande, skall vad som gäller i fråga om sambor enligt följande lagar och bestämmelser tillämpas även på de homosexuella samborna:

1. lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem,
2. ärvdabalken,
3. jordabalken,
4. 10 kap. 9 § rättegångsbalken,
5. 4 kap. 19 § första stycket utsökningsbalken,
6. 19 § första stycket, punkt 1 nionde stycket av anvisningarna till 31 § och punkt 3 a av anvisningarna till 33 § kommunalskattelagen (1928:370),

7. lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt,
8. 6 § lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden,
9. bostadsrättslagen (1991:614),
10. 9 § rättshjälpslagen (1972:429),
11. lagen (1981:131) om kallelse på okända borgenärer,
12. 5 kap. 18 § tredje stycket fastighetsbildningslagen (1970:988), *samt*
13. 10 § insiderlagen (1990:1342).

12. 5 kap. 18 § tredje stycket fastighetsbildningslagen (1970:988),

13. 10 § insiderlagen (1990:1342),

14. 11 kap. 3 § första och andra styckena och 5 § andra stycket vallagen (1972:620), *samt*

15. 36 § första stycket lagen (1972:704) om kyrkofullmäktigval, m.m.,

16. 2 § andra stycket lagen (1994:000) om brevröstning i Förbundsrepubliken Tyskland och i Schweiz.

Förutsätter dessa lagar eller bestämmelser att samborna skall vara ogifta, gäller det också de homosexuella samborna.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1994.

¹ Senaste lydelse 1991:1000.

2.5 Förslag till lag om försöksverksamhet vid de allmänna valen år 1994

Prop. 1993/94:21

Härigenom föreskrivs följande.

1 § Vid 1994 års ordinarie val till riksdagen och det samtidiga valet till kommun- och landstingsfullmäktige får i viss kommun centrala valmyndigheten efter samråd med länsstyrelse och valnämnd genomföra viss försöksverksamhet. För att genomföra denna försöksverksamhet får undantag eller avvikelser från bestämmelserna i vallagen (1972:620) göras enligt följande.

1. Valdistrikt får omfatta fler röstberättigade än vad som sägs i 3 kap. 3 § vallagen.

2. Antalet valförrättare som skall utses enligt 3 kap. 4 § vallagen får vara minst tre.

3. Röstning på valdagen får ske också på annat röstmottagningsställe i distriktet än som anges i 8 kap. 1 § vallagen varvid det från bestämmelserna i 2, 3, 5 och 6 §§ i samma kapitel får göras de avvikelser som behövs för detta. I anledning av röstmottagning på sådant röstmottagningsställe får nödvändiga avvikelser också göras vid tillämpningen av 10 - 13 och 15 §§ i samma kapitel samt 9 kap. 1 - 3 och 5 §§.

4. Beträffande 13 kap. vallagen får avvikelser göras i den omfattning det behövs för att genomföra försök med optisk räkning av valsedlar och kombinerad rösträkning.

5. Beträffande 14 kap. vallagen får avvikelser göras i den omfattning det behövs för att genomföra försök vid den slutliga sammanräkningen och mandatfördelningen. Avvikelser som gäller 14 kap. 3 och 7 §§ skall beslutas av regeringen.

6. Efter samråd också med Postverket får valnämnden i viss kommun ansvara för den röstmottagning som sägs i 10 kap. 2 § tredje stycket vallagen.

2 § Närmare föreskrifter om försöksverksamhetens genomförande meddelas av regeringen eller, om regeringen bestämmer det, centrala valmyndigheten.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1994.

Tyskland och i Schweiz

Härigenom föreskrivs följande.

1 § Vid 1994 års ordinarie val till riksdagen och det samtidiga valet till kommun- och landstingsfullmäktige samt vid extra val till riksdagen och folkomröstning som infaller före 1997 års motsvarande val får röstberättigade som vistas i Förbundsrepubliken Tyskland eller i Schweiz rösta genom att från samma land sända sina valsedlar till valnämnden med posten (brevröstning).

Vid brevröstning tillämpas bestämmelserna i vallagen (1972:620), om inte annat följer av denna lag.

2 § Brevröstning skall gå till på följande sätt.

Väljaren lägger för varje val själv in sin valsedel i ett valkuvert. I närvaro av två vittnen lägger han sedan in iordningställda valkuvert i ett ytterkuvert för brevröstningsförsändelse och tillsluter detta. Därefter skriver väljaren på ytterkuvertet en försäkran på heder och samvete att han gjort på detta sätt och att försändelsen har ställts i ordning i Förbundsrepubliken Tyskland respektive i Schweiz. På ytterkuvertet skall väljaren också anteckna sitt personnummer. Vittnena intygar skriftligen att väljaren egenhändigt undertecknat försäkran samt att de inte känner till något förhållande som strider mot de uppgifter väljaren lämnat på ytterkuvertet. Vittnenas adresser anges på ytterkuvertet. Vittnena skall ha fyllt 18 år. Väljarens make eller barn eller makens barn får inte vara vittne, och inte heller väljarens sambo eller sambos barn.

Sedan brevröstningsförsändelsen har gjorts i ordning enligt andra stycket lägger väljaren in försändelsen tillsammans med sitt röstkort i ett omslagskuvert och tillsluter detta. Därefter lämnas försändelsen för postbefordran till valnämnden i den kommun där väljaren är upptagen i allmän röstlängd eller, om väljaren är upptagen i särskild röstlängd, till valnämnden i den kommun inom vilken den vallokal är belägen där den särskilda röstlängden enligt 4 kap. 20 § vallagen (1976:620) skall finnas tillgänglig.

Vid val till riksdagen, vid val i hela landet till kommun- och landstingsfullmäktige och vid en folkomröstning får brevröstningsförsändelsen vara iordninggjord tidigast 24 dagar före valdagen och skall avges senast dagen före valdagen. Vid extra val till riksdagen och vid folkomröstning samtidigt med sådana val får brevröstningsförsändelsen vara iordninggjord tidigast 20 dagar före valdagen. Väljaren skall på ytterkuvertet intyga att han inte ställt i ordning försändelsen tidigare än vad som nu har sagts. Försändelsen skall anses avgiven den dag då den är poststämplad. Brevröstningsförsändelsen bör lämnas för postbefordran i så god tid att den kan beräknas vara valnämnden till handa senast andra dagen efter valdagen.

3 § Vid varje tillfälle då brevröstningsförsändelser kommer in till valnämnden skall antalet antecknas i ett särskilt protokoll. I väntan på den offentliga förrättningen för preliminär rösträkning skall försändelserna förvaras på ett betryggande sätt.

4 § Granskning och rösträkning skall i fråga om brevröstningsförsändelser ske vid den offentliga förrättning som avses i 13 kap. 9 § vallagen (1972:620). Sedan de åtgärder som anges i samma paragrafs första stycke har vidtagits, skall brevröstningsförsändelserna granskas på följande sätt.

Granskningen inleds med att inkomna omslagskuvert med brevröstningsförsändelser räknas, varefter antalet antecknas i protokollet. Därefter granskas omslagskuverten. Därvid kontrolleras att

1. omslagskuvertet inte har blivit öppnat efter tillslutandet,
2. omslagskuvertet har avlämnats för postbefordran i Förbundsrepubliken Tyskland eller i Schweiz,
3. brevröstningsförsändelsen inte har avgetts senare än dagen före valdagen.

I de fall då de nämnda kraven är uppfyllda, behandlas omslagskuvertet på det sätt som föreskrivs i 5 §. I annat fall läggs omslagskuvertet åt sidan. Omslagskuvert som har lagts åt sidan läggs därefter in i ett eller flera särskilda omslag som förseglas och förses med anteckning om innehållet.

5 § När kontrollen enligt 4 § är avslutad, öppnas de omslagskuvert som inte har lagts åt sidan. Därefter kontrolleras att

1. omslagskuvertet innehåller väljarens röstkort,
2. samma väljare inte har avgivit sådant fönsterkuvert som avses i 13 kap. 3 § första stycket vallagen (1972:620) eller mer än en brevröstningsförsändelse,
3. väljaren är röstberättigad i valdistriktet,
4. väljaren inte röstat i vallokalen under valdagen.

I de fall då de nämnda kraven är uppfyllda, behandlas ytterkuvertet på det sätt som föreskrivs i 6 §. I annat fall läggs ytterkuvertet tillsammans med väljarens röstkort åter in i omslagskuvertet, som läggs åt sidan. Omslagskuvert som har lagts åt sidan läggs därefter in i ett eller flera särskilda omslag som förseglas och förses med anteckning om innehållet.

6 § När kontrollen enligt 5 § är avslutad, granskas ytterkuverten till de valförsändelser som inte har lagts åt sidan. Därvid kontrolleras att försändelsen är i föreskrivet skick och att ytterkuvertet är tillslutet. Därefter öppnas ytterkuvertet. Valkuverten granskas. Därvid kontrolleras att de är av föreskriven beskaffenhet, att väljaren har ställt i ordning endast ett valkuvert för varje val och att valkuverten inte är försedda med obehörig märkning. Godkända valkuvert läggs i urnorna. I samband därmed antecknas vid väljarens namn i röstlängden att han har utövat sin rösträtt.

Finns det brister eller felaktigheter i något hänseende som valnämnden

skall kontrollera enligt första stycket, skall det eller de bristfälliga kuverter: tillsammans med väljarens röstkort och ytterkuvertet åter läggas in i omslagskuvertet. Detsamma gäller, om ett valkuvert är tomt eller om det inte klart framgår att ett kuvert innehåller en valsedel. Omslagskuverten läggs i sin tur in i ett eller flera omslag som förseglas och förses med anteckning om innehållet.

Avgivna röster skall räknas tillsammans med de röster som avses i 13 kap. 9 § andra stycket vallagen (1972:620).

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1994 och gäller till utgången av år 1997.

De grundläggande reglerna om valsystemet finns i regeringsformen (omtryckt 1991:1503) och kommunallagen (1991:900). Detaljerade regler om valförfarandet finns i vallagen (1972:620, omtryckt 1991:95).

Valsystemet skall bidra till ett förverkligande av folksuveränitetens princip. Av grundläggande betydelse ur politisk-demokratisk synvinkel är att valsystemet, däri inbegripet valorganisationen, är uppbyggt så att det *legitimerar* valresultatet så till vida att systemet skall vara uppbyggt så att medborgarna kan känna förtroende för detta och därmed också tilltro till att valets resultat är riktigt.

Valsystemet måste vara *säkert*. I detta ligger att både regelverket och organisationen är sådana att de hindrar manipulation av valresultaten. En annan viktig förutsättning är att valsystemet är *rättssäkert* ur väljarens perspektiv. Detta gäller t.ex. frågor om röstlängd.

Vidare bör valsystemet vara *förutsägbart* i den meningen att medborgarna skall kunna anse att valresultatet bestäms av de regler som gäller och att valorganisationen fungerar så likformigt som möjligt.

Slutligen är det av stor betydelse att valförfarandet ger förutsättningar för en *effektiv* administration och hantering. Detta gäller såväl personella och ekonomiska resurser som lokaler och utrustning.

I mars 1991 bemyndigades dåvarande chefen för Justitiedepartementet att tillkalla en särskild utredare (dir. 1991:13) för att se över valförfarandet från administrativ och teknisk synpunkt. Till utredare utsågs produktionssekreteraren Hans-Eric Holmqvist; utredningen antog namnet Vallagsutredningen (Ju 1991:02).

I april 1992 beslutade regeringen att utvidga uppdraget till att särskilt se över de bestämmelser som reglerar röstningsförfarandet för utlandssvenskar i syfte att göra det lättare för denna väljarkategori att delta i riksdagsvalen.

Utredningen har i oktober 1992 avlämnat delbetänkandet VAL, Organisation Teknik Ekonomi (SOU 1992:108). I betänkandet behandlas ett flertal av de frågor som omfattas av utredningsuppdraget.

Utredningens sammanfattning av betänkandet finns i *bilaga 1*. Beträffande utredningens närmare överväganden hänvisas till betänkandet.

Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över de remissinstanser som yttrat sig finns i *bilaga 2*. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Justitiedepartementet (dnr 92-4070).

Vidare har riksdagspartierna genom företrädare beretts tillfälle att lämna sina synpunkter över utredningsförslaget och remissutfallet. Nu framlagda förslag tillgodoser de lämnade synpunkterna i allt väsentligt.

Mot bakgrund av bland annat den kritik utredningens förslag fått i fråga om den regionala valadministrationen och om förenklingar i röstningsförfarandet för utlandssvenskarna kommer dessa frågor inte att behandlas i detta sammanhang. Regeringen vill emellertid framhålla det angelägna i att åtgärder vidtas för att underlätta för utlandssvenskar att rösta. Ytterligare aspekter på denna senare fråga samt resterande delar

av uppdraget - huvudsakligen frågor med anknytning till bl.a. anpassningen till ett förstärkt personvalsmoment, överklaganderegler, om kvalifikationsdagen och tidpunkten för utskrift av röstlängden, ångerröstningen samt den språkliga översynen av vallagen - avser utredningen (som antagit namnet 1993 års Vallagskommitté) att redovisa i ett slutbetänkande i början av nästa år.

Inte heller kommer utredningens förslag om att ta bort de hänvisningar till *skattemyndighetens personband* som finns i vallagen, i fråga om bland annat beräkning av antalet röstberättigade enligt 2 kap. 3 § och underlag för fastställande av rösträtt enligt 4 kap. 2 och 11 §§, att behandlas här. Anledningen till detta är att alla relevanta uppgifter från personakterna ännu inte har förts över till de nya lokala registren i folkbokföringens grundregister. Mot denna bakgrund måste personbanden ännu en tid användas som underlag för fastställande av bland annat rösträtt (jfr. prop. 1990/91:153 s. 148 f.). Skattemyndigheten kommer att fortsätta att föra personbanden intill dess frågan om hur den framtida aviseringsverksamheten inom folkbokföringen har fått sin lösning. Denna fråga behandlas av Aviseringsutredningen (Fi 1992:12), vars arbete beräknas vara avslutat kring årsskiftet 1993/94.

Utredningens förslag i övrigt tar regeringen upp nu.

4 Partiernas rätt till gratis valsedlar

Regeringens förslag: Kvoten för gratis valsedlar till varje parti sänks till tre gånger antalet röstberättigade i valkretsen.

Utredningens förslag innebär också att kvoten för gratis valsedlar sänks men att den för ett parti skall beräknas på så sätt att den motsvarar en gång antalet röstberättigade i valkretsen med tillägg av fem gånger antalet röster som partiet fick i föregående val.

Remissinstanserna är överlag positiva och tillstyrker eller har ingen erinran mot utredningens förslag i och för sig. De flesta anser dock att det är fel att relatera antalet fria valsedlar till partiets valresultat i föregående val och föreslår i stället att den kvotberäkning som gäller i dag skall behållas men att den sänks till tre eller två gånger antalet röstberättigade. Så anser bl.a. *Riksskatteverket (RSV)*, *Kristdemokratiska Samhällspartiet* och *Miljöpartiet de gröna* att utredningens förslag skulle missgynna de små partierna.

RSV anser dessutom att utredningens förslag skulle göra det svårare att räkna ut det fria antalet valsedlar. RSV, länsstyrelserna och partierna har med nuvarande regler drygt 300 uppgifter att lägga till grund för beräkning av antalet kostnadsfria valsedlar; med utredningens förslag skulle antalet sådana uppgifter bli ca 10 gånger fler. Eftersom utredningen har förutsatt att RSV med hjälp av persondatorer skall ta fram

beställningsblanketter med uppgift om respektive partis gratiskvot kommer förslaget dessutom få till följd nya kostnader för utveckling av PC-system och ökade kostnader för framställning av beställningsblanketter. Vid beräkningen av besparingar måste enligt RSV också beaktas att en halvering av antalet tryckta valsedlar medför 10 - 15 % högre tryckkostnad per 1 000 valsedlar, om inte antalet tryckerier minskas till hälften; önskad besparing bör därför vägas också mot regionalpolitiska hänsyn och kraven på valsäkerhet.

Länsstyrelsen i Uppsala län anser att också personvalsmomentet måste beaktas i detta sammanhang. En begränsning av partiernas rätt att kostnadsfritt erhålla valsedlar kan nämligen påverka partiernas benägenhet att inom ramen för nuvarande valsystem öka personvalsinslaget, dvs. att gå ut med flera olika listor inom samma parti.

Länsstyrelsen i Östergötlands län, som tillstyrker inskränkningar minst i den omfattning utredningen föreslår, anser också att obligatorisk utdelning av valsedlar ej bör ske beträffande parti som anmält att det inte avser att delta i t.ex. landstingsvalet.

Bakgrunden till regeringens förslag

Gällande rätt

RSV skall enligt 6 kap. 4 § vallagen tillhandahålla så många blanketter till valsedlar som ett parti beställer om partiet är representerat i den församling som valet gäller. Även om ett parti inte finns representerat i riksdagen skall RSV tillhandahålla blanketter till valsedlar om partiet vid något av de två senaste valen har fått mer än en procent av rösterna i hela landet.

Beställning av valsedlar görs av de politiska partierna hos länsstyrelserna eller, i vissa fall, hos RSV. Parti med registrerad beteckning skall anmäla vem som är behörig företrädare för partiet när det gäller beställning av valsedlar. Görs en beställning för ett sådant parti av någon annan än den behörige företrädaren måste beställningen betalas i förskott. Beställningar från partier för vilka RSV inte har skyldighet att tillhandahålla blanketter till valsedlar skall också betalas i förskott.

För parti som deltar i *riksdagsvalet* står, enligt 6 kap. 5 § vallagen, staten för kostnaden för blanketter till valsedlar och tryckning av dessa. En förutsättning för detta är att partiet vid valet eller något av de två senaste valen fått mer än en procent av rösterna i hela landet eller att partiet utan att ha fått denna andel av rösterna är eller genom valet blir representerat i riksdagen, vilket kan bli fallet enligt den s.k. 12-procentsregeln. Antalet gratis valsedlar är begränsat till fyra gånger antalet röstberättigade i valkretsen.

För parti som deltar i val till *kommun- eller landstingsfullmäktige* och som är eller blir representerat i den församling som valet gäller, bekostar staten blanketter till valsedlar och tryckning av dessa. Antalet gratis

valsedlar är också här begränsat till fyra gånger antalet röstberättigade i valet.

Visar det sig att ett parti som har rätt till fria valsedlar överskridit sin kvot kräver RSV efter valet in betalning för den överskjutande delen. Om partiet vid val till riksdagen har betalat valsedlar i förskott och därefter får mer än en procent av rösterna i hela landet betalar RSV, utan ansökan, tillbaka vad partiet betalat i förskott upp till ett belopp som motsvarar den fria kvoten. Vid kommun- och landstingsfullmäktigval gäller motsvarande för partier som blir representerade i respektive församling. Om valsedlar för ett parti som har rätt till fria valsedlar betalats i förskott eftersom beställaren inte varit behörigt ombud gör RSV återbetalningen till partiet och inte till den som har gjort beställningen. Saknas uppgift om partiet görs dock återbetalningen till beställaren.

Statens kostnader

Statens kostnader för tillhandahållande av endast partimarkerade valsedlar och blanketter till valsedlar vid 1991 års val uppgick till ca 2 milj. kr. medan statens del av kostnaden för partiernas namnvalsedlar uppgick till omkring 19 milj. kr. Kostnaderna för länsstyrelsernas och RSV:s administration av bl.a. förskotts- och återbetalningar har utredningen uppskattat till 1,5 milj. kr.

Till valen år 1991 trycktes drygt 676 miljoner valsedlar. Antalet avgivna röster i de tre valen var sammanlagt ca 15 miljoner. Endast drygt 2 % av de upptryckta valsedlarna kom således till användning i den meningen att de lades ner i en valurna.

Skälen för regeringens förslag

När det gäller antalet valsedlar som trycks kan man ifrågasätta om partiernas behov av valsedlar motsvarar den mängd valsedlar som trycks.

Mycket talar för att minska antalet valsedlar och att det också finns utrymme för en sådan reform. Som i stort sett samtliga av de instanser som yttrat sig i denna fråga anser även regeringen att den nuvarande ordningen med fog kan betraktas som ett onödigt resursslöseri; relationen tryckta och använda valsedlar är inte tillfredsställande och härvidlag bör en kostnadsbesparing för staten kunna göras.

Frågan om partiernas rätt till gratis valsedlar hör emellertid också till de frågor som kan påverkas av ett utökat inslag av personval. En automatisering av sammanräkningen torde också, under förutsättning att man inte helt går över till ett elektroniskt system, leda till att man bör se över reglerna om valsedelsbeställning. Innan det fattats beslut i frågan om ett ökat inslag av personval bör man inte på ett avgörande sätt förändra det nuvarande administrativa systemet med valsedelsbeställningar. Regeringen anser därför att man bör behålla systemet med en gratiskvot för partierna. De nuvarande reglerna om förskottsbetalning för de partier

som inte har rätt till någon gratiskvot bör också behållas.

När det sedan gäller hur gratiskvoten skall bestämmas står valet enligt vår mening mellan de två modeller som utredningen diskuterat, nämligen den där kvoten bestäms mot bakgrund av den uppskattade åtgången och ett system där kvoten bestäms i förhållande till antalet röstberättigade. Vilken metod som bör väljas hänger - som utredningen också påtalat - samman med vilka konsekvenser de får för partierna respektive staten.

För att kunna beräkna de ekonomiska konsekvenserna för *partierna* bör man ta hänsyn till att partierna med en sänkt gratiskvot kan antas minska antalet beställda valsedlar.

Metoden där gratiskvoten för partierna bestäms efter den beräknade åtgången skulle enligt vad utredningen kommit fram till ge en besparing för *staten* på ca 9,8 milj. kr. Utredningens alternativa modell, där gratiskvoten bestäms mot bakgrund av antalet röstberättigade men där kvoten sänks från fyra till två, skulle innebära en kostnadsbesparing för staten med ca 7,2 milj. kr.

I valet mellan de två modellerna för beräkning av gratiskvoten måste effekterna för partierna och för staten alltså vägas samman. Den modell som utredningen föreslår, där det *beräknade behovet* av namnvalsedlar ligger till grund för bestämning av gratiskvoten, har den fördelen att den ger den största besparingen för staten. Den metoden innebär emellertid att små partiers gratiskvot minskar mer än större partiers och därför kan uppfattas som orättvis. Det omvända kan sägas om modellen där kvoten bestäms till att motsvara antalet röstberättigade. Den modellen kan uppfattas som mera rättvis eftersom alla partier får lika mycket, samtidigt som den dock innebär en mindre besparing för staten. Det kan också hävdas - som utredningen också gör - att den modellen inte alls är mera rättvis än den andra eftersom stora partier knappast kommer att klara sitt behov av valsedlar inom kvoten, medan mindre partier kommer att kunna beställa betydligt mer än vad de egentligen har användning för.

Mot bakgrund av remissutfallet och den kritik utredningens förslag fått också i denna fråga anser vi inte att utredningens förslag är den mest lämpliga lösningen; den större kostnadsbesparing det förslaget skulle få är inte heller av den storleksordningen att den får avgöra valet av modell. Utredningens förslag innebär dessutom, vilket också RSV påpekat, att det skulle bli svårt för partierna att själva räkna ut kvoten och onödigt komplicerat och mer kostnadskrävande för RSV.

Också mot bakgrund av att det är mycket troligt att valsedelshantering- en och utseendet på valsedlar på grund av en personvalsreform ganska snart kan komma att genomgå en förändring föreslår vi att nuvarande system behålls - i vart fall över 1994 års val - men att kvoten gratis valsedlar till varje parti beräknas utifrån antalet röstberättigade i valkretsen multiplicerat med tre. En sådan förändring bör innebära en kostnadsbesparing för staten med ca 5 milj. kr.

Regeringens förslag:

- Kvalifikationsdagen för framställning av den allmänna och särskilda röstlängden flyttas från den 1 juni till den 1 juli.
- Röstlängderna skall granskas under tiden den 16 juli - 25 augusti och för detta ändamål hållas tillgängliga för granskning hos skattemyndigheten.
- Skattemyndigheten utfärdar röstkort som skall sändas ut senast 45 dagar före ordinarie val.
- Det särskilda anmärkningsförfarandet tas bort och ersätts av ett enhetligt rättelseförfarande.
- En väljare skall kunna begära rättelse av uppgifterna i röstlängd senast den 25 augusti.
- Frågor om rättelse av den allmänna röstlängden prövas av skattemyndigheten och beträffande den särskilda röstlängden av centrala valmyndigheten; handläggningen skall vara skriftlig.
- Utskrift av röstlängd behöver göras bara under valår.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med vårt förslag såvitt nu är i fråga.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser som yttrat sig i denna fråga tillstyrker utredningens förslag.

RSV biträder förslaget att slopa anmärkningsförfarandet. RSV anser att ett klarläggande bör göras beträffande tillämpningen och konsekvenserna när det gäller röstlängdsgranskning via terminal och ifrågasätter om inte röstlängds- och röstkortsregister borde regleras i en särskild registerlag.

Skattemyndigheten i Stockholms län anser att det inte finns något behov av att kunna kontrollera de förhållanden som avser annan person om det inte längre skall finnas möjlighet att föra talan mot att annan person felaktigt tagits upp i den allmänna röstlängden. Kontrollen av de röstberättigades egna förhållanden kan ske på det röstkort som sänds till var och en av dem. Därför kan enligt skattemyndigheten behovet av en preliminär röstlängd ifrågasättas. Skattemyndigheten anser att det från produktionssynpunkt är fördelaktigt om röstlängd och röstkort framställs vid skilda tidpunkter. Också förslaget att behålla röstlängden på ADB-medium med terminalåtkomst fram till sista rättelsedag den 25 augusti biträds av skattemyndigheten; först därefter bör röstlängden tas ut på papper. Framställning av röstlängd - utskrift, häftning och distribution - är ett tids- och resurskrävande arbete. För att klara detta på ca 14 dagar krävs noggranna förberedelser och sannolikt prioriteringar. Den uppenbara fördelen med en sen framställning gör att tidsplanen tillstyrks av skattemyndigheten.

Länsstyrelsen i Östergötlands län anser att länsstyrelsen bör ha kvar det övergripande ansvaret för framställningen av röstkort. När det gäller det

föreslagna rättelseförfarandet anser länsstyrelsen att det inte är självklart att den som upprättat röstlängden också såsom utredningen föreslår självständigt skall vara den som ändrar den. För förslaget talar dock praktiska skäl liksom den omständigheten att övervägande antalet ändringar är rutinarbete. Länsstyrelsen motsätter sig därför inte förslaget men förutsätter att länsstyrelsen som regional valmyndighet fortlöpande underrättas om verkställda ändringar så att länsstyrelsen kan ha full kontroll över röstlängden fram till och med valdagen. Rättelseförfarandet torde vara uttömmande redovisat genom vallagens bestämmelser. Utrymme för självrättelse enligt förvaltningslagen torde därför inte föreligga med hänsyn till 3 § förvaltningslagen.

Uppsala kommun anser att, för det fall någon vägras rättelse i röstlängden, rätten att överklaga till länsstyrelsen skall finnas kvar.

Växjö kommun anser att de skäl som utredningen anført för att sända ut röstkort senast 45 dagar före ordinarie val inte är bärande. Det kan befarsas att detta utskick mitt i semesterperioden medför att många röstkort kommer bort hos väljarna, vilket kan komma att innebära att ett stort antal duplettkort måste utfärdas. Kommunen förordar därför att nuvarande ordning - utsändning senast 30 dagar före valet - behålls.

Bakgrunden till regeringens förslag

Rösträtt till riksdagen har svensk medborgare som fyllt 18 år senast på valdagen och är upptagen i röstlängd.

Det finns två typer av röstlängd, en allmän och en särskild. I den allmänna röstlängden antecknas automatiskt alla svenska medborgare som var folkbokförda i valdistriktet den 1 juni och som har fyllt eller fyller 17 år senast den 1 september det år röstlängden upprättas. För att tas upp i den särskilda röstlängden krävs att man ansöker om det. I den särskilda röstlängden antecknas svenska medborgare som inte är bosatta i landet om de varit folkbokförda här i riket någon gång.

Rösträtt i valen till kommun- och landstingsfullmäktige har svensk medborgare som finns upptagen i den allmänna röstlängden och är folkbokförd i kommunen. Utlänningar som har varit folkbokförda i landet den 1 november de tre senaste åren före valåret tas automatiskt upp i den allmänna röstlängden och har då rösträtt i valen till landsting och kommunfullmäktige om de fyllt 18 år senast på valdagen.

För att få ändring i röstlängd skall man senast den 15 juli hos länsstyrelsen skriftligen framställa anmärkning mot längden. Anmärkning kan göras av både den som anser att han oriktigt utesluts från rösträtt och den som anser att någon annan oriktigt blivit upptagen i röstlängden. För den allmänna röstlängden finns också ett extraordinärt ändringsförfarande; länsstyrelsen kan nämligen besluta om rättelse i röstlängden om det är uppenbart att det finns ett fel till väljarens nackdel.

Under ett valår skall det för var och en som är röstberättigad i ett val upprättas ett röstkort. För den som är upptagen i allmän röstlängd

Skälen för regeringens förslag

Som utredningen och flera remissinstanser påpekat finns vissa problem när det gäller framställning av den allmänna röstlängden. Bl.a. torde det förhållandet, att man skall rösta i den kommun man nyss lämnat och till vilken man inte längre har någon anknytning, av många väljare uppfattas som otillfredsställande. Ett sätt att lösa detta problem kan vara att som utredningen föreslår senarelägga utskrift av röstlängderna. Granskning av röstlängderna skulle i så fall kunna ske via terminal och uppdatering av röstlängdsregistret kunna göras under hela granskningsperioden.

Ett granskningsförfarande via terminal bör också föra med sig att man inte behöver ta fram utskrifter av röstlängd under mellanvalsår. Detta skulle i så fall behöva göras endast vid extra val.

Den allmänna röstlängden

Vid utformningen av röstlängdsförfarandet bör man sträva efter att så många som möjligt av dem som på valdagen faktiskt uppfyller kraven för rösträtt också skall finnas i den allmänna röstlängden och därmed få delta i valet. Det är framför allt fråga om personer som blir svenska medborgare efter den 1 juni och utlandssvenskar som åter folkbokförs i Sverige efter samma tid som trots medborgarskapet och folkbokföringen inte får rösta.

Ett sätt att möjliggöra för denna kategori att rösta är att flytta fram tidpunkten för *kvalifikationsdagen* för att bli upptagen i den allmänna röstlängden. Detta kommer också att leda till att väljare som flyttar under sommarmånaderna i större utsträckning blir röstberättigade i sin nya hemkommun.

Tidsgränsen bestäms i dag av den tid som går åt för att framställa röstlängderna, för att allmänheten skall ha tillfälle att granska längderna och för att längderna skall distribueras till respektive valnämnd.

Ett sätt att göra det möjligt att flytta fram kvalifikationsdagen är att ta bort det särskilda *anmärkningsförfarandet* och slå samman anmärknings- och rättelseförfarandet. Här måste man som utredningen påpekar väga röstlängdens status som exklusivt bevismedel för rösträtt mot att det nuvarande anmärkningsförfarandet inte används i praktiken. På grund av det senare förhållandet anser regeringen att anmärknings- och rättelseförfarandet bör kunna slås samman. Eftersom röstlängden är ett exklusivt bevismedel bör tidsfristerna för rättelse dock vara reglerat i lag.

Möjligheten att föra talan mot att en annan person felaktigt tagits upp i röstlängden kommer mycket sällan till användning och saknar egentlig praktisk betydelse. Vi föreslår därför att det inte längre skall finnas någon sådan möjlighet. Som bl.a. Skattemyndigheten i Stockholms län

påtar, försvinner genom en sådan ändring intresset av att ha prövningen av rättelse av röstlängd vid ett offentligt sammanträde. Förfarandet vid prövning av rättelse av röstlängd bör därför kunna vara skriftligt.

När det gäller frågan om *vilken myndighet* som skall pröva frågor om rättelse står valet i dag mellan länsstyrelsen och skattemyndigheten.

I folkbokföringsregistret finns de uppgifter som behövs för att avgöra om en person uppfyller de formella förutsättningarna för rösträtt när det gäller valen till riksdag, landstings- och kommunfullmäktige. Detta register ligger därför till grund för uppgifterna i den allmänna röstlängden.

Folkbokföringssystemet bygger främst på ett system med lokala folkbokföringsregister för varje lokalt skattekontor. Om skattemyndigheten prövar frågor om rättelse i den allmänna röstlängden kan kontrollen på ett enkelt sätt ske via de terminaler som finns hos de lokala skattekontoren. Beslut om rättelse av längden kan föras in efter hand. Utskrift av längderna kan då ske efter det att tiden för rättelse gått ut och alla rättelser förts in i registret. Ett system där röstlängden granskas mot terminal gör det dessutom möjligt att ta fram röstlängd bara under år då val skall äga rum.

Eftersom granskningen kommer att ske via terminal bör den göras endast hos skattemyndigheten. Därmed kan man också ta bort den nuvarande skyldigheten att *kungöra* var längderna skall hållas tillgängliga för granskning. Dessutom ligger rättelse av den allmänna röstlängden nära de uppgifter som skattemyndigheten redan har inom ramen för folkbokföringssystemet; samma regler bör gälla i fråga om folkbokföring och röstlängd. Att skattemyndigheterna handlägger frågor om rättelse av röstlängderna har också den fördelen att de därigenom får ett samlat ansvar för folkbokföringen och upprättande av allmän röstlängd. Det finns således stora fördelar med att föra över hela ansvaret för de allmänna röstlängderna till skattemyndigheterna. Frågor om rättelse av röstlängd bör därför - mot bakgrund av situationen som den är i dag - prövas av skattemyndigheten.

Som utredningen och vissa remissinstanser anför kan det visserligen från principiella utgångspunkter invändas mot denna lösning att frågan om rösträtt inte bör prövas av samma myndighet som ansvarar för det bakomliggande registret. Denna invändning måste emellertid vägas mot den stora administrativa fördelen som det innebär om frågan om rättelse prövas av den registerförande myndigheten dvs. skattemyndigheten. Ett sådant förfarande överensstämmer dessutom med de förhållanden som redan i dag finns där myndighet har en generell skyldighet att i första hand själv rätta sina beslut (26 § förvaltningslagen /1986:223/). Något sakligt hinder mot en sådan ordning kan inte anses föreligga.

Regeringen vill dock framhålla att den föreslagna nya ordningen inte på något sätt innebär ett slutligt ställningstagande vare sig i fråga om ansvaret för röstlängdsframställningen eller ansvaret för de regionala uppgifterna i valorganisationen i övrigt; ett sådant ställningstagande kan

inte ske förrän utredningen lämnat sitt slutbetänkande och det blivit klart hur den framtida regionala förvaltningen och förvaltningsmyndigheternas ledningsformer kommer att se ut.

Redan i dag används automatisk databehandling för upprättande av röstlängd och aktuella uppgifter är sålunda ADB-registrerade. Tillämpningen av frågor om bland annat den personliga integriteten kommer sålunda att vara densamma som i dag. Förslaget om granskning av röstlängd innebär endast att uppgifterna skall kontrolleras med hjälp av terminal i stället för som i dag utifrån den utskrift som tas fram. Eftersom förslaget inte innebär att något ytterligare slag av uppgifter införs eller att ändamålet med registret ändras är det här inte fråga om inrättande av ett nytt register. - Som tidigare nämnts fortsätter utredningen arbetet med att försöka ytterligare flytta kvalifikationsdagen närmare valdagen. När det gäller den frågan är den mycket nära kopplad till röstlängdens status och hur den skall hanteras; samråd sker i det sammanhanget med Aviseringsutredningen.

Med det förslag som vi nu lägger fram kommer förfarandet med den allmänna röstlängden att förenklas. Dessutom kommer samtliga väljare som flyttar i samband med skolterminens slut att tas upp i röstlängden för det valdistrikt dit de flyttat. Tidpunkten för *granskning* av röstlängden bör vara den 15 juli - 25 augusti. Väljarna kommer sålunda att ha goda möjligheter att granska längden, vilket är väsentligt med hänsyn till att den allmänna röstlängden är ett exklusivt bevismedel för vem som skall ha rätt att rösta.

Den särskilda röstlängden

Ansökningstiden för att bli upptagen i den särskilda röstlängden bör på motsvarande sätt som för den allmänna röstlängden flyttas fram till den 1 juli. Likaså bör det vara hos skattemyndigheten som den särskilda röstlängden skall hållas tillgänglig för granskning. På samma sätt som beträffande den allmänna röstlängden bör anmärkningsförfarandet avskaffas och ersättas med ett rättelseförfarande.

Om röstkort

Vi föreslår att alla röstkort skall upprättas av skattemyndigheten. Kontrollen av innehållet i röstlängderna kommer från väljarnas sida i fortsättningen att ske mot uppgifterna på röstkortet. Under ordinarie valår bör röstkortet därför sändas till väljarna i så god tid att de hinner begära att uppgifterna rättas. Röstkortet bör därför sändas till de röstberättigade senast 45 dagar före ordinarie valdag; någon sådan risk att röstkortet under semestertid kommer bort anser vi vara mycket marginell, om inte helt obefintlig.

Regeringens förslag:

- Den särskilda makeröstningen tas bort i och med 1994 års utgång.
- Budröstning skall vara möjlig också på fartyg.
- Make och sambo skall kunna vara bud vid röstning med valsedelsförsändelse.
- Begreppet vårdare förtydligas genom att det ersätts av en närmare definition där det tydligare framgår vilka krav som ställs på relationen mellan väljaren och vårdaren; den som yrkesmässigt eller på ett därmed likartat sätt ger väljaren vård av mera varaktigt slag skall kunna vara bud.
- Den som inte kan anses ge väljaren vård men som på annat sätt brukar hjälpa väljaren i personliga angelägenheter skall också kunna vara bud.
- De särskilda innerkuverten slopas.
- De ytterkuvert som har använts vid röstning med valsedelsförsändelse skall tas om hand av valförrättarna och sparas hos valnämnden under den tid som valet gäller.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser tillstyrker utredningens förslag. *Pensionärernas Riksorganisation (PRO)* avstyrker emellertid förslaget att slopa makeröstningen. På grund av det stora antalet innerkuvert som i dag finns på olika ställen i valorganisationen anser flera remissinstanser att innerkuverten måste godkännas i val som hålls år 1994.

Valprovsnämnden anser att utredningens förslag är för allmänt hållet när det gäller vem som får biträda väljaren. Enligt nämnden bör den föreslagna lagtexten i 11 kap. 3 § första stycket vallagen om möjligt förtydligas beträffande formuleringen "den som på annat sätt biträder väljaren i personliga angelägenheter". Vidare erinrar nämnden om att det eventuellt krävs ändringar också i lagen om homosexuella sambor.

Posten anser att man i så stor utsträckning som möjligt också i valsammanhang skall kunna anlita en person som man i andra sammanhang litar på; det är ju väljaren som avgör om han skall använda sig av systemet med valsedelsförsändelse och då är det naturligt att denne också får avgöra vilken person han litar på och som han vill anlita som bud.

RSV föreslår att ordet "valsedelsförsändelse" byts ut mot "budröst". *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* föreslår att lagtexten beträffande vem som får vara bud förtydligas ytterligare och att det till ordet "vård" läggs orden "eller hjälp".

Länsstyrelsen i Värmlands län är tveksam till om utredningens förslag att kontrollen av budets behörighet vid avlämnande av valsedelsförsändelse kan bli särskilt meringsfullt. Den av utredningen föreslagna

skyldigheten för bl.a. länsstyrelsen att under viss valperiod förvara ytterkuverten som en ytterligare kontroll är ur arkiveringssynpunkt tungrodd och ganska omöjlig. Länsstyrelsen föreslår också att begreppet "vårdare" bör definieras i lagtexten.

Uppsala kommun anser att förslaget att slopa de särskilda innerkuverten inte är bra eftersom de är en mycket viktig del i att kunna bevara valhemligheten och ett borttagande skulle göra det möjligt att otillbörligt påverka väljare med i förväg iordningställda kuvert.

Växjö kommun och *Umeå kommun* ifrågasätter om det verkligen skulle fylla någon funktion att spara ytterkuverten från budröstning.

PRO avvisar bestämt förslaget om att avskaffa den särskilda make-röstningen och därmed skapa en situation där diskussion uppkommer om huruvida maken/maken är tillräckligt sjuk eller gammal för att själv inte kunna infinna sig i vallokalen. Enligt *PRO* skulle dessutom avskaffandet av den särskilda makeröstningen sannolikt leda till ett lägre valdeltagande.

Bakgrunden till regeringens förslag

Gällande rätt

Huvudregeln i vallagen är att röstning skall ske i den vallokal för det valdistrikt där väljaren finns upptagen i röstlängd och att väljaren för varje val lägger sin valsedel i ett valkuvert och personligen lämnar kuverten till valförrättaren eller röstmottagaren. Röstning kan också ske genom bud eller, för den som är gift, genom maka eller make.

Om väljaren på grund av sjukdom, rörelsehinder eller hög ålder inte kan inställa sig i vallokalen för det valdistrikt där han är upptagen i röstlängden, får han rösta genom *bud*. Bud får den vara som fyllt 18 år och som är väljarens barn, barnbarn, far, mor eller syskon eller hans vårdare.

Vid röstning genom ett bud, som är väljarens släkting eller vårdare, skall väljaren själv lägga sin valsedel i ett innerkuvert. I närvaro av ett vittne och budet skall han lägga innerkuvertet i ett ytterkuvert för valsedelsförsändelse och klistra igen kuvertet. Väljaren skall sedan på heder och samvete intyga att han ställt i ordning valsedelsförsändelsen på detta sätt. Han skall dessutom intyga att han varit förhindrad att inställa sig personligen i vallokalen samt ange dagen för försändelsens anordnande. Budet och vittnet skall intyga att väljaren själv har undertecknat denna försäkran och att väljaren varit förhindrad att inställa sig i vallokalen på grund av angivna skäl. Vittnet skall också ha fyllt 18 år. Väljarens make eller barn eller makens barn får inte vara vittne. Budet får inte samtidigt vara vittne. Röstning genom bud kan göras i vallokalen, vid poströstning och röstning vid utlandsmyndighet.

Vid röstning genom *maka eller make* skall valsedelsförsändelsen ställas i ordning på samma sätt som vid röstning genom bud med det undantaget

att maken inte behöver vara närvarande när väljaren gör i ordning försändelsen och han skall inte heller skriva på ytterkuvertet. Vid röstning genom make finns också den skillnaden att väljaren inte behöver vara förhindrad att personligen inställa sig i vallokalen. En valsedelsförsändelse genom make kan lämnas i vallokalen, på posten, hos utlandsmyndighet och dessutom lämnas vid röstning på fartyg.

Väljare som betjänas av *lantbrevbärare* får lämna valsedeln genom denne. Valsedelsförsändelsen skall i så fall ställas i ordning i närvaro av vittnet men något krav på att lantbrevbäraren samtidigt skall vara närvarande finns inte. Lantbrevbäraren får inte vara vittne, men skall på ytterkuvertet intyga att han tagit emot försändelsen av väljaren.

Det finns således skillnader när det gäller kravet att den som skall användas som bud också skall vara närvarande när försändelsen görs i ordning. Men reglerna är olika också när det gäller var valsedelsförsändelsen får tas emot. Valsedelsförsändelse genom make kan tas emot på samtliga ställen där röstning kan ske, dvs. på posten, hos utlandsmyndighet, på fartyg och i vallokal. Valsedelsförsändelse som lämnas av annan släkting eller vårdare kan tas emot på alla röstmottagningsställen utom fartyg. Valsedelsförsändelser som tas emot av lantbrevbärare kan endast lämnas på det postkontor till vilket han hör.

Skälen för regeringens förslag

Kretsen som kan rösta genom valsedelsförsändelse utökas

Bakgrunden till utredningens förslag är att RSV ifrågasatt om inte vid röstning med valsedelsförsändelse kravet på sjukdom, rörelsehinder eller hög ålder bör tas bort eftersom dessa förhållanden enligt RSV inte kan kontrolleras av valförrättaren eller röstmottagaren.

Trots förtidsröstning på posten, på institutioner, hos utlandsmyndigheter och på fartyg, tillgång till valskjutsar anordnade av partierna och kommunerna finns det grupper som inte skulle kunna delta i val om möjligheten att rösta med valsedelsförsändelse inte fanns. Denna möjlighet har därför ett stort värde för att upprätthålla ett så stort valdeltagande som möjligt och används också av omkring en procent av antalet röstande.

Endast den som på grund av sjukdom, rörelsehinder eller hög ålder inte kan rösta i vallokal eller hos utlandsmyndighet får i dag rösta genom bud. Visserligen är det som RSV pekat på knappast möjligt att göra en objektiv prövning av om väljaren uppfyller dessa förutsättningar. Det är nämligen inte bara graden av sjukdom eller rörelsehinder som avgör. Ett relativt lindrigt handikapp kan ju göra det omöjligt att rösta för den som har långt avstånd till vallokalen, postkontoret eller utlandsmyndigheten. I likhet med några remissinstanser anser vi emellertid att någon annan bedömning än väljarens egen uppfattning inte kan ligga till grund för bedömningen om hans sjukdom, rörelsehinder eller höga ålder hindrar

honom från att rösta på annat sätt; väljer den enskilde att rösta genom bud, trots att hans handikapp är lindrigt, bör detta vara hans ensak.

Bestämmelserna ger dessutom väljaren en upplysning om lagstiftarens avsikt att denna form av röstning endast skall användas i undantagsfall. Kravet på att bud och vittne skall intyga att väljaren inte kunnat rösta på annat sätt bör också i sig vara ett hinder mot att den som inte uppfyller förutsättningarna ändå röstar med valedelsförsändelse. Inte heller regeringen anser att man bör utöka den krets som kan rösta med valedelsförsändelse genom att ta bort kraven på sjukdom, handikapp eller hög ålder. Någon ändring i detta avseende bör därför inte ske.

Som också utredningen anser finns det däremot inte några egentliga skäl för att röstning med valedelsförsändelse inte bör kunna ske även vid röstning på fartyg; vi föreslår därför att en sådan möjlighet införs.

När det gäller terminologin bör begreppet röstning med valedelsförsändelse behållas, eftersom det innefattar inte bara budröstning utan också röstning genom lantbrevbärare.

Vem skall få vara bud?

Röstning med valedelsförsändelse har emellertid den allvarliga nackdelen att den typiskt sett innebär begränsade möjligheter att garantera väljarens hemliga och fria val.

Vidare begränsas möjligheten att hjälpa väljaren att avge en giltig röst. Röstmottagaren i vallokalen kontrollerar ju att väljaren inte överlämnar fler än ett kuvert avseende ett och samma val. Andelen röster som underkänns med denna form av röstning är också jämförelsevis hög och enligt vår mening bör man därför genom ändringar i de formella föreskrifterna för röstning med valedelsförsändelse så långt möjligt försöka minska risken för att röster avgivna på detta sätt blir underkända. Den väljare som lämnat rösten räknar ju med att hans röst kommer att ligga till grund för valresultatet.

Det finns därför anledning att närmare definiera vem som skall få uppträda som bud i egenskap av vårdare och att göra det möjligt att kontrollera detta, allt i syfte att minska risken för att den kategori väljare som det här är fråga om utsätts för otillbörlig påverkan.

Som framgått får den som är väljarens barn, barnbarn, far, mor, syskon eller hans vårdare vara bud om han eller hon fyllt 18 år.

Riksdagen har vid flera tillfällen behandlat frågan om de krav som ställs på bud. En synpunkt som framförts är att det tydligare borde preciseras vad som menas med vårdare. Valprövningsnämnden har också vid flera tillfällen prövat frågor som gällt budröstning.

Huvudsyftet med reglerna om budröstning är att söka undvika otillbörliga påtryckningar i organiserad form. Det finns tyvärr exempel på att sådant förekommer.

Det viktigaste kravet på budet bör vara att det är en person som väljaren litar på och som han själv har utsett. Däremot bör budets exakta

förhållande till den röstande ha mindre betydelse. Väljarens barn får t.ex. i dag vara bud men inte makers barn, inte heller styvmor eller styvfar. Inte heller en granne, hur betrodd denne än är, kan vara bud.

Enligt vår mening bör ifrågavarande bestämmelser ändras så att de bringas mer i överensstämmelse med huvudsyftet. Därför föreslår vi att även sambo, makes barn eller sambos barn skall kunna vara bud. Detta föranleder också ändringar i lagen om homosexuella sambor.

Begreppet vårdare m.m.

När det sedan gäller begreppet vårdare finns det enligt vår mening anledning att närmare försöka definiera detta begrepp. Med hänsyn till att tillämpningen av denna bestämmelse ofta görs av personer som annars inte sysslar med lagtolkning bör denna definition tas in i lagtexten.

Det skall i första hand vara en person som lämnar väljaren vård på ett yrkesmässigt sätt; om det inte finns något inslag av yrkesmässighet så skall den som uppträder som bud lämna väljaren bistånd som inte är av helt obetydlig eller tillfällig karaktär. Den relation som finns mellan väljaren och vårdaren skall här garantera att det finns det förtroende dem emellan som förutsätts.

När det gäller personer som enligt vanligt språkbruk behöver vård innebär den föreslagna definitionen ett förtydligande av begreppet vårdare. Vi ansluter oss därför till det förslag till definition som utredningen föreslår, nämligen att "vårdare" ersätts med "den som yrkesmässigt eller på därmed likartat sätt ger väljaren vård av mera varaktigt slag".

Men den väljare som är sjuk, handikappad eller gammal behöver inte vara föremål för vård i denna mening. Han kan t.ex. klara sig utan sådan vård men behöva hjälp med t.ex. bank- och postärenden. En person som lämnar väljaren en sådan hjälp uppfattas inte med normalt språkbruk som vårdare. Men också i denna situation finns det typiskt sett ett förtroende mellan väljaren och den som brukar hjälpa honom på detta sätt. Med den nya definitionen som vi nu föreslår krävs det en uttrycklig föreskrift i lagtexten så att det framgår att även den som lämnar väljaren hjälp på annat sätt än genom att vårda honom kan fungera som bud. När det gäller den närmare utformningen av lagtexten går det inte att komma mycket längre än vad vi nu föreslår.

Kontrollmöjligheten

När det sedan gäller möjligheterna att kontrollera vem som uppträder som bud har det föreslagits att budet på ytterkuvertet skall ange i vilket vårdnadsförhållande han står till väljaren. Enligt vår mening räcker det med en föreskrift att budet på ytterkuvertet skall anteckna sitt namn, sitt personnummer och sin adress. Vid röstmottagningen bör budet vidare kunna legitimera sig. Därigenom kan röstmottagaren/valförrättaren

kontrollera vem som uppträder som bud.

Den utbredda användningen av personnummer har utsatts för kritik och många känner oro inför en onödig användning av personnummer. Frågan om en begränsad användning av personnummer är för närvarande föremål för utredning (dir. 1993:7). I direktiven anges dock att det inte går att se bort från att integritetsskyddsintresset kan stå i viss motsättning till andra viktiga värden i vårt samhällsskick, bl.a. på tryckfrihets- och offentlighetsprincipens område.

Även frågor om valförfarandet är enligt vår mening ett sådant område där integritetsskyddsintresset måste vägas mot andra viktiga värden. Det är här främst fråga om att säkerställa att en avgiven budröst verkligen ger uttryck för väljarens vilja och att denne skall kunna rösta genom bud utan att behöva riskera att bli utsatt för otillbörliga påtryckningar. Ett sådant skyddsintresse bör i detta sammanhang vara större än budets. Vi anser därför att det inte finns något hinder mot att införa ett krav på att budet skall ange sitt personnummer.

Genom en föreskrift att budet på ytterkuvertet skall anteckna sitt personnummer och sin adress får man en möjlighet att kontrollera vem som lämnar försändelsen. Men när valseدلarna lagts i urnan finns det i dag inte någon föreskrift att ytterkuvertet för valseдelsförsändelsen skall sparas. Det finns alltså ingen möjlighet att då med säkerhet bevisa vem som uppträtt som bud. För att det efter valet skall finnas säker bevisning om detta bör ytterkuverten tas om hand av valförrättarna och bevaras på samma sätt som annat valmaterial, nämligen till utgången av den tid som valet gäller. Med dessa kontrollmöjligheter bör risken minska för att den som inte är behörig att uppträda som bud ändå gör det.

Den särskilda makeröstningen

Ett sätt att minska risken för att röster som avgivits med valseдelsförsändelse blir underkända är att ha så enhetliga regler för denna typ av röstning som möjligt.

Att överbringa rösten genom maka eller make hänför sig till den tid då väljaren praktiskt taget inte kunde rösta på annat sätt än genom att själv infinna sig i vallokalen på valdagen. Det är också en kvarleva från förr då mannen företrädde sin hustru i en mängd angelägenheter. Som vi påpekat ovan är grundsynen i vallagen att röstning är en personlig handling. Som påpekats från flera håll är möjligheten för makar att rösta med valseдelsförsändelse också otidsenlig eftersom motsvarande möjlighet inte finns för sambor.

Formkraven vid röstning med valseдelsförsändelse är till för att, så långt möjligt, skydda väljarens valhemlighet. Formkraven vid röstning med olika valseдelsförsändelser är som tidigare framgått inte lika. Så t.ex. behöver äkta make inte underteckna det intyg som ett bud måste göra. Detta kan leda till osäkerhet för såväl väljare och bud som valfunktionär. Det förekommer t.ex. att röstmottagare på posten inte uppmärk-

sammar att budet inte är make, varpå rösterna senare ogiltigförklaras.

I dag jämställer man i allt större utsträckning makar med sambor. I detta sammanhang utgör den särskilda makeröstningen ett undantag. Det har med tiden dessutom blivit alltmer komplicerat att kontrollera att "budet" och väljaren är gifta med varandra. Röstmottagare på posten har ingen möjlighet att kontrollera de uppgifter som lämnas utan får godta dessa. När det gäller kontrollmöjligheterna i vallokalen så har också de tunnats ut. Röstlängderna upprättas numera i personnummerordning. Tidigare var röstlängderna uppställda med fastighetsindelningen som grund och makar fördes intill varandra i längden. Då innebar olika efternamn inte samma problem. I dag kan det även i vallokalen vara svårt att kontrollera att äktenskap föreligger.

Såväl principiella som praktiska skäl talar därför för att äkta make-röstning som en särskild form av röstning genom valsedelsförsändelse upphör och att i stället äkta make får fungera som vanligt bud. Med dagens regler i övrigt oförändrade skulle detta innebära att make kan vara bud bara för den som är förhindrad genom handikapp etc. att själv lämna sin röst i vallokalen eller annan röstmottagningslokal.

PRO har kritiserat förslaget att slopa den särskilda makeröstningen eftersom det skulle kunna föra med sig onödiga diskussioner i hemmen och dessutom sannolikt leda till ett lägre valdeltagande, en inställning som det visat sig att riksdagspartierna också har förståelse för.

Den särskilda makeröstningen används främst av äldre par och regeringen har förståelse för att förslaget kan få de konsekvenser PRO befarar. Enligt regeringens mening bör förslaget därför träda i kraft först efter år 1994. Vid de val som hålls år 1994 kommer sålunda äkta makar att kunna välja såväl det nuvarande systemet med makeröstning som den nya möjligheten att använda make som bud.

Tidpunkten för anordnande av valsedelsförsändelse

Valsedelsförsändelse vid ordinarie riksdagsval och vid val i hela riket av landstings- och kommunfullmäktige får vara anordnade tidigast 24 dagar före valdagen och vid röstning på fartyg tidigast 55 dagar före valdagen. Datum för anordnande skall anges på ytterkuvertet. Som framgått ovan är det inte ovanligt att datum saknas och att rösterna därför underkänns.

En anledning till att ta bort kravet på datumangivelse är att detta krav ofta förbises av väljaren eller att han av misstag fyller i fel datum. För att en röst från en väljare skall underkännas måste det enligt regeringens mening finnas mycket tungt vägande skäl. Man bör kunna utgå ifrån att flertalet väljare ställer i ordning sin valsedelsförsändelse först i samband med att röstmottagningen vid posten, utlandsmyndighet och fartyg får börja.

Kravet på att väljaren uttryckligen skall ange datum på försändelsen bör därför enligt vår uppfattning kunna tas bort. Att väljaren inte gjort i ordning försändelsen före föreskrivet datum bör i stället kunna tas med

i den försäkran som väljaren lämnar på ytterkuvertet. Med denna ändring torde man, om än marginellt, kunna minska antalet valsedelsförsändelser som blir underkända av formella skäl.

De särskilda innerkuverten tas bort

Vid röstning genom valsedelsförsändelse används i dag särskilda innerkuvert. Bakgrunden till detta är tanken att väljaren i vallokalen själv skall ställa i ordning sina valkuvert. Han bör därför inte kunna ta med "färdiga" valkuvert in i vallokalen eller till annan röstmottagningslokal. Med dessa bestämmelser vill man säkerställa att väljaren gör ett eget val och inte påverkas av någon annan på ett otillbörligt sätt. Av samma skäl är både valkuverten och de särskilda innerkuverten försedda med påskriften att ingen märkning får göras på dem.

Utredningens förslag i detta avseende grundar sig på en framställning från RSV till regeringen med förslag om att de särskilda innerkuverten skall avskaffas. Som skäl för detta har anförts dels kostnadsbesparingar, dels att röster i onödan blir underkända på grund av att fel kuvert använts.

Med hänsyn till valhemligheten är det av största vikt att valsedlar inte kan härledas. När valkuverten hamnat i valurnan bör det därför inte finnas något kännetecken på dem som kan knytas till en viss väljare. Så är i dag emellertid fallet med röster avgivna genom valsedelsförsändelse. Om antalet sådana röster är litet är risken stor för att valhemligheten bryts.

Med hänsyn till detta bör de särskilda innerkuverten avskaffas. Detta får till följd att det lager av innerkuvert som finns hos valadministrativa myndigheter skall makuleras. Eftersom innerkuvert för närvarande finns hos ett stort antal aktörer i valförfarandet - innerkuvert skall enligt gällande bestämmelser distribueras till samtliga röstmottagare och de partier som vid något av de två senaste riksdagsvalen fått mer än en procent av rösterna i hela landet - är det sannolikt att det vid nästa val kommer att finnas innerkuvert kvar hos någon av dessa. Utredningen har övervägt om man under valen år 1994 skulle kunna godkänna att väljare använder sig av ett sådant innerkuvert trots att han rätteligen skulle ha använt sig av ett vanligt valkuvert. Med hänsyn till den risk detta skulle innebära för väljarens valhemlighet anser vi liksom utredningen att en sådan röst inte skall godkännas. Det är därför viktigt att de aktörer som deltar i valförfarandet blir informerade om att en valsedel som lämnas i ett innerkuvert kommer att bli underkänd.

För det fall väljare vid val som hålls år 1994 kommer att använda sig av möjligheten att rösta genom make, finns det onekligen en risk för att innerkuvert kommer att användas. Även om ett sådant förfarande kan komma att äventyra valhemligheten bör intresset av att rösten godkänns i detta fall väga tyngre. Vi föreslår därför i fråga om sådana innerkuvert, att de skall godkännas och bedömas som vanligt valkuvert.

Regeringens bedömning: Den generella röstmottagningen på postkontor under valdagen behålls. Efter överenskommelse mellan centrala valmyndigheten och Posten bör öppethållandet kunna inskränkas till en eller ett par postkontor i varje kommun men med längre öppethållande än vad som i dag gäller.

Kostnaderna bör därigenom kunna minskas i stort med lika mycket som det förslag utredningen lagt fram.

Utredningens förslag innebär att den generella röstmottagningen på postkontor under valdagen tas bort och ersätts av en möjlighet för väljare från andra kommuner att rösta i en viss vallokal i kommunen. Den som vistas i sin egen kommun skall dock inte få rösta i annan vallokal än i den där han finns upptagen i röstlängd.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser - utom Posten - tillstyrker eller har ingen erinran mot utredningens förslag.

Posten föreslår att röstning på postkontor under valdagen även i fortsättningen skall vara möjligt men att i besparingssyfte antalet deltagande postkontor begränsas till ett eller ett par i varje kommun (300-400 totalt). Detta förslag skulle innebära att man får lika många röstningsställen som i utredningens förslag; postkontoren skulle dessutom kunna hålla öppet tre timmar vid två tillfällen, dvs. sex timmar mot i dag två timmar, utan att kostnaden skulle bli högre. Förslaget skulle enligt Postens beräkningar innebära en kostnadsminskning från 8 milj. kr. till 1,5 - 2 milj. kr.

RSV: Om ytterligare besparingar skall göras bör det även övervägas om inte tiden för poströstning kan inskränkas än mer, exempelvis till 14 dagar före valdagen. Postens statistik visar nämligen att de flesta väljer att rösta under den perioden.

Statskontoret har ifrågasatt om ett slopande av poströstning på valdagen behöver kompenseras med möjligheten att rösta på andra ställen än i det egna valdistriktet.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län anser att det även i fortsättningen skall finnas möjligheter att inrätta särskilda postkontor och hänvisar till de undersökningar som utredningen åberopar och som visar att 48 % av dem som röstade på posten under valdagen 1991 röstade i sin hemkommun. Om dessa antas rösta i sitt valdistrikt eller förtidsröstar före valdagen minskar antalet röstande som utnyttjar den föreslagna möjligheten att rösta i någon vallokal i vistelsekommunen. Det finns därför en risk att antalet förtidsröster att granska under onsdagsräkningen kan bli så pass litet att valhemligheten äventyras.

PRO anser att alla vallokaler skall vara tillgängliga för väljare från annan kommun.

Väljare som på grund av vistelse på annan ort eller av annan anledning finner sig vara förhindrad att rösta på valdagen i sin vallokal kan rösta på permanenta eller tillfälliga postkontor.

Röstning på permanenta postkontor äger rum då kontoret är öppet för allmänheten. Röstning kan också ske under valdagen på flertalet postkontor. Under valdagen har dessa postkontor öppet för röstmottagning minst en timme före kl. 11 och minst en timme efter kl. 15.

Röstning på postkontor kan ske inte bara vid permanenta postkontor utan också på tillfälliga postkontor. Sådana postkontor kan, efter samråd med valnämnden och med vårdinrättningen, inrättas på sjukhus, äldreomsorgshem, kriminalvårdsanstalt eller liknande. Tillfälliga postkontor för röstmottagning får inrättas tidigast sju dagar före valdagen. I regel inrättas tillfälliga postkontor för röstmottagning söndagen före valdagen. Tillfälliga postkontor kan även inrättas på valdagen i t.ex. glesbygd. Detta sker dock endast i begränsad utsträckning.

Posten sänder mottagna fönsterkuvert till valnämnden i den kommun där väljaren är upptagen i allmän röstlängd eller, om väljaren är upptagen i särskild röstlängd, till valnämnden i den kommun där den särskilda röstlängden skall finnas tillgänglig.

Att väljare röstat på postkontor, hos utlandsmyndighet eller på fartyg hindrar inte att han också röstar i vallokalen på valdagen (12 kap. 5 § vallagen). I sådant fall gäller den röst som lämnats i vallokalen (13 kap. 3 § vallagen). Väljare som förtidsröstat eller som poströstat på valdagen har alltså möjlighet att ändra sitt val genom att rösta även i vallokalen.

Skälen för regeringens bedömning

Röstning på särskilt postkontor, entreprenadpostkontor, m.m.

Pågående utredningsarbete kan medföra stora förändringar i Postens organisation, med effekter också för valadministrationen. Postens roll som central myndighet kan komma att föras över till RSV som då får det samlade ansvaret för all röstning. Själva förtidsröstningen på postkontor kan trots det komma att genomföras på det nya postbolagets postkontor och röstmottagningen sålunda bli en uppgift för detta nya bolag.

Med en sådan uppläggning blir det i praktiken inte någon förändring av betydelse ur valadministrativ synvinkel. Men det finns också andra lösningar som kan vara möjliga. Så kan t.ex. RSV bli centralmyndighet också för poströstningen och ansvaret för förtidsröstning på sjukhus m.fl. vårdinrättningar föras över till kommunerna. Framför allt det sistnämnda skulle innebära påtagliga förändringar för valadministrationen. Det är bl.a. mot denna bakgrund vi föreslår att det vid 1994 års val skall genomföras försök där vissa kommuner tar över ansvaret för den s.k. institutionsröstningen.

Möjligheten att förtidsrösta på posten underlättar för väljare att delta i val och är därför ett värdefullt komplement till röstningen i vallokal när det gäller att uppnå ett högt valdeltagande. En stor andel väljare utnyttjar också denna möjlighet. Antalet väljare som röstar på posten *under själva valdagen* är dock relativt litet. Vid septembervalen år 1991 röstade 45 991 väljare på posten under valdagen. Eftersom postkontoren på valdagen är öppna endast för röstning kan kostnaden för deras öppethållande hänföras helt till röstmottagningen. Postens öppethållande under valdagen det året kostade ca 8 milj. kr. Varje poströst som togs emot under valdagen kan sägas ha kostat omkring 175 kr. Särskilt mot bakgrund av att det under valdagen finns ett stort antal särskilt inrättade lokaler där röstning äger rum kan det ifrågasättas om det är en rimlig kostnad i valadministrationen att dessutom ha en parallell organisation för röstmottagning på posten.

Enligt de undersökningar som gjorts har det visat sig att ca 48 % av dem som utnyttjade möjligheten att rösta på posten under valdagen röstade i sin hemkommun. Hälften av valdagens poströster kom alltså från väljare som rimligen borde ha kunnat rösta i sin vallokal. Varför dessa väljare röstar på posten i stället för i sin vallokal vet man inte. En anledning skulle kunna vara att Postens lokaler ofta är mer handikappanpassade än vissa vallokaler. För rörelsehindrade personer som vill rösta på valdagen blir det därför lättare att rösta på posten. En annan orsak skulle kunna vara att vissa väljare ogillar att bli utsatta för partiernas valsedelsutdelare och de penninginsamlingar som ofta förekommer i anslutning till vallokalerna.

Med hänsyn till att 48 % av dem som röstat på posten under valdagen röstade i sin hemkommun kan antalet väljare som röstat utanför den egna kommunen under valdagen 1991 enligt utredningen uppskattas till omkring 23 000. Om man slopar den obligatoriska röstmottagningen på posten under valdagen utan att ersätta den med annan röstmottagning skulle det innebära en försämring för de väljare som inte befinner sig i sin hemkommun under valdagen. En sådan försämring kan leda till att valdeltagandet sjunker. Denna grupp väljare måste därför erbjudas möjlighet att rösta i den kommun där de befinner sig på valdagen. Enligt utredningen skulle en röstmottagning i "vallokal i annan kommun" leda till att den kategori väljare det är frågan om, kommer att kunna erbjudas en bättre röstmöjlighet under valdagen än för närvarande om röstmottagningen i stället för på postkontor sker i sådan vallokal.

Regeringen vill för sin del peka på att en risk med utredningens förslag är att antalet röster som varje valnämnd har att hantera vid onsdagsräkningen kan bli så litet att man riskerar valhemligheten.

Intresset av att hålla kostnaderna för valförfarandet nere och att snabbt få ett så korrekt valresultat som möjligt kan här sägas stå i motsättning till intresset att värna om väljarnas valhemlighet. Risken för att väljarnas

valhemlighet inte skall kunna upprätthållas under onsdagsräkningen anser också vi vara mycket liten. Den är i vart fall inte så stor att den kan motivera de kostnader som en dubbel organisation för röstmottagning för med sig. Mycket talar således för att allmän röstmottagning på posten under valdagen bör kunna slopas. Fördelarna med att behålla nuvarande system är att man kan behålla ett väl fungerande och känt sätt att rösta. Kommunernas valnämnder behöver inte genomföra någon särskild utbildning för valföretarna med därmed förenade kostnader. I vallokaler kan man, liksom för närvarande, koncentrera sig på väljarna i det egna valdistriktet. Man behöver inte hålla isär vissa röster, som dessutom skall behandlas på ett speciellt sätt, och framför allt behöver man inte ordna distribution av dessa poströster till valnämnd i annan kommun; oavsett om väljaren lämnar sina röster i en särskild vallokal eller på ett postkontor, torde de mottagna rösterna oftast få distribueras av posten. Därtill kommer att väljarna i dag är inställda på att de kan rösta på postkontor vid vistelse på främmande ort.

Nackdelen med den nuvarande ordningen är bl.a. det begränsade öppethållandet; en vallokal är ju normalt öppen under längre tid än vad postkontoret har öppet. Sex timmars öppethållande på de deltagande postkontoren som Posten föreslår bör emellertid vara mer än tillräckligt för de allra flesta väljare.

Mot bakgrund av vad som sålunda framkommit anser vi det vara för tidigt att nu slopa poströstningen under valdagen. Mycket tyder på att poströstningsförfarandet i dess helhet ganska snart måste ses över. Det kan därför inte vara meningsfullt att nu genomföra en ändring som inte innebär större kostnadslättnader för staten än vad som kan åstadkommas på annat sätt som mera ansluter till nuvarande ordning.

Centrala valmyndigheten bör med Posten kunna komma överens om vilka postkontor som kan komma i fråga och de öppettider som skall gälla. I samband därmed bör centrala valmyndigheten försäkra sig om att kostnadsbesparingarna blir i den omfattning Posten utlovat.

Regeringens förslag:

- Vid de ordinarie valen år 1994 bör vissa försök genomföras för att effektivisera valförfarandet.
- I vissa kommuner och hos vissa länsstyrelser bör valsedlarna räknas med optiska läsare.
- Vidare bör försök göras med att vissa kommuner tar hand om den slutliga sammanräkningen och länsstyrelsen endast prövar de valsedlar som bedömts som ogiltiga eller som innehåller strykningar och tillägg.
- Ett annat alternativ som bör prövas är att det i fråga om riksdagsvalet blir möjligt för den centrala valmyndigheten att, i stället för viss länsstyrelse, genomföra den slutliga namnordningen när det gäller partiernas kandidater.
- Under valen år 1994 bör också genomföras försök där kommunerna tar ansvaret för den s.k. institutionsröstningen vid bl.a. sjukhus och kriminalvårdsanstalter.
- Andra typer av röstmottagning som bör prövas under valen år 1994 är "ambulerande" röstnottagning och inrättande av flera röstmottagningsställen i ett och samma valdistrikt.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker eller har ingen erinran mot förslagen. *Posten* avstyrker dock de förslag som avser ambulerande röstmottagning och att kommunen skall ansvara för institutionsröstningen.

Kriminalvårdsstyrelsen framhåller att förslaget att låta kommunerna ta över institutionsröstningen inte får medföra att den nuvarande service-nivån sänks på grund av kostnadsskäl eller liknande.

RSV ställer sig, med hänsyn till valsystemets grundkrav på förutsägbarhet, säkerhet och legitimitet, tveksamt till om valområdet över huvud taget lämpar sig för försöksverksamhet. Om försök skall genomföras får det inte under några omständigheter leda till att säkerheten äventyras eller viktiga moment försenas. RSV tillstyrker förslaget med försök beträffande institutionsröstningen och den ambulerande röstmottagningen men ifrågasätter samtidigt om inte dessa förslag kan permanentas omgående utan att föregås av försöksverksamhet.

RSV anser att en mer detaljerad genomgång bör göras innan klartecken lämnas beträffande förslaget att låta valnämnden ta hand om den slutliga sammanräkningen.

Enligt RSV utgör det föreslagna försöket med slutlig sammanräkning vid riksdagsval inte försök i egentlig mening. Den enda rationella sammanräkningsmetoden för riksdagsvalet är att länsstyrelsens sammanräkning slutar sedan röstfördelningen tagits fram. RSV kan med denna ordning fördela mandaten mellan partierna och ordna namn, dubbelvals-

avveckla och utse ersättare. Så länge riksdagen har utjämningsmandat och det förekommer valsedlar med samma kandidater i flera valkretsar är detta det enda möjliga sättet. Den nuvarande regleringen av sammanräkningen för riksdagsval kan jämföras med ett system där tre kommuner räknar var sin landstingsvalkrets. För att slutligt beräkna landstingets sammansättning skulle länsstyrelsen göra om alltsamman med samtliga förutsättningar. Den nuvarande ordningen medför extraarbete både hos länsstyrelserna och RSV.

Förslaget att sköta avprickning i röstlängden enbart via terminal kan i dagsläget inte accepteras av säkerhetsskäl. Skulle den elektroniska röstlängden svikta måste det finnas pappersutskrifter att tillgå. Några vinster för valförrättarna, utöver den marginella vinst som uppstår när maskinen räknar fram antalet avprickningar i längden, finns inte.

Länsstyrelsen i Kristianstads län anser att försök med optisk läsning av valsedlar bör ske vid länsstyrelsen i stället för, som utredningen föreslår, i vissa kommuner. Kostnaden för optisk utrustning blir dessutom lägre om den placeras hos någon länsstyrelse i stället för att spridas på flera kommuner.

Växjö kommun ifrågasätter om man behöver gå fram så försiktigt som utredningen föreslår när det gäller försöksverksamheten. Att flytta ansvaret för institutionsröstningen till kommunerna förefaller vara i princip riktigt. Röstmottagningen skulle då kunna användas med större flexibilitet. Det skulle dock medföra en tillkommande kostnad för kommunerna, en kostnad som tidigare torde ha belastat det centrala valanslaget. Ambulerande röstmottagning och förkortat öppethållande måste vara tillåtna möjligheter i små valdistrikt, där man vill hålla servicenivån uppe. Röstsedlarna bör redan till 1994 års val utformas så att de kan räknas maskinellt. Det är främst beträffande sammanräkningen som vinster kan göras med en datorisering av valen.

Umeå kommun anser att försöksverksamhet bör finnas inom alla verksamhetsområden i syfte att utveckla, effektivisera och förbilliga systemen; detta gäller även de allmänna valen. Kommunen saknar emellertid i förslaget en mer teknikorienterad viljeyttring som skulle kunna medföra ytterligare effektivitet och besparingar i valet.

PRO framhåller att institutionsröstningen måste genomföras på ett sätt som i största möjliga utsträckning motsvarar röstning i vallokal, bl.a. bör partierna ha möjlighet att dela ut valsedlar utanför den plats eller det rum där röstningen sker.

Kommunförbundet tillstyrker förslagen men pekar på svårigheten att få valdagens valförrättare att acceptera ytterligare uppdrag och förutsätter att de kostnader som de olika försöken medför för de deltagande kommunerna ersätts av staten.

Skälen för regeringens förslag

Den kritik som utredningens förslag fått i vissa avseenden är enligt

regeringens uppfattning inte av mera allvarligt slag än att en försöksverksamhet bör kunna genomföras i den omfattning och på det sätt som utredningen föreslår.

Prop. 1993/94:21

Valdistriktsindelning och röstmottagning

Ansaret för institutionsröstningen

Förtidsröstning genom posten kan ske på tillfälliga postkontor. Sådana postkontor kan, efter samråd med valnämnden och med vårdinrättningen, inrättas på sjukhus, ålderdomshem, kriminalvårdsanstalt eller liknande vårdinrättningar. Tillfälliga postkontor för röstmottagning får inrättas tidigast sju dagar före valdagen. I regel inrättas tillfälliga postkontor för röstmottagning på denna typ av institutioner söndagen före valdagen. Liksom när det gäller röstning på ordinarie postkontor är det posten som ensam ansvarar för röstningens genomförande. Posten kan dock begära att valnämnden utser ett visst antal personer att biträda postens röstmottagare vid institutionsröstningen. Även i de fall valnämnden utser sådana biträden är det posten som ansvarar för röstmottagningen.

Antalet väljare som röstar vid institutionsröstning har vid de senaste valen uppgått till omkring 40 000. Vid 1991 års val röstade 39 840 personer vid olika typer av institutioner. De flesta eller omkring 38 500 av dessa röstade vid sjukvårdsinrättningar, ålderdomshem och servicehus.

Kostnaderna för röstmottagningen vid institutioner söndagen före valdagen uppgick vid 1988 och 1991 års val till 4,2 respektive 5,8 milj. kr.

Röstningen vid institutioner, framför allt vid ålderdomshem, servicehem eller sjukhus, har ibland utsatts för kritik. Denna röstning genomförs många gånger i lokaler som är mindre lämpliga för röstning vilket leder till praktiska problem bl.a. vad gäller tillgänglighet och möjlighet att anordna avskilda platser för röstningen. Det är emellertid inte bara lokalernas utformning som föranleder problem. De väljare som finns på sjukhem, servicehem och ålderdomshem tillhör i allt större utsträckning en kategori som inte klarar ett eget boende med stöd från den kommunala hemtjänsten. Patienterna är ofta sängliggande eller rullstolsbundna och i stort behov av hjälp på grund av fysiska handikapp; många gånger beror hjälpbehovet också på att de är senila. Allt detta leder till att dessa väljare har ett stort behov av biträde vid röstningen; de har svårt att hålla isär valsedlar från olika partier, de kan inte själva stoppa ner valsedlarna i kuverten m.m. Genomförande av röstning vid denna typ av institutioner blir därför mycket komplicerad. Det kan också många gånger vara svårt att upprätthålla valhemligheten vid röstningen. Risken att denna grupp väljare utsätts av otillbörlig påverkan vid röstningen kan upplevas som stor.

Det finns anledning att ifrågasätta om inte ansvaret för institutionsröstningen bör överföras till kommunerna. Vad som talar i den riktningen

är att det torde finnas stora fördelar i att samla ansvaret för att organisera och genomföra all röstmottagning i den kommunala valnämndens regi. Därigenom skulle man kunna få en effektivare organisation när det gäller röstmottagningen. Mot detta kan i och för sig anföras att den nuvarande ordningen tycks fungera väl. Erfarna postfunktionärer har använts som röstmottagare vilket har varit till fördel för röstningens genomförande. Det kan också finnas en fördel i ett gemensamt riksövergripande ansvar, mot bakgrund av att de berörda institutionerna har olika huvudmän.

Resultatet av Postlagsutredningens förslag (Postlag SOU 1993:9) kan bli att Postens roll i valsammanhang omprövas. Det kan bli fråga om ett mer renodlat beställar - leverantörsförhållande. Utan att föregripa ett kommande ställningstagande i frågan finns det skäl att försöksvis prova en modell där kommunen intar beställarrollen och då kan välja mellan att utföra uppgiften i egen regi eller köpa tjänsten av annan t.ex. Posten.

Vi föreslår därför att försök görs enligt denna modell i samråd mellan Posten, RSV och berörda kommuner där kommunen får detta ansvar.

Röstmottagningen bör genomföras på motsvarande sätt som för närvarande. Röstmottagarna kontrollerar röstkort och identitet, delar ut valkuvert och övervakar att röstningen genomförs på ett korrekt sätt. Väljarens valkuvert tas emot och läggs, tillsammans med röstkortet, i ett särskilt kuvert. De röster som inte hör till kommunen skall sändas till respektive valnämnd. De röster som avgivits vid institutionsröstningen och som hör till kommunen skall sorteras och distribueras till respektive valdistrikt för att där ingå i den preliminära rösträkningen på valdagen.

En sådan försöksverksamhet kräver undantag från reglerna i 10 kap. 2 § tredje stycket vallagen. De närmare föreskrifterna om försöksverksamheten bör lämnas av RSV.

Ambulerande röstmottagning, m.m.

Arvodena till valförrättarna är den tyngsta posten när det gäller kommunernas kostnader för valens genomförande. Organisationen av röstmottagningen i glesbygden är dessutom ett speciellt problem. Det är mycket svårt att på ett rationellt sätt lösa frågan om rimlig servicenivå samtidigt som kravet på skydd av valhemligheten skall uppfyllas.

Det är angeläget att man söker finna lösningar på såväl kostnads- som serviceproblemen. En tänkbar lösning kan vara att använda sig av en s.k. ambulerande röstmottagning, en annan att tillåta flera vallokaler med begränsat öppethållande i ett valdistrikt. Man kan också tänka sig att röstmottagningen sker på annat sätt t.ex. att röstmottagarna söker upp väljarna och då för med sig valurnan. Innan dessa former av röstmottagning görs generella bör de också enligt regeringens mening genomföras på försök i vissa kommuner. Sådana försök kräver undantag från vissa bestämmelser om röstningen i 8 kap. vallagen men också vissa bestämmelser när det gäller röstning i vallokal i 9 kap. vallagen.

Vid utarbetande av de närmare föreskrifterna om försöksverksam-

heternas genomförande är det naturligtvis viktigt att försöken kommer att genomföras på ett sådant sätt att väljarnas valhemlighet garanteras samtidigt som säkerheten i valförfarandet kan upprätthållas.

Undantag från reglerna om preliminär rösträkning och slutlig sammanräkning

Maskinell räkning av valsedlarna

När det gäller frågan om tekniska hjälpmedel i valförfarandet har utredningen stannat för att själva rösträkningen bör vara det mest lämpliga område som sådana hjälpmedel kommer till rätt användning.

De pappersvalsedlar som används bör därför anpassas till någon form av elektronisk avläsning. Därigenom bör man kunna uppnå effektivitetsvinster i valförfarandets sammanräkningsfas.

Genom en försöksverksamhet kan man få ett underlag för bedömningen vilka organisatoriska och ekonomiska konsekvenser ett system med maskinell sammanräkning kan få om det införs i hela eller vissa delar av landet.

Sådana försök bör därför genomföras i olika kommuner vid 1994 års val. Vid försökens genomförande bör man undersöka om det med hjälp av optisk läsning av valsedlarna också är möjligt att samordna den preliminära rösträkningen och den slutliga sammanräkningen. Ett sätt att minska kommunernas kostnader för valförrättare är att liksom i Norge och Danmark göra mycket stora distrikt i större tätorter och att i dessa valdistrikt ordna en rationell röstmottagning. Detta förutsätter dock att problemen med rösträkningen kan lösas.

Genom försök med optisk läsning eller försök med andra tekniska hjälpmedel bör rösträkningen kunna förenklas i sådan grad att man samtidigt kan göra försök med riktigt stora distrikt. Det bör även här vara RSV som i samråd med den regionala och kommunala valnämnden ger de närmare föreskrifterna om försöksverksamhetens genomförande.

Slutlig rösträkning av valnämnden

En möjlighet till att bringa ned kostnaderna för valadministrationen kan vara att förändra ansvarsfördelningen när det gäller den preliminära och slutliga sammanräkningen. Ett sätt att rationalisera rösträkningsproceduren kan vara att göra enligt följande.

Med början dagen efter valet genomför valnämnderna en slutlig sammanräkning av valsedlarna. Valnämnden räknar alla giltiga, oförändrade valsedlar och delar upp dem efter listtyp. Ogiltiga valsedlar är de valsedlar som saknar partibeteckning t.ex. blanka valsedlar eller valsedlar som avsiktligt märkts. Med förändrade valsedlar menas valsedlar som innehåller strykningar, tillskrivna namn eller andra markeringar utan att valsedlarna skall räknas som "märkta".

I försöksverksamheten skall valnämnden behålla de oförändrade valsedlarna och överlämna de ogiltiga och förändrade valsedlarna till länsstyrelsen tillsammans med ett protokoll över resultatet av den rösträkning som gjorts av valnämnden.

Sådana försök bör kunna ge underlag för en bedömning om sammanräkningsproceduren verkligen behöver ta så stora resurser i anspråk som det i dag är fråga om. Man skulle också få ett underlag för att bedöma vilka ökade kostnader som skulle uppkomma för kommunerna.

Slutlig sammanräkning och mandatfördelning vid val till riksdagen

Den slutliga sammanräkningen innebär för närvarande att länsstyrelserna i första hand granskar och räknar valsedlarna. Röstfördelningen redovisas därefter på den s.k. listtypförteckningen. Denna förteckning upprättas för varje val och innehåller följande uppgifter.

- * Röstfördelning per lista inom varje parti
- * Antalet oförändrade valsedlar resp. förändrade för varje lista
- * Antalet partimarkerade valsedlar per parti
- * Antalet ogiltiga valsedlar
- * I förekommande fall antalet röster i gruppen "övriga partier"

Förteckningen lämnas därefter för registrering hos skattemyndigheten. Sedan länsstyrelsen kontrollerat de uppgifter som registrerats ADB-bearbetas uppgifterna av skattemyndigheten enligt följande.

1. Partiernas röstetal inom varje valkrets summeras.
2. Mandatfördelning mellan partier (gäller inte riksdagsval).
3. Kandidatnamn inom partierna ordnas, den s.k. namnordningen tas fram.
4. Vid behov sker s.k. dubbelvalsavveckling i landstingsval, valkretsindelad kommun eller val till kyrklig samfällighet.
5. Ersättare utses vid kommunalval och kyrkliga val. I riksdagsvalet ordnas ersättarnas namn.
6. Sammanräkningsprotokollet skrivs ut.
7. Stommar till bevis för valda ledamöter och ersättare skrivs ut.

När det gäller namnordningen i riksdagsvalet registrerar skattemyndigheten det antal mandat varje parti förväntas få i valkretsens. Detta antal bestäms i samråd med RSV mot bakgrund av den preliminära mandatfördelning som gjorts efter den s.k. onsdagsräkningen.

RSV har i sin förstudie av kostnaderna för utveckling av framtida ADB-stöd för valadministrationen (Dnr 30 14833/92) föreslagit att RSV skall genomföra den slutliga namnordningen och mandatfördelningen på grundval av den röstfördelning som lagts fast av de regionala valmyndigheterna och att de regionala valmyndigheternas hantering av riksdagsvalet

avbryts efter sammanräkningen och att RSV inte bara gör mandatfördelningen utan också bestämmer ordningen mellan kandidaterna. På detta sätt skulle det slutliga resultatet för riksdagsvalet kunna tas fram snabbare.

En ändring av den slutliga sammanräkningen i enlighet med RSV:s förslag kräver ändringar i 14 kap. 3 och 7 §§ vallagen. Vid valen år 1994 bör genomföras relativt omfattande försök när det gäller den slutliga sammanräkningen. Det slutliga ställningstagandet till frågan hur den slutliga sammanräkningen skall utformas i framtiden kommer att bero bl.a. på hur de olika försöken faller ut. Något förslag av det innehåll som RSV föreslagit läggs därför inte fram nu. Däremot bör det vara möjligt att som försöksverksamhet vid valen år 1994 medge särskilda undantag från reglerna i 14 kap. 3 och 7 §§ vallagen. Sådana undantag bör beslutas av regeringen.

Annan försöksverksamhet

När det gäller försöksverksamheten beträffande röstlängderna bör man i vissa vallokaler ha röstlängderna i en personator i stället för på papper. Avprickning i röstlängden skulle i så fall kunna göras med hjälp av streckkoder eller liknande. Detta bör samordnas med försöken med större valdistrikt. I de förslag som lämnas när det gäller den allmänna och särskilda röstlängden förutsätts inte att röstlängderna endast tas ut på papper. Någon särskild lagregel avseende röstlängd på elektroniskt medium behövs därför inte för att kunna genomföra denna typ av försöksverksamhet.

Försöksverksamhetens inriktning

Av vikt är att centrala valmyndigheten aktivt stimulerar försöksverksamheten. Myndigheten bör därför ha relativt fria händer att styra verksamheten på det sätt som anses lämpligt. Viktigt är emellertid att försöksverksamheten genomförs på sådant sätt att en noggrann och meningsfull utvärdering kan göras.

9 Brevröstning i Förbundsrepubliken Tyskland och i Schweiz

Regeringens förslag: Brevröstning i Förbundsrepubliken Tyskland och i Schweiz skall vara möjlig också vid 1994 års val.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens förslag beträffande Schweiz men innebär att möjligheten att brev rösta från Tyskland tas bort.

Remissinstanserna: *Utrikesdepartementet* påpekar att en förutsättning för röstmottagning vid utlandsmyndighet i Förbundsrepubliken Tyskland är att ansökan härom görs minst sex månader före det aktuella valet och därför bör en brevröstningslag innefatta även Tyskland.

Skälen för regeringens förslag: Utredningens förslag att undanta Förbundsrepubliken Tyskland har föranletts av att Tyskland numera förklarat sig villigt att tillåta röstmottagning vid de svenska utlandsmyndigheterna där. Som UD framhållit, vilket utredningen också uppmärksammat, är det emellertid tveksamt om en sådan röstmottagning kan anordnas vid extra val eller folkomröstning före de ordinarie valen år 1997. De tider som gäller för detta innebär att det vid ett extra val eller folkomröstning knappast går att efterleva de tyska kraven. Mot bakgrund härav bör en brevröstningslag även i fortsättningen avse också Förbundsrepubliken Tyskland. Regeringen förordar därför en sådan ny lag motsvarande den som i dag gäller, men med de skillnader som föranleds av förslagen i övrigt i denna proposition angående valförfarandet.

10.1 Förslaget till lag om ändring i vallagen

Ändringarna i lagen innebär bl.a. att de särskilda anmärknings- och rättelseförfarandena slås samman till ett enhetligt rättelseförfarande. Bestämmelser som gäller dessa särskilda förfaranden och om kungörelse i vissa fall finns i 4 kap. 5, 8, 10, 17 och 21 §§. Vidare innebär ändringarna att den särskilda makeröstningen slopas. Bestämmelser om denna typ av röstning finns i 11 kap. 1 och 2 §§. Dessa paragrafer skall därför upphävas.

4 kap.

1 §

Den allmänna röstlängden skall också i fortsättningen föras med hjälp av automatisk databehandling. Innehållet i folkbokföringsregistret skall ligga till grund för röstlängden.

Den allmänna röstlängden skall upprättas varje år. Med att röstlängden är upprättad menas att de uppgifter som skall finnas i folkbokföringsregistret per den 1 juli skall vara överförda till röstlängden. Tidpunkten för när längden skall vara upprättad har bestämts till den 15 juli.

Till skillnad från vad som gäller i dag skall en utskrift av längden bara göras under år då val skall hållas. Under andra år skall längden bara finnas tillgänglig via terminal. Utskrift av längden skall också göras då allmänna folkomröstningar skall hållas och om en kommun beslutat att hålla en kommunal folkomröstning.

Med utskrift av längden menas i första hand att uppgifterna i registret skrivs ut på papper. Möjligheten att ta ut röstlängden på diskett bör emellertid kunna utnyttjas vid den försöksverksamhet som föreslås.

2 §

Den avgörande tidpunkten när det gäller vem som skall tas upp i den allmänna röstlängden och till vilket valdistrikt en person skall hänföras, flyttas fram från den 1 juni till den 1 juli. Samma tidpunkt skall gälla i fråga om den särskilda röstlängden, se 12 §. Det är således de uppgifter som hänför sig till tiden före den 1 juli som skall ligga till grund för längden. På detta sätt kommer uppgifter om t.ex. flyttningar eller beslut om svenskt medborgarskap som hänför sig till tiden före den 1 juli att hinna registreras innan röstlängden upprättas. Detta tillvägagångssätt bör tillämpas också i fortsättningen.

Genom att tidpunkten för röstlängdens upprättande flyttas fram kommer de personer som flyttar före den 1 juli och som anmäler detta till skattemyndigheten senast vid denna tidpunkt att kunna rösta i "rätt" valdistrikt. Det nya folkbokföringssystemet kommer i sig att leda till en

förbättring för de väljare som flyttar strax före avstämningsdagen. De uppgifter som lämnats till skattemyndigheten för att tas in i folkbokföringen registreras snarast möjligt.

För den som har flyttat skall den tidpunkt när han blivit folkbokförd i sitt nya hemvist i princip vara avgörande. Den som flyttar *efter* den 1 juli men före den 1 september då röstlängden börjar gälla, skall tas upp i röstlängden där han enligt skattemyndighetens personband var folkbokförd den 1 juli.

3 §

I paragrafen sägs att allmän röstlängd skall hållas tillgänglig för granskning hos skattemyndigheten varje vardag under tiden den 16 juli - 25 augusti. En väljare skall kunna se om uppgifterna i röstlängden beträffande honom är riktiga. Denna kontroll skall kunna ske på plats hos skattemyndigheten via terminal men uppgifterna skall också kunna inhämtas per telefon. Röstlängden skall bara finnas tillgänglig hos skattemyndigheten. Den skall således inte vara framlagd hos länsstyrelsen eller hos någon valnämnd.

Röstlängden skall vara upprättad senast den 15 juli. Som vi anmärkt under 1 och 2 §§ bör t.ex. beslut om svenskt medborgarskap som fattats före den 1 juli men också uppgifter om flyttningar hinna registreras i folkbokföringen innan röstlängden upprättas. Under ordinarie valår kommer också underlaget för röstkort att tas ut per den 15 juli. På röstkortet anges de uppgifter beträffande väljaren som finns i den allmänna röstlängden. För att väljarna inför ett ordinarie val skall ha en rimlig möjlighet att kontrollera de uppgifter som finns i röstlängden skall röstkortet skickas till väljarna i början av augusti, se 7 kap. 2 §.

Från och med den 16 juli skall, om denna dag inte är lördag eller söndag, granskning av längden vara möjlig för den väljare som vill kontrollera uppgifterna i den allmänna röstlängden.

Eftersom röstlängderna enbart skall hållas tillgängliga inom skatteförvaltningen blir det naturligt att informationen om var röstlängden skall hållas tillgänglig lämnas av centrala valmyndigheten, RSV. Den skyldighet som centrala valmyndigheten har enligt 7 kap. 4 § att sprida kännedom bland allmänheten om de bestämmelser som gäller i val skall alltså gälla även den information som behövs till allmänheten när det gäller tid och plats där röstlängden skall hållas tillgänglig under denna period. Informationen kan lämnas på samma sätt som annan information om valet. RSV har i detta sammanhang använt sig av informationsinslag i TV och radio men också annonsering i vissa tidningar. Genom detta system kan kungörelsekravet som funnits tidigare tas bort.

Bestämmelsen att röstlängden skall vara upprättad vid en viss tidpunkt och att den skall hållas tillgänglig för granskning under en viss tid innebär inte någon inskränkning av den rätt att få ta del av allmänna handlingar som föreskrivs i 2 kap. tryckfrihetsförordningen. För den som

4 §

I paragrafen regleras det nya enhetliga rättelseförfarandet. Någon möjlighet att påtala att en *annan* person felaktigt tagits upp i röstlängden skall inte längre finnas. Vad man kan begära rättelse av är fel som hänför sig till den som påtalar felet. De fel det kan röra sig om är framför allt att en person felaktigt inte tagits upp i röstlängden eller att han tagits upp i ett valdistrikt där han inte är folkbokförd. Det är folkbokföringsuppgifterna per den 1 juli som bildar utgångspunkten. Om väljaren flyttat efter den 1 juli eller om han flyttat tidigare men inte anmält flyttningen senast den 1 juli skall någon rättelse inte ske. Motsvarande skall gälla beträffande den som ändrat namn. När det gäller beslut om svenskt medborgarskap skall beslutet vara fattat senast den 1 juli.

I andra stycket sägs uttryckligen att omständigheter som inträffat efter den 1 juli inte får ligga till grund för rättelse. Med omständighet menas här t.ex. ett beslut om svenskt medborgarskap eller en anmälan om flyttning. Om beslutet fattats efter den 1 juli eller om anmälan kommit in till skattemyndigheten efter denna tidpunkt kan detta inte ligga till grund för någon rättelse. I och för sig framgår det redan av 2 § att uppgifterna i folkbokföringen per den 1 juli skall ligga till grund för uppgifterna i röstlängden. Motsvarande regel framgick för övrigt motsattsvis i den nu upphävda 5 §. Där föreskrevs nämligen att den mot vilkens rösträtt anmärkning framställt fick åberopa omständighet som inträffat efter avstämningsdagen för att värja sin rösträtt. Detta var ett undantag från huvudregeln som innebar att den som hade framställt anmärkning mot längden för egen del bara fick åberopa omständigheter som inträffat före avstämningsdagen. Som nämnts föreslår vi att möjligheten att angripa en annan persons rösträtt skall tas bort. Något undantag från huvudregeln behöver man därför inte. Regeln bör ändå uttryckligen finnas med i lagtexten.

Begäran om rättelse skall göras senast den 25 augusti. En sådan begäran skall göras skriftligen.

Prövningen skall ske efter hand som ärendena är färdiga att avgöras. Ett beslut om rättelse skall gerast föras in i röstlängden. I samband med detta skall väljaren automatiskt få ett nytt röstkort.

Det är skattemyndigheten som både fattar och för in beslut om rättelser. Fram till den 1 september då röstlängden börjar gälla skall samtliga ärenden om rättelse ha behandlats och förts in i röstlängden. Kommer en begäran om rättelse in för sent skall den inte tas upp till prövning. Detta framgår redan av att det finns en viss tid utsatt för när begäran om rättelse skall ske. Det finns därför inte anledning att särskilt ange detta i bestämmelsen.

Rättelse av uppgifter i den allmänna röstlängden kan emellertid inte

bara ske med stöd av vallagen utan också med stöd av reglerna om rättelse i förvaltningslagen (1986:223). Denna lag gäller också för skattemyndigheten i dess myndighetsutövning. I förvaltningslagen 26 § sägs att ett beslut som innehåller en uppenbar oriktighet till följd av myndighetens eller någon annans skrivfel, räknepel eller liknande förbiseende, får rättas av den myndighet som har meddelat beslutet.

Att begäran om rättelse skall göras skriftligen innebär därför inte att myndigheten kan underlåta att, på eget initiativ, rätta uppgifter i röstlängden med stöd av reglerna i förvaltningslagen. Om ett fel som innebär en uppenbar oriktighet påtalas muntligen under tiden den 16 juli - 25 augusti skall myndigheten ta upp frågan om rättelse av uppgiften med stöd av förvaltningslagen. Detta gäller också om ett sådant fel påtalas efter den 25 augusti. Även om ett fel påtalas efter den 1 september då röstlängden skall börja gälla skall längden rättas om det är fråga om uppenbara oriktigheter. Att röstlängden börjat gälla hindrar således inte att man rättar längden enligt förvaltningslagens regler om rättelse.

Att begäran om rättelse görs på det sätt som sägs i 4 § dvs. genom en skriftlig begäran inom föreskriven tid har däremot betydelse för frågan om vem som skall ha rätt att överklaga utgången av valet. Om han inte får sin begärda rättelse och därför inte blev röstberättigad i valet har han enligt 15 kap. 4 § rätt att överklaga valet hos Valprövningsnämnden.

Alla rättelser skall föras in i röstlängden. Om längden finns utskriven på papper eller annat medium så skall beslutet föras in inte bara i huvudregistret utan också i utskriften av längden. Strax före valdagen kan det därför möta praktiska svårigheter att föra in rättelser i röstlängden. Skattemyndigheten har här ett ansvar för att det finns en beredskap för att föra in denna typ av rättelser i längden åtminstone fram till dagen före valdagen.

6 §

Ändringen är en följd av att skattemyndigheten skall fatta beslut i fråga om rättelse av röstlängd. Beslut över anmärkning mot röstlängd kan enligt de regler som nu gäller bara överprövas i samband med att man överklagar det val där beslutet har gällt. Beslut om rättelse enligt 4 § skall meddelas senast den 1 september. Under ordinarie valår skall val hållas inom ett par veckor. Det blir då inte möjligt att hinna överpröva ett sådant beslut innan valet hållits.

Röstlängden gäller under tiden 1 september - 31 augusti. Även under år då det inte skall hållas något ordinarie val står det vanliga rättelseförfarandet öppet för den enskilde. Även under icke-valår kan det ju vara väsentligt för honom att finnas med i röstlängden. Under längdens giltighetstid kan det nämligen utlysas ett extra val eller en folkomröstning.

Enligt de regler som gäller i dag finns det inte någon formell möjlighet att överklaga länsstyrelsens beslut i ett anmärkningsärende om det inte hålls ett val under längdens giltighetstid. Med hänsyn till att det är

samma myndighet som både handlägger folkbokföringsärendena och frågan om rättelse av röstlängd kan man ifrågasätta om det inte borde införas en möjlighet att överklaga skattemyndighetens beslut om rättelse under icke-valår. Emot en sådan möjlighet kan det göras invändningar av praktisk natur. Under år då det inte skall hållas val i september kommer inte några röstkort att sändas ut till väljarna. Antalet väljare som blir uppmärksammade på eventuella felaktigheter i röstlängden och som begär rättelse torde bli mycket litet. Att skapa en särskild möjlighet för väljarna att överklaga skattemyndighetens beslut under icke-valår framstår inte som rimligt. Ett beslut om rättelse skall också i fortsättningen enbart kunna överklagas i samband med överklagande av det val vid vilket beslutet gällt.

Det bör här framhållas att det är folkbokföringsuppgifterna som ligger till grund för uppgifterna i röstlängden. Den som anser att ett beslut om folkbokföring är fel kan naturligtvis överklaga detta beslut på vanligt sätt. Innebär ett nytt beslut i folkbokföringsärendet att den enskilde får gehör för sina synpunkter kommer detta i sin tur att slå igenom vid upprättandet av nästa röstlängd.

7 §

Förslaget innebär införande av ett enhetligt rättelseförfarande i fråga om den allmänna röstlängden. Det särskilda rättelseinstitutet i nuvarande 8 § upphävs och som en följd av det skall hänvisningen till 8 § tas bort.

9 §

Ändringen föranleds av att skattemyndigheten och inte länsstyrelsen skall rätta längden om den förklarats felaktig på grund av talan som förts i samband med överklagande av val.

12 §

Den avgörande tidpunkten när det gäller vem som skall tas upp i röstlängden och till vilket valdistrikt en person skall hänföras, flyttas fram från den 1 juni till den 1 juli. Att bestämmelserna i andra stycket upphör föranleds av att anmärkningsförfarandet tas bort också beträffande den särskilda röstlängden.

13 §

Ändringen föranleds av ändringen i 12 §.

14 §

Ändringen föranleds av att anmärkningsförfarandet slopas.

Ändringen i bestämmelsen motsvarar den i 3 §, se specialmotiveringen till den bestämmelsen. Också den särskilda röstlängden skall hållas tillgänglig för granskning hos skattemyndigheten.

16 §

Något sammanträde för prövning av ärendena om rättelse skall inte hållas inom ramen för det nya rättelseförfarandet. Se också specialmotiveringen till 4 §.

I paragrafen regleras möjligheterna att begära rättelse av den särskilda röstlängden. Sådan begäran kan göras av den som anser att han felaktigt inte blivit upptagen i längden eller att den som blivit upptagen i längden anser att någon uppgift beträffande honom är fel.

Eftersom det också i fortsättningen är RSV som upprättar den särskilda röstlängden är det naturligt att det är RSV som också i fortsättningen skall behandla en begäran om rättelse.

Om RSV beslutar att en person skall tas upp i längden skall beslutet omedelbart föras in i längden. Om längden inte finns i utskrift på papper skall RSV föra in uppgifterna i ADB-registret. I de fall då beslutet fattas först under dagarna före valdagen är det nödvändigt att det finns en beredskap inom skatteförvaltningen som gör det möjligt att snabbt föra in de nya uppgifterna i den utskrift av längden som berörs.

18 §

Bestämmelsen motsvarar 6 och 9 §§ i fråga om den allmänna röstlängden. Den innebär vidare att RSV:s beslut i ärenden i fråga om en begäran att någon skall tas upp i den särskilda röstlängden endast skall kunna överklagas på motsvarande sätt. Se specialmotiveringen till 6 §.

20 §

Eftersom det även i fortsättningen är RSV som har det övergripande ansvaret för den särskilda röstlängden bör RSV också besluta i fråga om vilken vallokal denna skall vara tillgänglig och det senast den dag som enligt 15 § är sista dag för granskningsperioden.

6 kap.

5 §

I paragrafens första stycke har den ändringen gjorts att för de partier som uppnår enprocentsgränsen skall gratiskvoten i riksdagsvalet beräknas så

att den motsvarar tre gånger antalet röstberättigade i valkretsen. I andra stycket finns motsvarande ändring när det gäller valen till kommun- och landstingsfullmäktige. Ett parti som betalat sina valsedlar i förskott och som i det förestående valet blir representerat i den församling valet gäller skall ha tillbaka så mycket som motsvarar antalet röstberättigade.

I tredje stycket har den ändringen gjorts att antalet röstberättigade skall beräknas på grundval av folkbokföringen den 1 november föregående år. Ändringen innebär ingen ändring i sak utan innebär bara en anpassning till vad som nu gäller mot bakgrund av att institutet mantalsskrivning inte längre finns kvar.

6 §

Se specialmotiveringen till 5 §.

7 §

I paragrafen har gjorts den ändringen att valsedelsblanketter och valsedlar skall kunna förses med särskild beteckning för att underlätta räkningen av dem. Valsedelsblanketter och valsedlar skall inte bara kunna förses med särskilda siffer- eller bokstavs-beteckningar utan också annan beteckning som underlättar räkningen av valsedlarna. Med räkning av valsedlar menas här både den preliminära rösträkningen och den slutliga sammanräkningen. Ändringen skall göra det möjligt att förse valsedlar med t.ex. streckkoder för att man skall kunna använda optiska läsare vid räkningen av rösterna. Se också förslaget till försöksverksamhet vid de ordinarie valen år 1994.

7 kap.

2 §

Alla röstkort skall upprättas av skattemyndigheten. Kontrollen av innehållet i den allmänna röstlängden kommer från väljarnas sida att i fortsättningen ske mot uppgifterna på röstkortet. Under ordinarie valår bör röstkortet därför sändas till väljarna i så god tid att de hinner begära att uppgifterna rättas. I andra stycket har därför den ändringen gjorts att röstkortet skall sändas till de röstberättigade senast 45 dagar före ordinarie valdag. Om valdagen är den 15 september skall röstkortet skickas ut den 1 augusti, om valdagen i stället är den 20 september skall de i stället skickas ut den 6 augusti. Inför extra val eller folkomröstning skall röstkortet liksom nu sändas till de röstberättigade senast 16 dagar före valdagen. Utsändandet av röstkortet har i dessa fall inte så nära samband med möjligheterna att rätta röstlängden. Sådana val kan ju utlysas till annan tid än september.

Ändringen i andra stycket är en följd av att skattemyndigheten skall ansvara för upprättandet av alla röstkort. I detta stycke har också den ändringen gjorts att sökanden inte skall behöva uppge sitt hemvist där han är upptagen i allmän röstlängd. Ändringen hänger samman med att uppgifterna i folkbokföringen i sin helhet bygger på personnummer och att övriga uppgifter registreras automatiskt.

I det fjärde stycket sägs att röstkort inte får lämnas ut före den 15 juli. Enligt 4 kap. 1 och 12 §§ skall den allmänna respektive den särskilda röstlängden vara upprättad senast denna dag. Innan längden är upprättad skall väljaren inte kunna få ut något röstkort.

8 kap.

3 §

I stället för röstkort har väljare vid röstning hos utlandsmyndighet eller på fartyg kunnat visa upp giltigt svenskt pass. Det uttryckliga kravet på att väljaren, om han inte kan visa upp röstkort, skall förete giltigt svenskt pass har tagits bort. I stället sägs i lagtexten att väljaren skall visa upp giltig identitetshandling. Det skall naturligtvis även i fortsättningen vara möjligt att legitimera sig med sitt svenska pass men det skall inte vara det enda sättet att legitimera sig. Genom denna ändring underlättar man för svenskar som vistas i våra nordiska grannländer att rösta där eftersom de sällan har sitt pass med sig.

Att en väljare inte längre skall behöva visa upp sitt pass torde inte leda till några praktiska problem för röstmottagarna hos utlandsmyndigheter eller på fartyg. Inte heller torde risken öka för att en röst från en person som inte är röstberättigad kommer att bli godkänd.

7 §

De särskilda innerkuverten vid röstning genom valsedelsförsändelse skall tas bort. Det skall bara förekomma en typ av kuvert, *valkuvert*, för att lägga en valsedel i. I första stycket har det vidare lagts till att valsedelsförsändelse kan lämnas genom lantbrevbärare. Genom tillägget blir det tydligt att lantbrevbäraren inte är bud. Övriga ändringar i paragrafen hänger samman med att de särskilda innerkuverten tas bort.

8 §

Ändringarna hänger samman med att de särskilda innerkuverten tagits bort. I övrigt har endast språkliga ändringar gjorts.

Ändringarna hänger samman med att de särskilda innerkuverten tagits bort. I övrigt har endast språkliga ändringar gjorts.

10 kap.

8 §

Ändringen i andra stycket hänger samman med att det inte längre skall finnas ett krav på att väljaren visar upp ett svenskt pass.

Ändringen i tredje stycket motsvarar ändringen i 8 kap. 3 § andra stycket.

14 §

Ändringen i andra stycket motsvarar ändringen i 8 § tredje stycket.

11 kap.

3 §

Om en väljare på grund av sjukdom, rörelsehinder eller hög ålder inte kan inställa sig i sin vallokal kan han rösta genom bud. Det är väljaren som avgör om han är förhindrad att inställa sig i vallokalen. Väljaren skall intyga att han på grund av sjukdom, rörelsehinder eller hög ålder inte kunnat inställa sig i vallokalen. Två andra personer, nämligen budet och vittnet, skall också intyga detta.

Kretsen av släktingar eller andra närstående som får vara bud har utökats med make, makes barn, sambo och sambos barn.

Begreppet "vårdare" har ersatts med uttrycket "den som yrkesmässigt eller på ett därmed likartat sätt ger väljaren vård av mera varaktigt slag". Vad det kan röra sig om är t.ex. personal på vårdhem eller inom den kommunala hemtjänsten. Däremot kan en person som endast är på tillfälligt besök hos väljaren inte inordnas i denna kategori. Om en person som saknar anhöriga blir akut sjuk under valdagen och han eller hon inte har någon som mera varaktigt ger honom vård kan han inte använda sig av ett sådant bud.

En utgångspunkt när det gäller vem som skall kunna vara bud är, att budet bör vara en person som väljaren känner förtroende för på ett mera allmänt plan. En väljare kan naturligtvis känna ett sådant förtroende för andra än släktingar eller personer som ger honom vård. Väljaren kan t.ex. hysa ett sådant förtroende för en granne som hjälper honom med t.ex. bank- och postärenden. Om en väljare brukar få hjälp med

personliga angelägenheter av en person skall den personen också kunna vara bud. I paragrafens första stycke har därför gjorts det tillägget att den som på annat sätt brukar hjälpa väljaren i personliga angelägenheter får också vara bud. Med detta tillägg skall också de personer som är satta under förvaltare enligt föräldrabalkens regler kunna använda förvaltaren som bud.

Den kategori väljare som måste använda sig av bud vid röstningen tillhör en grupp som ofta är särskilt utsatt. För att man efter valet skall kunna kontrollera vem som uppträtt som bud skall budet på ytterkuvertet anteckna sitt namn, sitt personnummer och sin adress. När det gäller att motivera bestämmelsen om personnummer beträffande budet har detta utvecklats närmare i den allmänna motiveringen. Tillsammans med den nya bestämmelsen i 7 § andra stycket som föreskriver att ytterkuverten skall bevaras under den tid som valet gäller, dvs. fram till dess att nästa val har vunnit laga kraft, skall man alltså i fortsättningen kunna utreda vem som varit bud.

Vittnet bör vara en person som inte tillhör väljarens allra närmaste anförvanter. Därför skall inte heller väljarens sambo eller dennes barn kunna vara vittne.

Slutligen anges i paragrafen att budröstning också skall kunna ske på fartyg.

4 §

Ändringen hänger samman med ändringen i 3 §; valsedelsförsändelse skall alltså kunna lämnas genom bud också på de fartyg där röstmottagning anordnas.

5 §

Ändringen i andra stycket föranleds av att de särskilda innerkuverten tagits bort. Ändringen när det gäller kretsen av de personer som inte får vara vittne överensstämmer med den ändring som gjorts i 3 §.

6 a §

I stället för att väljaren skall ange dagen för valsedelsförsändelsens upprättande på ytterkuvertet skall han intyga att han inte anordnat den tidigare än vad som sägs i paragrafens första och andra stycke. Genom denna ändring minskar man risken för att valsedelsförsändelser underkänns därför att väljaren av misstag angivit fel datum eller utelämnat datum.

Om en valsedelsförsändelse lämnas i vallokal och den är i föreskrivet skick skall valförrättaren öppna ytterkuvertet och kontrollera de valkuvert som väljaren ställt i ordning. Kan kuverten godtas skall de läggas ner i urnan.

I andra stycket sägs att ytterkuvertet för valsedelsförsändelsen skall sparas. Valnämnden skall förvara sådana kuvert till dess nästa val har vunnit laga kraft. Se också under specialmotiveringen till ändringarna i 3 §.

8 §

Ändringarna i första stycket är följdändringar. De föranleds av att väljaren inte längre särskilt skall ange dagen för när han ställde i ordning valsedelsförsändelsen.

Ändringarna i andra stycket är också följdändringar. De hänger samman med att väljarens identitet skall kunna styrkas också på annat sätt än med hans pass.

9 §

Ändringarna föranleds av att de särskilda innerkuverten tagits bort. I övrigt har bara språkliga ändringar gjorts.

12 kap.

4 §

Ändringen i tredje stycket föranleds av att de särskilda innerkuverten tagits bort. I övrigt har endast språkliga ändringar gjorts.

13 kap.

4 §

Ändringen i tredje stycket föranleds av att de särskilda innerkuverten tagits bort. I övrigt har endast språkliga ändringar gjorts.

Det nya fjärde stycket motsvarar 11 kap. 7 § fjärde stycket. Ytterkuverten för valsedelsförsändelse skall tas om hand av valförrättaren och överlämnas till valnämnden. Valnämnden skall förvara ytterkuverten under den tid valet gäller. Syftet med detta är att man skall kunna kontrollera om det förekommit oegentligheter. Ytterkuverten kan givetvis också få betydelse för att man skall kunna undanröja eventuella miss-

tankar om oegentligheter.

Kuverten skall bevaras av valnämnden till dess nästa val har vunnit laga kraft. Efter att ett val hållits kommer det, fram till dess att det valet vunnit laga kraft, att finnas ytterkuvert för valsedelsförsändelser från två val hos valnämnden.

5 §

Ändringarna i paragrafens första stycke föränleds av att de särskilda innerkuverten tagits bort. I övrigt har endast språkliga ändringar gjorts.

6 §

Ändringen föränleds av att de särskilda innerkuverten tagit bort. I övrigt har endast språkliga ändringar gjorts.

9 §

Det förekommer inte så sällan, framför allt i stora kommuner, att fönsterkuvert kommer till valnämnden efter det att den s.k. onsdagsräkningen påbörjats. Sådana kuvert skall enligt nuvarande regler läggas åt sidan och inte räknas av valnämnden. Om fönsterkuverten kommer in innan förräkningen kommit så långt att valurnan beträffande något val har tömts skall fönsterkuverten i fortsättningen tas med i valnämndens preliminära rösträkning. Det preliminära valresultatet skall så långt möjligt överensstämja med det slutliga resultatet. Så många röster som möjligt bör därför ligga till grund för detta preliminära resultat. Övriga ändringar föränleds av att de särskilda innerkuverten tagit bort.

10 §

I paragrafen sägs att om ett fönsterkuvert kommer in efter det att någon valurna tömts så läggs kuvertet utan vidare åtgärd åt sidan. Kuverten skall därefter läggas in i ett eller flera omslag som förseglas och förses med anteckning om innehållet. Dessa omslag skall sedan enligt 11 § sändas till länsstyrelsen för att där finnas med i den slutliga sammanräkningen.

14 kap.

4 §

Bestämmelsens nuvarande lydelse innebär att om det finns fler än *tre* valsedlar i ett valkuvert så är alla dessa valsedlar ogiltiga. Denna gränsdragning framstår inte som rationell. Förslaget innebär att om det

finns flera identiska valsedlar i ett valkuvert så skall *en* av valsedlarna godkännas. Om valsedlarna inte är identiska men har samma partibeteckning så skall rösten tillgodoräknas partiet, men namnen på valsedeln skall anses obefintliga. I praktiken innebär detta att en av dessa valsedlar godkänns som en partimarkerad valsedel.

8 §

Enligt de bestämmelser som för närvarande gäller skall alla valsedlar, godkända som underkända, förvaras till utgången av den tid för vilket valet gäller, dvs. fram till dess att nästa val har vunnit laga kraft. För detta ändamål krävs relativt omfattande arkivutrymme. Det är angeläget att begränsa antalet valsedlar som skall förvaras.

Antalet godkända valsedlar för respektive listtyp framgår av protokollet över den slutliga sammanräkningen. Vid sammanräkningen görs också en namnordning mellan de kandidater som deltagit i valet. Om det under löpande valperiod skall utses en ersättare för en ledamot som avgått eller avlidit, används uppgifterna i protokollet respektive namnordningen. I vissa fall kan strykningar eller tillägg på förändrade valsedlar ha betydelse när det gäller att utse ny ledamot eller ersättare för ledamot. Det förekommer därför att man måste gå tillbaka till de förändrade valsedlarna för att kunna utse rätt kandidat. De godkända valsedlar som inte är förändrade, dvs. inte har några strykningar eller tillägg, behöver man däremot inte kontrollera när valet väl har vunnit laga kraft. Uppgifterna om dessa valsedlar finns, som nämnts, i protokollet.

Andelen ogiltiga eller förändrade valsedlar uppgår inte till 10 % av alla valsedlar. En begränsning av skyldigheten att förvara oförändrade valsedlar skulle därför innebära att ett relativt betydande arkivutrymme bör kunna frigöras.

Ogiltiga valsedlar skall förvaras fram till dess att nästa val vunnit laga kraft. Samma skall gälla de godkända men förändrade valsedlarna. Giltiga, oförändrade valsedlar skall däremot bara förvaras fram till dess att det val de gäller har vunnit laga kraft.

15 kap.

4 §

I andra stycket regleras vem som är berättigad att överklaga det valresultat som fastställts av centrala valmyndigheten eller länsstyrelsen. Taleberättigad är i första hand den som finns med i röstlängd. Den som begärt rättelse enligt 4 kap. 4 eller 16 § men som ändå blev utesluten från rösträtt vid valet är också taleberättigad. Det är ju som framhållits i kommentaren till dessa bestämmelser under valår bara möjligt att över-

klaga beslutet att inte rätta röstlängden i samband med att man överklagar valresultatet.

Prop. 1993/94:21

7 §

Ändringen i femte stycket föränleds av att 4 kap. 8 § upphör och den nya ordningen för rättelseförfarandet.

Övergångsbestämmelsen punkt 2

Bestämmelsen föränleds av att de särskilda innerkuverten tagits bort vid röstning med valsedelsförsändelse men att dessa måste få användas vid den särskilda makeröstningen som skall vara möjlig även under år 1994. Bestämmelsen har motiverats närmare i den allmänna motiveringen.

10.2 Förslaget till lag om ändring i lagen om kyrkofullmäktigval, m.m.

8 §

Ändringen i andra stycket föränleds av att den allmänna röstlängden skall upprättas per den 1 juli.

Ändringen i fjärde stycket är en följd av det nya rättelseförfarandet i vallagen.

19 §

Ändringen motsvarar den ändring som gjorts i 8 kap. 8 § vallagen.

36 §

Ändringen motsvarar den ändring som gjorts i 11 kap. 3 vallagen.

37 §

Ändringen föränleds av att den särskilda budröstningen genom make skall upphöra. Hänvisningen till 11 kap. 1 § vallagen har därför tagits bort.

50 §

Paragrafen har ändrats mot bakgrund av de nya reglerna om rättelse av röstlängd.

Övergångsbestämmelserna

Enligt förslaget om ändring i vallagen skall den som är gift också under

valåret 1994 kunna rösta genom make enligt reglerna om särskild makeröstning. - Motsvarande bör gälla för de kyrkliga valen, vilket framgår av punkt 2. Vid sådan särskild makeröstning måste också de äldre bestämmelserna i fråga om bl.a. innerkuvert gälla och därför bör 37 §, vari hänvisning görs till 11 kap. 1 § andra stycket vallagen, inte upphöra att gälla förrän efter år 1994 (punkt 1), se vidare motsvarande ändringar i vallagen.

10.3 Förslaget till lag om ändring i folkomröstningslagen

Ändringen i denna lag är följdändring till de ändringar som vi föreslår beträffande vallagen och gäller det nya rättelseförfarandet i fråga om röstlängd.

10.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1987:813) om homosexuella sambor

Ändringen föranleds av de nya bestämmelserna om bud och vittne vid budröstning enligt vallagarna. Där anges att också sambo och sambos barn kan vara bud vid röstning med valsefelsförsändelse men också att sådana personer inte får vara vittne vid budröstning; enligt förslaget till ny brevröstningslag anges att sambo eller sambos barn inte heller får vara vittne.

10.5 Förslaget till lag om försöksverksamhet vid de allmänna valen år 1994

1 och 2 §§

Utifrån vad utredningen föreslagit föreslår vi att det genomförs försöksverksamhet när det gäller vissa delar i valförfarandet vid de ordinarie valen år 1994. Så skall undantag kunna medges från reglerna i 13 kap. vallagen dvs. när det gäller den preliminära rösträkningen. Den försöksverksamhet som bör kunna genomföras är framför allt en sådan kombinerad sammanräkning av rösterna som tillämpats i Oslo kommun.

En annan modell som bör prövas vid dessa val är en modell för rösträkning där valnämnden dagen efter valdagen genomför den slutliga rösträkningen och länsstyrelsen endast skall pröva förändrade valseklar eller valseklar som kan antas vara ogiltiga.

Det är i dag Posten som ansvarar för den institutionsröstning som genomförs söndagen före valdagen. En utvärdering av de ekonomiska och praktiska följderna av en försöksverksamhet där några representativa kommuner på försök administrerar denna röstmottagning bör kunna ge ett värdefullt beslutsunderlag när det gäller frågan om valnämnderna skall ta över ansvaret för denna röstmottagning.

En annan typ av försöksverksamhet som bör genomföras vid 1994 års val är att göra det möjligt att ha "ambulerande" röstmottagning. Enligt

3 kap. 3 § vallagen får ett valdistrikt omfatta mellan 800 och 1 800 röstberättigade. Arvodena till valförrättarna är den tyngsta posten när det gäller kommunernas kostnader för valens genomförande. Ett sätt att minska dessa kostnader utan att servicen till väljarna blir sämre kan då vara att göra ett visst valdistrikt större men att anordna röstmottagningen vid flera olika röstmottagningsställen i distriktet. En sådan lösning kräver att det medges undantag från de allmänna bestämmelserna om röstningen i 8 kap. 1 - 3, 5, 6, 10 - 13 och 15 §§. Den kräver också att det kan medges undantag från de särskilda bestämmelserna om röstning i vallokal i 9 kap. 1 - 3 och 5 §§. Man skulle också kunna tänka sig att röstmottagningen skulle kunna ske på annat sätt t.ex. att röstmottagarna söker upp väljarna och då för med sig valurnan. En sådan möjlighet finns i Norge och Danmark, där det dock förutsätter att väljaren på grund av sjukdom eller handikapp inte kan inställa sig i vallokalen. I dessa länder förutsätter en sådan röstmottagning också att valmyndigheterna fattat ett särskilt beslut att väljaren skall få rösta på detta sätt. Denna form av röstmottagning kan således användas av i princip samma kategori väljare som i Sverige kan använda sig av möjligheten av budrösta. En ambulerande röstmottagning förutsätter emellertid att det blir möjligt att medge undantag också från de obligatoriska reglerna när det gäller röstningen i vallokal som finns i 8 och 9 kap. vallagen. Innan dessa former av röstmottagning görs generell bör de genomföras på försök i vissa kommuner i landet.

Det bör vara RSV som avgör om och i vilken omfattning det skall genomföras försök och sålunda vara RSV som ger de närmare föreskrifterna om försöksverksamheternas genomförande. Om det för försöksverksamheten måste medges undantag från reglerna i 14 kap. 3 och 7 §§ vallagen när det gäller reglerna om slutlig sammanräkning måste emellertid den frågan prövas av regeringen.

Det är väsentligt att genomförandet av försöken sker på sådant sätt att väljarens valhemlighet garanteras samtidigt som valförfarandets säkerhet kan upprätthållas. För att försöksverksamheten skall kunna genomföras är det viktigt att de valadministrativa myndigheterna som berörs ställer sig positiva till försöket. I bestämmelsen sägs därför uttryckligen att innan RSV medger undantag från bestämmelserna i 3 kap. 3 § samt 8 kap. 1 - 3, 5, 6, 10 - 13 och 15 §§, 9 kap. 1 - 3 och 5 §§ samt 13 kap. vallagen så skall RSV ha samråd med länsstyrelse och valnämnd.

När det gäller försöksverksamheten i fråga om institutionsröstningen bör inte bara länsstyrelse och valnämnd höras i frågan utan också Posten. Härigenom bör man kunna ta till vara Postens erfarenheter när det gäller denna röstmottagning.

10.6 Förslaget till lag om brevröstning i Förbundsrepubliken Tyskland och i Schweiz

Prop. 1993/94:21

1 §

Bestämmelsen motsvarar 1 § i lagen (1991:189) om brevröstning i Förbundsrepubliken Tyskland och Schweiz (brevröstningslagen).

2 §

Denna bestämmelse motsvarar 2 § brevröstningslagen. I andra stycket har innerkuvert bytts ut mot valkuvert. Vidare anges att inte heller sambo eller sambos barn får vara vittne, jämför motsvarande ändringar i vallagen. Skyldigheten att ange datum när försändelsen upprättats har ersatts med en föreskrift i paragrafens fjärde stycke att väljaren skall intyga att han gjort i ordning försändelsen inom de tidsfrister som gäller för detta.

3 §

Paragrafen överensstämmer med 3 § i brevröstningslagen.

4 §

Paragrafen motsvarar 4 § i brevröstningslagen.

5 §

Paragrafen motsvarar 5 § i brevröstningslagen.

6 §

I förhållande till brevröstningslagens 6 § har den ändringen gjorts att valnämnden inte skall kontrollera att väljaren angivit rätt datum på ytterkuvertet. Enligt förslaget i 2 § fjärde stycket behöver ju väljaren på ytterkuvertet endast intyga att han gjort i ordning försändelsen inom föreskriven tid. Eftersom de särskilda innerkuverten avskaffas ersätts de med valkuvert.

11.1 Ikraftträdande

De föreslagna ändringarna bör träda i kraft den 1 januari 1994 för att kunna tillämpas vid de val som skall hållas det året. När det gäller den särskilda makeröstningen och att denna möjlighet skall gälla också under 1994 har detta motiverats i den allmänna motiveringen till förslaget till lag om ändring i vallagen och i förslaget till lag om ändring i lagen om kykofullmäktigval, m.m.

11.1.1 Röstlängder och röstkort

Den första allmänna röstlängden enligt det nya systemet skall således framställas år 1994. Denna röstlängd skall då inte tas ut på papper för att kunna granskas utan detta skall ske per terminal. Först när tiden för rättelse har gått ut skall längden skrivas ut på papper. Formellt blir det också möjligt att ta ut längderna på elektroniskt medium. Detsamma gäller den särskilda röstlängden.

11.2 Kostnader och besparingar

De förändringar som vi föreslår leder till att det uppkommer ett behov av att informera allmänheten om dessa. Kostnaderna för detta bör dock inte komma att leda till en större informationsinsats än den som RSV normalt gör inför allmänna val.

11.2.1 Partiernas rätt till gratis valsedlar

De ändringar vi föreslår leder till att antalet beställda valsedlar sannolikt kommer att minska. Vi uppskattar denna besparing för staten till omkring 5 milj. kr. för en treårsperiod.

11.2.2 Röstlängder och röstkort

När det gäller distributionen av röstkort skall det ske tidigare än vad som nu är fallet. När det gäller distributionen av annan information till väljarna bör det vara möjligt att kombinera detta med röstkortet även inom ramen för detta system utan att det uppkommer någon kostnadsökning för staten.

Genom att röstlängder bara skall tas fram på papper under år då val skall hållas kan man spara omkring 1,4 milj. kr. på en treårsperiod. En mindre besparing uppkommer också till följd av att det inte längre skall kungöras var röstlängderna skall hållas tillgängliga för granskning. Denna besparing kan för en treårsperiod uppskattas till 0,6 milj. kr.

Vårt förslag innebär att de särskilda innerkuverten vid röstning med valsedelsförsändelse tas bort. Slopandet av dessa innebär ett minskat totalbehov av kuvert. Vid valen år 1991 förbrukades omkring 22 miljoner innerkuvert. Om innerkuverten slopas uppkommer samtidigt ett ökat behov av valkuvert. Denna ökning kan uppskattas till omkring 11 miljoner. Under en treårsperiod skulle slopandet av de särskilda innerkuverten leda till en besparing på ca 0,7 milj. kr. Samtidigt innebär våra förslag att de ytterkuvert som nu finns måste makuleras och ersättas med ytterkuvert som utformats mot bakgrund av att väljaren skall försäkra att han inte ställt i ordning försändelsen på annan tid än vad som förutsatts i vallagen och att budet inte bara skall skriva på ytterkuvertet utan också anteckna sitt personnummer och adress. Kostnaderna för detta, som är av engångskaraktär, kan för en treårsperiod uppskattas till 0,1 milj. kr.

11.2.4 Röstning på valdagen

Ett slopande av röstmottagning på posten under valdagen skulle enligt utredningens beräkningar innebära kostnadsbesparingar på omkring 8,4 milj. kr. En viss ökning av kommunernas kostnader skulle dock uppkomma. I vissa storstadsdistrikt skulle det sannolikt bli nödvändigt med en ökning av antalet valförrättare, den totala ökningen i landet har utredningen uppskattat till omkring 400 stycken. Därtill kommer att det måste tas fram nytt valmaterial och utbildningsmaterial för denna typ av röstning. För en treårsperiod kan enligt utredningen dessa sammanlagda kostnader uppskattas till omkring 1 milj. kr.

Med den bedömning som regeringen gjort borde kostnaderna minska i stort med lika mycket som med utredningens förslag, om inte mer.

11.2.5 Försöksverksamheten vid 1994 års val

Våra förslag om försöksverksamhet vid 1994 års val innebär naturligtvis på kort sikt ökade kostnader. Det gäller framför allt förslaget beträffande försöksverksamhet med tekniskt stöd i röstsammanräkningen. På sikt bör emellertid de investeringar det här kan bli tal om vara lönsamma. Det är naturligtvis svårt att nu uppskatta vilka kostnader som skall läggas ner i samband med de försök som vi föreslår. Enligt utredningens uppskattning innebär förslaget för en treårsperiod besparingar på omkring 20 milj. kr. Samtidigt innebär det kostnadsökningar om ca 3 milj. kr.

Enligt vår uppfattning framstår det som rimligt att ett belopp motsvarande hälften av de direkta besparingar som uppkommer mot bakgrund av de nya reglerna om gratis valsedlar och den kostnadsminskning som beräknas när det gäller poströstningen på valdagen, eller omkring 8 milj. kr., avsätts för att bekosta de försöksverksamheter som vi föreslår vid

Vårt uppdrag

Vårt ursprungliga uppdrag har inneburit att anpassa valförfarandet till beslutade och planerade förändringar inom bl.a. områdena för folkbokföring och regional skatteförvaltning samt till den tekniska utvecklingen inom framför allt ADB-området. Det har också inneburit att försöka lösa vissa valtekniska frågor i mera egentlig mening som t.ex. reglerna om röstlängder och röstkort, själva röstningsförfarandet, rösträkning, rapportering och slutlig sammanräkning. Vi har haft ett tilläggsuppdrag som har inneburit att undersöka möjligheten att underlätta för utlandssvenskarna att använda sig av den rösträtt de principiellt är tillerkända.

Kostnaderna för valens genomförande

Den största delen av de kostnader som uppkommer i anledning av allmänna val täcks av RSV:s allmänna valanslag. Det är inte bara RSV som kan belasta det allmänna valanslaget. Även länsstyrelserna kan direkt belasta valanslaget när det gäller vissa av de kostnader som uppkommer i den regionala valadministrationen. Andra administrativa kostnader täcks av resp. myndighets förvaltningskostnader. Mot bakgrund av särskilda rapporter från länsstyrelserna, skattemyndigheterna och vissa kommuner har RSV beräknat storleken på dessa kostnader för valen 1991.

För samtliga val som hölls under år 1991, dvs. både septembervalen och oktobervalen kan den sammanlagda sakkostnaderna och kostnaderna för administration av valen uppskattas enligt följande (milj. kr).

Kommunernas kostnader	143,0
Länsstyrelsernas förvaltningskostnader	10,7
Skattemyndigheternas förvaltningskostnader	5,1
RSV:s förvaltningskostnader	5,9
Kostnader som belastat RSV:s valanslag	177,6
Kostnader som länsstyrelserna belastat valanslaget med	9,0
Totalt	351,3

Av de kostnader som belastat RSV:s allmänna valanslag utgör 106 milj. kr ersättning till Posten för den röstmottagning m.m. som Posten administrerar. Därtill kommer ersättning med 15 milj. kr avseende portokostnader för röstkort. Av de kostnader som Posten ersattes för hänför sig ca 8 milj. till röstmottagningen under valdagen.

I vårt uppdrag ingår att kartlägga utvecklingen av olika tekniska hjälpmedel som kommer till användning i olika länder. I USA sker en viss övergång till elektroniska röstningsmaskiner. Användningen av detta system är f.n. inte av den omfattningen att man kan dra några slutsatser beträffande användning av elektroniska system på nationell nivå. I Belgien har det genomförts försök med två olika system med direktregistrerande röstningmaskiner. I Norge pågår också utvecklingsarbete när det gäller elektroniska hjälpmedel i valförfarandet. Så räknades vid kommunalvalen i Oslo valsedlarna med hjälp av optiska läsare. Vid samma val genomfördes också försök med att ha röstlängden registrerad i en persondator i vallokalen. I Norge pågår också ett utvecklingsarbete för att få fram direktregistrerande elektroniska röstningsmaskiner.

Till de faktorer som påverkar valet av vilket system man bör välja i Sverige hör våra generösa möjligheter att förtidsrösta. Den gemensamma valdagen gör också att det ställs speciella krav på utformningen av en röstningsmaskin som kan användas i vårt valförfarande. Detsamma gäller den s.k. fria nomineringsrätten. I Sverige förekommer val så pass sällan att den investering det skulle innebära att förse samtliga vallokaler med elektroniska röstningsmaskiner knappast skulle bli lönsam. En övergång till skilda valdagar kan dock leda till att man kan finna det lönsamt att göra denna typ av investering. Slutligen har frågan om ett utökat personvalsmoment stor betydelse vid besvarandet av frågan vilket tekniskt stöd man skall ha i det svenska valförfarandet. Ett utökat personvalsmoment kan försvåra en manuell räkning av valsedlar så mycket att någon form av tekniskt stöd blir nödvändigt.

När det gäller den framtida tekniska utvecklingen så har vi inte undersökt om det vore tekniskt möjligt att t.ex. rösta per telefon. Problemet att upprätthålla valhemligheten med ett sådant system gör att vi inte tagit denna lösning under närmare övervägande.

Vi rekommenderar för svenska förhållanden att röstningen också i fortsättningen skall ske med valsedlar i papper men att sammanräkningsproceduren datoriseras, dvs. en lösning av den modell som Oslo kommun har tillämpat. Vår rekommendation grundar sig framför allt på att investeringskostnaderna för specialtillverkade direktregistrerande röstningsmaskiner inte försvarar de kostnader som sådana maskiner medför. Kostnaden för att förse samtliga vallokaler i Sverige med sådana maskiner kan uppskattas till 432 milj. kr. Vi föreslår att det under de allmänna valen år 1994 genomförs försök där man i vissa kommuner eller regionala valmyndigheter använder sig av tekniska hjälpmedel vid den preliminära rösträkningen och den slutliga sammanräkningen.

Den regionala organisationen

På den regionala nivån i valorganisationen föreslår vi att länsstyrelserna ersätts av regionala valnämnder efter de ordinarie valen år 1994.

Bakgrunden till detta förslag är framför allt att en fortsatt utveckling av tekniska hjälpmedel i valförfarandet enligt vår mening kräver att det finns ett lekmannainflytande även på den regionala nivån. Den osäkerhet som finns när det gäller den framtida regionala förvaltningen har också bidragit till vårt ställningstagande.

Prop. 1993/94:21
Bilaga 1

Vi föreslår att det inrättas en regional valnämnd i varje län. Till den regionala valnämnden skall det knytas personal från såväl länsstyrelserna som skattemyndigheten. Nämndens kansli skall knytas till skattemyndigheten. Nämnden skall bestå av minst åtta ledamöter. Fem av dem skall väljas av landstingsfullmäktige. Dessa ledamöter skall representera de regionala men också de lokala intressena. Tre ledamöter skall utses av regeringen. Så skall regeringen utse nämndens ordförande. Regeringen skall också utse de ledamöter som skall representera länsstyrelsen resp. skattemyndigheten. På så sätt kan man garantera att den sakkompetens om valförfarandet som finns inom länsstyrelserna knyts till den nya nämnden samtidigt som de kunskaper kring folkbokföringssystemet och det ADB-kunnande som finns inom skatteförvaltningen också kan tillföras nämnden.

Partiernas rätt till gratis valsedlar

Vid val till riksdag, landstings- och kommunfullmäktige har de partier som uppnått en procent av antalet röstande i valet idag rätt att få gratis valsedlar till ett antal som motsvarar fyra gånger antalet röstberättigade i resp. valkrets. Inför septembervalen år 1991 trycktes 676 milj. valsedlar vilket motsvarar 105 valsedlar per röstberättigad. Endast för riksdagsvalet trycktes ca 232 milj. valsedlar vilket motsvarar 36 valsedlar per röstberättigad. Vi föreslår att gratiskvoten för partierna sänks. Kvoten skall med vårt förslag beräknas på så sätt att den motsvarar en gång antalet röstberättigade i valkretsen med tillägg av fem gånger antalet röster som partiet fick i föregående val. Med detta förslag beräknar vi att staten kan spara omkring 9 milj. kr.

Röstlängder och röstkort

Vårt förslag innebär att kvalifikationsdagen för framställning av den allmänna och särskilda röstlängden flyttas fram från den 1 juni till den 1 juli. Det särskilda anmärkningsförfarandet tas bort och ersätts av ett enhetligt rättelseförfarande. Rättelseförfarandet utgår från att väljaren skall kontrollera innehållet i den allmänna röstlängden mot uppgifterna på röstkortet. Granskning av röstlängderna skall ske via terminal och röstlängder under tiden den 16 juli - 25 augusti. En väljaren skall kunna begära rättelse av uppgifterna i den allmänna röstlängden senast den 25 augusti. Allmän röstlängd gäller därefter från den 1 september - 31 augusti påföljande år. Längden skall bara tas ut på papper då det skall hållas val. Det är skattemyndigheten som upprättar den allmänna röstlängden och samma myndighet skall också pröva frågor om rättelse

av denna. Något sammanträde för prövning av dessa frågor skall inte hållas. I stället skall handläggningen vara skriftlig.

Prop. 1993/94:21
Bilaga 1

De svenskar som inte är folkbokförda i Sverige tas upp i den särskilda röstlängden. Också den särskilda röstlängden skall upprättas av skattemyndigheten. När det gäller denna röstlängd så föreslår vi att det särskilda anmälningsförfarandet som finns f.n. tas bort och att röstlängden i stället upprättas mot bakgrund av de uppgifter som finns i det centrala referensregistret inom folkbokföringen. På grund av att ett sådant system inte gör det möjligt att föra ett aktuellt adressregister över utlandssvenskarna kan man inte automatiskt sända röstkort till dem. De kan då inte kontrollera innehållet i röstlängden mot ett röstkort. Behovet av att få till stånd ändring i röstlängden är därför större för denna kategori väljare. En utlandssvensk kan begära att tas upp i längden fram till torsdagen före valdagen. Om utlandssvensken röstar och denna röst kommer in till RSV senast torsdagen före valdagen skall rösten uppfattas som en sådan begäran. En person som finns upptagen i den särskilda röstlängden kan begära att få ut ett röstkort. Om han vill rösta på posten i Sverige eller brev rösta från Schweiz måste han nämligen ha ett röstkort.

Röstning med valsedelsförsändelse

Den särskilda makeröstningen tas bort. Också i fortsättningen förutsätts att den väljare som vill använda sig av bud vid röstningen och rösta med valsedelsförsändelse skall vara förhindrad att inställa sig personligen i vallokal eller på posten på grund av sjukdom, handikapp eller hög ålder. Liksom tidigare skall vissa nära anförvanter, inklusive make och sambo, kunna vara bud. Även den som är väljarens vårdare kan vara bud. Vi föreslår att begreppet "vårdare" ersätts av en närmare definition där det tydligare framgår vilka krav som ställs på relationen mellan väljaren och vårdaren. Den som yrkesmässigt eller på ett därmed likartat sätt ger väljaren vård av mera varaktigt slag skall kunna vara bud. Men också den som inte kan anses ge väljaren vård men som på annat sätt biträder väljaren i personliga angelägenheter skall kunna vara bud enligt vårt förslag.

Röstning med bud används ofta av en kategori väljare som är särskilt utsatt. Det är därför särskilt viktigt att man skyddar dem mot otillbörliga påtryckningar från personer som inte uppfyller kraven för att få uppträda som bud. För att man skall kunna kontrollera vem som uppträder som bud föreslår vi att budet skall skriva namn, adress och personnummer på ytterkuvertet för valsedelsförsändelsen. Han skall också kunna legitimera sig när han lämnar valsedelsförsändelsen till röstmottagaren eller valförrättaren. Enligt de regler som gäller f.n. skall ytterkuverten för valsedelsförsändelser inte sparas. Vi föreslår att de ytterkuvert som har använts, skall tas om hand av valförrättarna och sparas hos valnämnden under den tid valet gäller. På så sätt kommer man innan det senaste valet har vunnit laga kraft att ha ytterkuvert för två val tillgängliga. På detta sätt kan man också i efterhand kontrollera vem som uppträtt som bud och det kommer

då att finnas bättre förutsättningar att utreda om det har förekommit några oegentligheter vid röstningen.

Prop. 1993/94:21
Bilaga 1

Röstning på posten under valdagen

Vi föreslår att den generella röstmottagningen på posten under valdagen tas bort. Den ersätts av en möjlighet för väljare från andra kommuner att rösta i en viss vallokal i kommunen. Den som vistas i sin egen kommun skall dock inte få rösta i annan vallokal än där han finns upptagen i röstlängd. Detta hänger bl.a. samman med att man annars riskerar att det preliminära resultatet som tas fram efter valdagen inte kommer att motsvara det slutliga resultatet. De röster som avges på annan plats än i den egna vallokalen kan nämligen i de flesta fall inte ingå i det preliminära valresultat som tas fram under valnatten.

När det gäller de röster som har tagits emot i en annan kommun så skall hanteringen av dessa i stort sett motsvara vad som gäller enligt reglerna för poströstning. Dessa röster kommer att ingå i den s.k. onsdagsräkningen som den kommunala valnämnden anordnar efter septembervalen. De kostnader som uppkommer för transport av rösterna till resp. kommunal valnämnd skall täckas av det allmänna valanslaget.

Genom detta förslag beräknar vi att man kan spara omkring 7 milj. kr i valadministrationen under en treårsperiod. Samtidigt kommer de väljare som befinner sig i en annan kommun än hemkommunen att få bättre möjligheter att rösta. Vallokaler skall hållas öppna för röstning mellan kl 08.00 och kl 20.00 medan röstningen på posten under valdagen endast har skett under sammanlagt två timmar.

Röstning i utlandet

För de väljare som vistas i utlandet anordnar de svenska utlandsmyndigheterna röstmottagning. Röstning kan också ske på vissa svenska fartyg i utrikes fart. Vissa länder accepterar inte att utländska medborgare utför valhandlingar på deras territorium. För att göra det möjligt för svenska medborgare som vistades i Tyskland och Schweiz vid valen år 1991 kunde de, enligt särskilda bestämmelser därom, rösta genom brevröstning. Enligt de regler som gällde skulle väljaren inför två vittnen göra i ordning sin brevröst. Reglerna för detta motsvarade i stort sett vad som gäller för röstning genom bud. Väljaren skulle därefter sända brevrösten med posten för vanlig brevbefordran till den valnämnd i den kommun där han var upptagen i röstlängd.

Enligt våra tilläggsdirektiv ingår det i vårt uppdrag att närmare undersöka om man kan utvidga möjligheterna att brevrösta. Vi föreslår inte någon sådan utökning. För att minska risken för att en brevröst blir underkänd föreslår vi däremot mindre ändringar när det gäller de formella föreskrifterna vid brevröstningen. Andelen underkända brevröster är nämligen hög vilket, är ett skäl till att vi inte anser att man bör göra brevröstningen generell för alla som vistas i utlandet. Men det

tyngsta skälet till att vi inte vill föreslå en sådan utvidgning är framför allt att man med ett sådant system inte skulle kunna garantera att valhandlingen skett under former som skyddar väljarnas valhemlighet. Brevröstning bör därför enligt vår mening också i fortsättningen vara förbehållet väljare som vistas i länder där det inte är formellt möjligt att anordna röstmottagning vid de svenska utlandsmyndigheterna. Tyskland har numera förklarat sig villigt att tillåta röstning vid utlandsmyndigheter. Mot bakgrund av detta föreslår vi att brevröstning från Tyskland slopas.

När det gäller utlandssvenskarnas möjligheter att utöva den rösträtt som de principiellt är tillerkända, innebär våra förslag beträffande den särskilda röstlängden att det blir mycket enkelt för dessa väljare att bli upptagna i den längden.

Försöksverksamhet vid valen år 1994

Vi föreslår att det vid de ordinarie valen år 1994 genomförs vissa försök för att effektivisera valförfarandet. Så föreslår vi att det i vissa kommuner och länsstyrelser skall genomföras försök där valsedlarna räknas med optiska läsare. Vi föreslår också att man genomför försök där vissa kommuner tar hand om den slutliga sammanräkningen och där länsstyrelsen endast skall pröva de valsedlar som bedömts som ogiltiga eller som innehåller strykningar och tillägg. Tyngdpunkten när det gäller ansvaret för den slutliga sammanräkningen skulle i så fall flyttas ner till kommunerna. Ett annat alternativ som bör prövas är att det i fråga om riksdagsvalet blir möjligt för den centrala valmyndigheten att, i stället för viss länsstyrelse, genomföra den slutliga namnordningen när det gäller partiernas kandidater.

Vi föreslår också att man under valen år 1994 genomför försök där kommunerna tar ansvaret för den s.k. institutionsröstningen vid sjukhus, kriminalvårdsanstalter m.m. Enligt nuvarande regler är det Posten som ansvarar för denna röstmottagning, som så gott som undantagslöst äger rum under söndagen före valdagen. En annan typ av röstmottagning som bör prövas under valen år 1994 är en "ambulerande" röstmottagning, samt att inrätta flera röstmottagningsställen i ett och samma valdistrikt. års val.

Kostnader och besparingar

Av våra förslag innebär förslaget att slopa poströstningen på valdagen och den sänkta gratiskvoten vid beställning av valsedlar de största besparingarna.

I 1991 års penningvärde innebär vårt förslag att slopa poströstningen på valdagen en kostnadssänkning med 8,4 milj. kr. Samtidigt innebär förslaget att det uppkommer vissa merkostnader för kommunerna och för det nya valmaterial som måste tas fram med sammanlagt ca 1 milj. kr. Detta förslag innebär således en besparing på ca 7 milj. kr.

Vårt förslag om minskat antal gratis valsedlar för partierna leder till en

kostnadsänkning för staten med ca 9,8 milj. kr.

Prop. 1993/94:21
Bilaga 1

Vissa av våra övriga förslag innebär också mindre besparingar. Så beräknar vi att vårt förslag om de allmänna och särskilda röstlängderna och röstkorterna kommer att leda till besparingar i storlekordningen 2 milj. för en treårsperiod. När det nya systemet skall tillämpas första gången krävs det dock att informationsinsatserna kring detta ökar. Vi har beräknat denna kostnadsökning till ca 1 milj.

Att slopa de särskilda innerkuverten innebär också att man kan sänka valkostnaderna. Vi beräknar att nettobesparingen för detta stannar vid omkring 0,5 milj. kr.

Vårt förslag om att inrätta regionala valnämnder kommer också att skapa ett ökat informationsbehov. Vi har uppskattat denna engångskostnad till 0,5 milj. kr. I fråga om ersättning till de regionala valnämndernas ledamöter utgår vi ifrån att dessa kostnader i stort sett kommer att motsvara de kostnader som uppkommer i den nuvarande regionala organisationen. Förslaget om regionala valnämnder innebär att det kommer att finnas förutsättningar för en samlad överblick över vilka kostnader som uppkommer i valadministrationen på regional nivå. På längre sikt kan det innebära att man kan sänka de valadministrativa kostnaderna på regional nivå.

Sammantaget kan våra förslag ge besparingar på omkring 19 milj. kr vilket motsvarar omkring 5 % av de totala kostnaderna för 1991 års val.

Över Vallagsutredningens delbetänkande VAL, Organisation Teknik Ekonomi (SOU 1992:108) har remissyttranden avgetts av Valprövningsnämnden, Utrikesdepartementet, Kriminalvårdsstyrelsen, Postverket, Statskontoret, Statistiska centralbyrån, Riksrevisionsverket, Riksskatteverket, Skattemyndigheten i Stockholm, Skattemyndigheten i Jönköpings län, Skattemyndigheten i Värmlands län, Skattemyndigheten i Norrbottens län, Riksarkivet, Statens invandrarverk, Länsstyrelsen i Uppsala län, Länsstyrelsen i Östergötland, Länsstyrelsen i Kristianstads län, Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, Länsstyrelsen i Västernorrlands län, Svenska kyrkans centralstyrelse, Stockholms kommun, Uppsala kommun, Växjö kommun, Malmö kommun, Norbergs kommun, Östersunds kommun, Umeå kommun, Kalix kommun, Pensionärernas Riksorganisation, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet samt Föreningen för Svenskar i världen.

Vidare har remissyttranden inkommit från Landshövdingen i Halland, Landshövdingen i Kopparbergs län, Länsstyrelsen i Jönköpings län, Länsstyrelsen i Kronobergs län, Länsstyrelsen i Malmöhus län, Länsstyrelsen i Skaraborgs län, Länsstyrelsen i Värmlands län, Länsstyrelsen i Västmanland län, Kristdemokratiska Samhällspartiet (riksorganisationen), Kristdemokratiska Samhällspartiet i Jönköpings län och Miljöpartiet de gröna.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 9 september 1993

Närvarande: statsministern Bildt, ordförande, och statsråden B. Westerberg, Friggebo, Johansson, Laurén, Hörnlund, Olsson, Svensson, af Ugglas, Dinkelspiel, Thurdin, Hellsvik, Wibble, Björck, Davidson, Könberg, Odell, Lundgren, Unckel, P. Westerberg, Ask

Föredragande: statsrådet Laurén

Regeringen beslutar proposition 1993/94:21 Vissa ändringar i vallagen (1972:620) m.m.

Ur protokollet:
Maud Melin